

**Wójt
Gminy Opinogóra Górna**

**STRATEGIA ROZWOJU
GMINY OPINOGÓRA GÓRNA
do 2030 roku**

(Projekt aktualizacji do konsultacji)

Opinogóra, grudzień 2021

Projekt *Strategii* opracował dr Zbigniew Ptasiewicz
© Copyright by Urząd Gminy Opinogóra Górna
© Copyright by Zbigniew Ptasiewicz

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
-------------------	---

Część I

Uwarunkowania polityki rozwoju gminy Opinogóra Górna

1. Podstawy prawne oraz główne zasady prowadzenia polityki rozwoju samorządu gminy	7
2. Diagnoza stanu środowiska przyrodniczego, struktury przestrzennej oraz sytuacji gospodarczej i społecznej gminy.....	12
3. Działalność samorządu gminy a także samorządów sąsiednich gmin oraz samorządu powiatowego w zakresie programowania rozwoju.....	39
4. Płaszczyzny współpracy z samorządami sąsiednich gmin	43
5. Współdziałanie z samorządem województwa mazowieckiego.....	44

Część II

Strategia rozwoju gminy Opinogóra Górna

1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy.....	45
2. Bilans strategiczny gminy.....	59
3. Cele rozwoju gminy.....	63
4. Rekomendacje i propozycje samorządu gminy pod adresem partnerów samorządowych	69
5. Uwarunkowania prawne i organizacyjne oraz instrumenty finansowe realizacji <i>Strategii</i>	72
6. Monitorowanie realizacji <i>Strategii</i>	75
Spis rycin	81
Spis tabel	81
Spis fotografii	82

Załączniki:	83
-------------------	----

Wprowadzenie

Od marca 1990 r., czyli od ponad 30 lat samorzady terytorialne w Polsce mają możliwość samodzielnego kreowania swojej polityki rozwoju, ponieważ z mocy prawa stały się na swoim terenie rzeczywistymi gospodarzami wykonującymi zadania publiczne. Wśród najważniejszych efektów transformacji ustrojowej w Polsce z początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia jest stworzenie jakościowo nowych warunków funkcjonowania jednostek terytorialnych – gmin, powiatów i województw. Po zamknięciu etapu dominacji centralnie zarządzanej gospodarki planowej i przekazaniu - w drodze demokratycznych wyborów - dużej części władzy samorządom terytorialnym, pojawiła się konieczność wprowadzenia i stosowania przez te samorzady nowoczesnych metod zarządzania swoim rozwojem.

W obecnych warunkach ustrojowych lokalne samorzady terytorialne nie mogą ograniczać się głównie do administrowania, ale muszą określać i realizować własne polityki rozwoju, aby tworzyć coraz lepsze warunki zaspokajania potrzeb swoich obywateli, czyli członków swoich wspólnot samorządowych. Powinny mieć świadomość, że w warunkach demokracji i gospodarki rynkowej lokalna aktywność społeczno-gospodarcza w coraz większym stopniu ujmowana jest jako złożony, dynamiczny proces, w którym władze samorządowe, zarządzając zasobami własnymi oraz wykorzystując środki pochodzące z zewnątrz, pobudzają rozwój swoich jednostek terytorialnych w celu zapewnienia ich mieszkańcom optymalnych warunków życia. Dlatego w nowych warunkach władze samorządowe każdej gminy występować powinny w roli animatora jej życia społecznego i gospodarczego. Sterując rozwojem lokalnym muszą pełnić również rolę menadżera zarządzającego tak specyficzną organizacją, jaką stanowi gmina.

W warunkach oddziaływania czynników natury ekonomicznej oraz rosnącej konkurencyjności jednostek terytorialnych, efektywne wypełnianie tej roli wymaga zarówno dobrej wiedzy administracyjno-prawnej, wiedzy z zakresu ekonomiki, polityki społecznej, gospodarki przestrzennej i marketingu terytorialnego jak i umiejętności planistycznych. Samorzady lokalne w Polsce weszły obecnie w taki etap rozwoju, że same powinny dokonywać oceny swojej sytuacji społeczno-gospodarczej i tworzyć strategię oraz programy operacyjne określające ich polityki rozwoju.

Planowanie długookresowe, strategiczne jest niezbędnym elementem procesu sprawnego zarządzania gminą. Może być czynnikiem racjonalizującym i przyspieszającym rozwój, sprzyjającym pozytywnej mobilizacji jej mieszkańców do działań na rzecz wspólnej przyszłości. Strategia rozwoju gminy stanowić może ważny instrument ożywiania działalności lokalnych instytucji, organizacji i przedsiębiorców. Może wskazywać potencjalnym inwestorom możliwości inicjowania nowych przedsięwzięć gospodarczych. Może w efekcie stać się podstawą realizacji wielokierunkowego i zrównoważonego rozwoju, w oparciu o lepsze wykorzystywanie zasobów własnych i efektywne pozyskiwanie środków wsparcia z innych źródeł.

Należy tu podkreślić, że programowanie strategiczne, stanowiące jeden z głównych instrumentów zarządzania rozwojem, jest procesem ciągłym. Oznacza to, że przyjęcie określonej strategii rozwoju nie jest aktem stałym i niezmiennym. Realizacja określonej polityki rozwoju zależy bowiem od wielu zmieniających się uwarunkowań

zarówno wewnętrznych jak zewnętrznych. Istotne zmiany czynników oddziałujących na warunki rozwoju powinny stanowić sygnał do wprowadzania korekt lub aktualizacji dokumentów strategicznych. Gdy zakres zmian w otoczeniu podmiotu programującego jest znaczący dla jego rozwoju, może on podejmować decyzje o zmianie polityki i sporządzeniu nowego dokumentu strategicznego. Jednym ze szczególnych uwarunkowań takich zmian było przed laty przystąpienie Polski do Unii Europejskiej a także wzrost znaczenia samorządów województw, kreujących regionalne polityki rozwoju oraz zarządzających między innymi funduszami unijnego wsparcia działań prorozwojowych. Strategie regionalne, wskazujące główne wyzwania oraz cele rozwojowe samorządów województw, nadal stanowią ważne punkty odniesienia dla dokumentów programowych tworzonych na poziomie lokalnym, w powiatach i gminach. Wynika to nie tylko z potrzeby zapewnienia spójności dokumentów, ale przede wszystkim z wielu powiązań oraz zależności gmin i powiatów od samorządu województwa, głównie w obszarze zarządzania środkami wsparcia z UE.

W grudniu 2006 roku Sejm RP ustawowo określił nowe zasady prowadzenia polityki rozwoju. Rozszerzony został znacznie jej zakres podmiotowy. Oprócz Rady Ministrów oraz samorządów województw **do prowadzenia polityki rozwoju zobowiązane zostały formalnie również samorządy lokalne, powiatowe i gminne.** Podstawowymi dokumentami określającymi zasady i kierunki prowadzenia polityki rozwoju mają być **strategie rozwoju, programy i dokumenty programowe.** Dokumenty te mają mieć zasadnicze znaczenie nie tylko dla sprawnego i efektywnego zarządzania rozwojem lokalnym, mają one również stanowić podstawę uzasadniania wniosków o uzyskanie środków wsparcia z funduszy Unii Europejskiej.

Samorząd gminy Opinogóra Górna, realizując postanowienia ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, w 2007 r. uchwalił strategię rozwoju gminy do roku 2020 a następnie – w związku z uchwaleniem nowej strategii województwa mazowieckiego do roku 2030 – dokonał aktualizacji tego dokumentu, dostosowując jego horyzont czasowy również do roku 2030.

Jednakże, w związku z zakończeniem okresu programowania w UE na lata 2013-2020 oraz rozpoczęciem nowego cyklu na lata 2021-2027, a także w związku z przyjęciem projektu Krajowego Planu Odbudowy (KPO), kompleksowego dokumentu określającego cele związane z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym przez pandemię COVID-19, **wójt gminy Opinogóra Górna uznał, że zakres przewidywanych zmian w jej otoczeniu jest na tyle istotny, że należy rozważyć przystąpienie do opracowania nowej strategii gminy.** Na tę decyzję miał również wpływ nowy ustawowy wymóg wprowadzenia do strategii rozwoju gmin problematyki zagospodarowania przestrzennego, jako ważnego uwarunkowania ich rozwoju.

Dlatego, zgodnie z nowymi procedurami dotyczącymi kreowania lokalnej polityki rozwoju, określonymi w znowelizowanej w lipcu 2020 r. ustawie z 6 grudnia 2006 r. *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*, Rada Gminy Opinogóra Górna zobowiązała wójta do przeprowadzenia ewaluacji dotychczasowej strategii a także określiła tryb i harmonogram opracowania projektu nowej strategii rozwoju gminy, w tym jego konsultacji. Niniejsze opracowanie jest projektem nowej (zaktualizowanej) strategii rozwoju gminy do roku 2030.

Swoje uwagi do tego projektu będą mogli przedstawić radni gminy, mieszkańcy gminy, podmioty gospodarcze, lokalne organizacje społeczne, sąsiednie samorzady gmin z terenu powiatu ciechanowskiego (gmina miejska Ciechanów, gminy wiejskie: Ciechanów, Gołymin, i Regimin) oraz przasnyskiego (gminy Czernice Borowe i Krasne), a także samorzady powiatowe powiatu ciechanowskiego i przasnyskiego oraz samorząd województwa mazowieckiego. Po ich uwzględnieniu oraz konsultacji z właściwymi podmiotami określonymi w w/w ustawie, dokument przedstawiony zostanie do uchwalenia Radzie Gminy Opinogóra Górna.

Strategia rozwoju gminy Opinogóra Górna jest najważniejszym dokumentem programowym samorządu gminnego, w którym określa on założenia i kierunki swojej polityki rozwoju w wymiarze wieloletnim. Przedstawiając uwarunkowania, strategiczny bilans możliwości oraz główne wyzwania, samorząd wskazuje misję, wizję, model przestrzenny gminy oraz cele rozwojowe i projektowane działania gminnej wspólnoty samorządowej a także możliwości ich realizacji. Jego struktura przedstawiona została szczegółowo w spisie treści. Obejmuje dwie zasadnicze części: opis i analizę obecnych uwarunkowań rozwoju gminy oraz dokument właściwy – strategię.

Część I

Uwarunkowania polityki rozwoju gminy Opinogóra Górna

1. Podstawy prawne oraz główne zasady prowadzenia polityki rozwoju samorządu gminy

1.1. Podstawy prawno-organizacyjne

Podstawowy akt prawny formalnie zobowiązujący samorzady lokalne w Polsce do prowadzenia własnej polityki rozwoju uchwalony został w 2006 roku. Jest to *Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. Nr 227 z dnia 11 grudnia 2006 roku, poz. 1658 ze zm.). Ustawa ta została po raz kolejny zmieniona *ustawą z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. 2020 poz. 1378). Zgodnie z tą ustawą politykę rozwoju prowadzą: Rada Ministrów; samorząd województwa; związki metropolitalne; samorząd powiatowy i gminny oraz ich związki [art. 3]. **Polityką rozwoju jest zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej, w skali krajowej, regionalnej i lokalnej [art. 2].** Politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju, programów i dokumentów programowych oraz polityk publicznych [art. 4. 1].

W Polsce samorzady gmin działają na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 1990, Nr 16 poz. 95, ze zm.). Ustawa ta zobowiązuje wójta, burmistrza i prezydenta miasta do opracowania programów rozwoju w trybie określonym w przepisach o zasadach prowadzenia polityki rozwoju [art. 30] a radę gminy do ich przyjmowania [art. 18]. Zgodnie ze znowelizowaną *ustawą o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378, z 2021 r. poz. 1038.) **strategia rozwoju gminy określa w szczególności:**

- 1) cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym;
- 2) kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych;
- 3) oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym, oraz wskaźniki ich osiągnięcia;
- 4) model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy;
- 5) ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie;
- 6) obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa, o której mowa w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 512, 1571 i 1815 oraz z 2020 r. poz. 1378), wraz z zakresem planowanych działań;
- 7) obszary strategicznej interwencji kluczowe dla gminy, jeżeli takie zidentyfikowano, wraz z zakresem planowanych działań;

- 8) system realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych;
- 9) ramy finansowe i źródła finansowania.

Ustawodawca jedynie bardzo ogólnie określił przedmiot strategii rozwoju gminy, koncentrując się głównie na zadaniach Rady Ministrów i samorządów województw. Dlatego dla określenia zakresu przedmiotowego strategii gmin podstawę stanowi wspomniana wcześniej znowelizowana *Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym*. Zgodnie z tą ustawą gmina wykonuje samodzielnie wyraźnie określone zadania publiczne, dlatego strategia gminy powinna dotyczyć przede wszystkim jej zadań własnych. Jednakże w związku z tym, że istnieje wiele funkcjonalnych powiązań z sąsiednimi, samodzielnie działającymi gminami, strategia gminy, realizując zasadę spójności, uwzględniać powinna te powiązania. Uwzględniać także powinna funkcjonalne związki z samorządem powiatowym właściwego powiatu, na którego obszarze się znajduje. W tym przypadku strategia gminy Opinogóra Górna uwzględniać powinna politykę rozwoju samorządu powiatowego powiatu ciechanowskiego.

Gmina Opinogóra Górna jest integralną częścią województwa mazowieckiego. Dlatego *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030* a także *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2021-2027* oraz inne regionalne dokumenty programowe – w szczególności *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* - stanowią ważny zewnętrzny układ odniesienia dla polityki rozwoju samorządu gminy Opinogóra Górna i jego dokumentów programowych. Oznacza to konieczność zachowania daleko idącej spójności - zarówno w odniesieniu do treści jak i formy - dokumentów programowych gminy, powiatu i województwa. Poprzez układ regionalny oraz politykę rozwoju regionalnego prowadzoną przez Radę Ministrów – określoną w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030* przyjętej przez Radę Ministrów we wrześniu 2019 roku - ważne zewnętrzne ramy odniesienia dla polityki rozwoju gminy Opinogóra Górna wynikają także ogólnie z zasad polityki regionalnej Unii Europejskiej, również w związku z przyjęciem projektu Krajowego Planu Odbudowy (KPO), kompleksowego dokumentu określającego cele związane z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym przez pandemię COVID-19.

Zgodnie z przedstawionymi wyżej uwarunkowaniami przyjęto założenie, że **kierunki polityki rozwoju gminy Opinogóra Górna a także jej strategię powinno się określić na okres do roku 2030**. Takie określenie horyzontu czasowego, a także uwzględnienie wszystkich podstawowych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, pozwoli zapewnić spójność polityki rozwoju gminy z polityką rozwoju powiatu ciechanowskiego, z politykami rozwoju najbliższych partnerów samorządowych (sąsiednich gmin, również z powiatu przasnyskiego), z samorządem województwa mazowieckiego, oraz kierunkami i harmonogramem działań realizowanych przez Polskę oraz Unię Europejską w ramach jej polityki regionalnej w obecnym okresie programowania, tj. w latach 2021-2027.

1.2. Założenia programowe i metodyczne

Przedmiotem niniejszej „Strategii rozwoju gminy Opinogóra Górna do roku 2030” (zwanej dalej *Strategią*), jest polityka rozwoju lokalnego tej gminy, co oznacza, że zakres przedmiotowy tego dokumentu dotyczy przede wszystkim zadań własnych jej samorządu. Generalną przesłanką określonych w strategii kierunków i celów rozwoju gminy jest potrzeba tworzenia warunków umożliwiających zapewnienie pomyślności i bezpieczeństwa oraz coraz lepszych możliwości rozwoju wszystkim mieszkańcom gminy, tworzącym z mocy prawa lokalną wspólnotę samorządową. **Strategia jest instrumentem zarządzania rozwojem gminy Opinogóra Górna. Jest też ważnym podstawowym dokumentem, w którym samorząd gminy informuje** mieszkańców gminy, podmioty gospodarcze, instytucje i organizacje oraz potencjalnych partnerów – głównie samorządy lokalne i samorząd województwa a także potencjalnych inwestorów – **o tym, jaką politykę rozwoju zamierza prowadzić, wykorzystując swoje ustawowe kompetencje oraz dostępne zasoby rzeczowe i finansowe.**

Strategia jest zgodna z obowiązującym prawem polskim, określającym zadania i kompetencje samorządu gmin oraz zadania i kompetencje innych podmiotów włączonych w jej (*Strategii*) operacjonalizację. Jest też zgodna z regułami obowiązującymi w Unii Europejskiej. Bezwzględnie przestrzegana będzie zasada celowości i racjonalności wydatkowania środków publicznych.

Dla zachowania spójności działań z samorządem województwa a także z sąsiednimi samorządami lokalnymi (powiat, gminy) *Strategia* będzie realizowana zgodnie z następującymi zasadami:

1. **Podejścia zintegrowanego i zróżnicowanego terytorialnie** – oznaczającego zarządzanie organizowane wokół celów strategicznych, koordynację sektorów i instytucji działających na różnych poziomach zarządzania oraz mające na celu wykorzystanie specyficznych potencjałów terytorialnych;
2. **Równoważenia rozwoju** – rozumianego jako kierowanie interwencji dostosowanej do specyfiki uwarunkowań, czynników i barier rozwoju poszczególnych obszarów;
3. **Partnerstwa i współpracy** – oznaczającej zaangażowanie i współdziałanie w procesie planowania celów i działań rozwojowych podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i społeczeństwa oraz współodpowiedzialność partnerów za przebieg procesów rozwojowych;
4. **Subsydiarności** – stanowiącej jedną z podstawowych zasad polityki rozwoju, która oznacza uwzględnianie na kolejnych szczeblach zarządzania jedynie tych zadań, których nie da się efektywnie wykonać na niższych poziomach gwarantujących największą efektywność podejmowanych działań;
5. **Spójności** - oznaczającej konieczność prowadzenia prac planistycznych na poziomie gminnym w sposób komplementarny i niesprzeczny z kierunkami

planowania strategicznego na wyższych poziomach hierarchii dokumentów strategicznych, co zapewni zachowanie właściwych powiązań i współzależności planowania;

6. **Trwałości rozwoju** – oznaczającej ukierunkowanie działań rozwojowych w sposób ograniczający potencjalne szkody z punktu widzenia przyszłych pokoleń, w szczególności w odniesieniu do środowiska przyrodniczego;
7. **Procesy demograficzne** będą punktem odniesienia dla planowania i realizacji działań rozwoju;

Przyjmuje się również, że wójt gminy oraz radni podejmowali będą na forum samorządowym (w ramach partnerstwa) i rządowym działania, zmierzające do zwiększania możliwości - głównie finansowych - gminy w zakresie podejmowania działań prorozwojowych.

Punktem wyjścia do opracowania niniejszej *Strategii* była analiza istniejących oraz przewidywanych uwarunkowań przyrodniczych, przestrzennych, społeczno-gospodarczych i kulturowych gminy Opinogóra, które mogą mieć istotny, bezpośredni lub pośredni, wpływ na jej rozwój. Przyjmując **zasadę ciągłości planowania** uwzględniono zapisy zawarte w dotychczasowej strategii rozwoju gminy, w szczególności te dotyczące działań, które powinny być kontynuowane. W analizach wykorzystano dostępne, aktualne dane statystyczne, dokumenty i materiały Urzędu Gminy Opinogóra Górna, samorządów sąsiednich gmin, samorządu powiatu ciechanowskiego oraz samorządu województwa mazowieckiego, a także analizy danych podmiotów działających na obszarze gminy. Uwzględniono również podstawowe dokumenty i materiały dotyczące polityki rozwoju Rzeczypospolitej Polskiej – przede wszystkim Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego przyjętą przez Radę Ministrów we wrześniu 2019 r. a także dokumenty strategiczne Unii Europejskiej – głównie dokument *Zrównowazona Europa 2030*.

Przy opracowywaniu projektu *Strategii* przyjęto założenie, iż **podstawą określenia podstawowych kierunków rozwoju gminy Opinogóra Górna jest rzetelna diagnoza jej stanu i możliwości własnych oraz szans i zagrożeń zewnętrznych, zakończona analizą SWOT, umożliwiającą sporządzenie bilansu strategicznego gminy. Pozwoliło to racjonalnie określić główne kierunki rozwoju gminy, jej cele strategiczne oraz cele średniookresowe (operacyjne)**. Uszczegółowieniem tych celów jest wskazanie działań, jakie samorząd gminy zamierza realizować w okresie do roku 2030. Określone zostały również najważniejsze, priorytetowe zadania, przede wszystkim zadania inwestycyjne. Ze względu na szczególne uwarunkowania zewnętrzne (głównie obecny okres programowania w Unii Europejskiej) działania te realizowane będą w dwóch etapach: etap I - od roku 2021 do roku 2027 oraz etap II - od roku 2028 do roku 2030. Po zakończeniu realizacji I etapu, jeżeli nastąpią istotne zmiany w uwarunkowaniach wewnętrznych lub zewnętrznych, niniejsza *Strategia* może być aktualizowana lub zmieniona.

W *Strategii*, spośród trzech możliwych scenariuszy rozwoju (pesymistycznego, optymistycznego lub realistycznego), **przyjęto scenariusz realistyczny**, który stał się podstawą określenia wizji rozwoju gminy. W przypadku wystąpienia i nasilania się

zjawisk niekorzystnych dla rozwoju gminy, władze samorządowe podejmować będą, w porozumieniu z partnerami samorządowymi z sąsiednich gmin, samorządem powiatu ciechanowskiego i samorządem województwa mazowieckiego, spójne działania, zmierzające do łagodzenia negatywnych skutków tych zjawisk. Przedstawione wyżej założenia mają istotny związek z potrzebą zachowania spójności i komplementarności polityki rozwoju gminy z politykami rozwoju jej partnerów samorządowych.

Zakres przedmiotowy aktualizowanej *Strategii rozwoju gminy Opinogóra Górna do 2030 roku*, przyjmując zachowanie zasady ciągłości programowania, obejmuje następujące obszary problemowe:

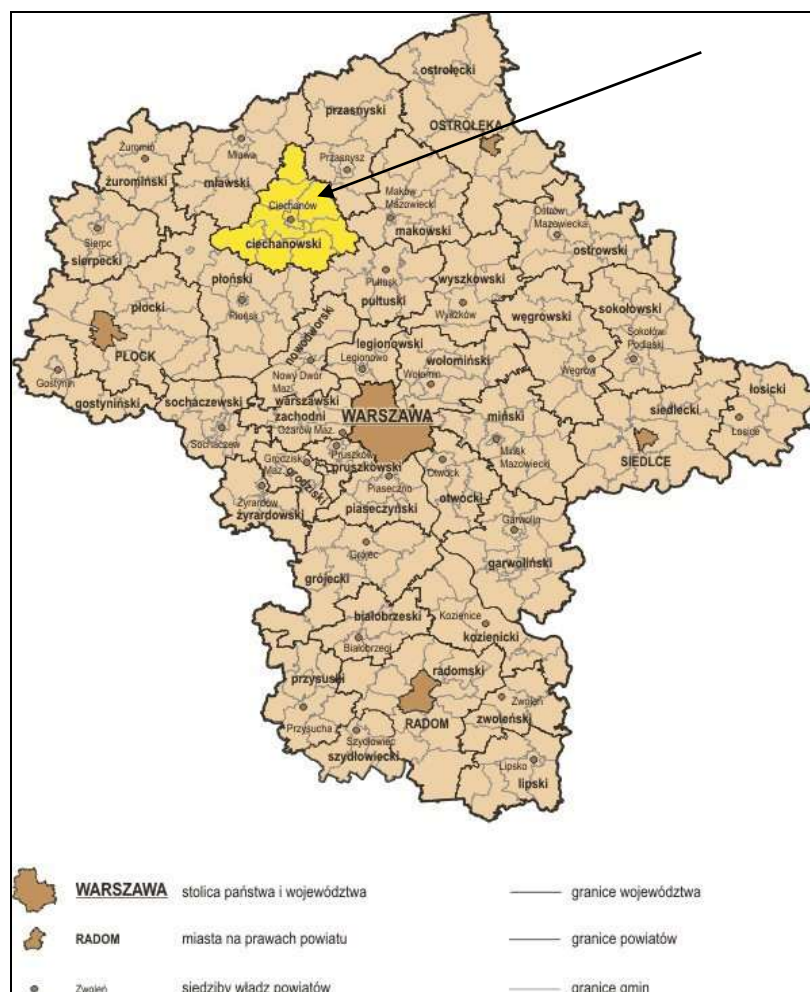
- ochronę środowiska;
- gospodarkę przestrzenną i rozwój obszarów wiejskich;
- modernizację infrastruktury technicznej i społecznej;
- rozwój zasobów ludzkich i ochronę zdrowia;
- rozwój kultury, kultury fizycznej i turystyki;
- rozwój otwartego na innowacje społeczeństwa informacyjnego;
- pomoc społeczną
- promocję gminy.

Przyjmuje się, że *Strategia* stanie się dokumentem nadrzędnym (głównym układem odniesienia) w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Stanowić będzie dokument bazowy do projektowania rocznych budżetów gminy, programów i planów operacyjnych, w szczególności wieloletnich planów (prognoz) finansowych (WPF) oraz strategii i programów dla różnych obszarów problemowych ważnych dla rozwoju gminy. Będzie również podstawą współdziałania z realizującymi swoje polityki rozwoju partnerami samorządowymi z sąsiednich gmin, samorządem powiatu ciechanowskiego oraz z samorządem województwa mazowieckiego.

2. Diagnoza stanu środowiska przyrodniczego, struktury przestrzennej oraz sytuacji gospodarczej i społecznej gminy

Terytorium

Gmina Opinogóra Górna położona jest na północnym Mazowszu, we wschodniej części powiatu ciechanowskiego. Według obecnego podziału terytorialnego kraju na jednostki statystyczne NTS-3 (podregiony)¹ gmina ta jest częścią podregionu ciechanowskiego².

Ryc. Gmina Opinogóra Górna w województwie mazowieckim
Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego O/Ciechanów

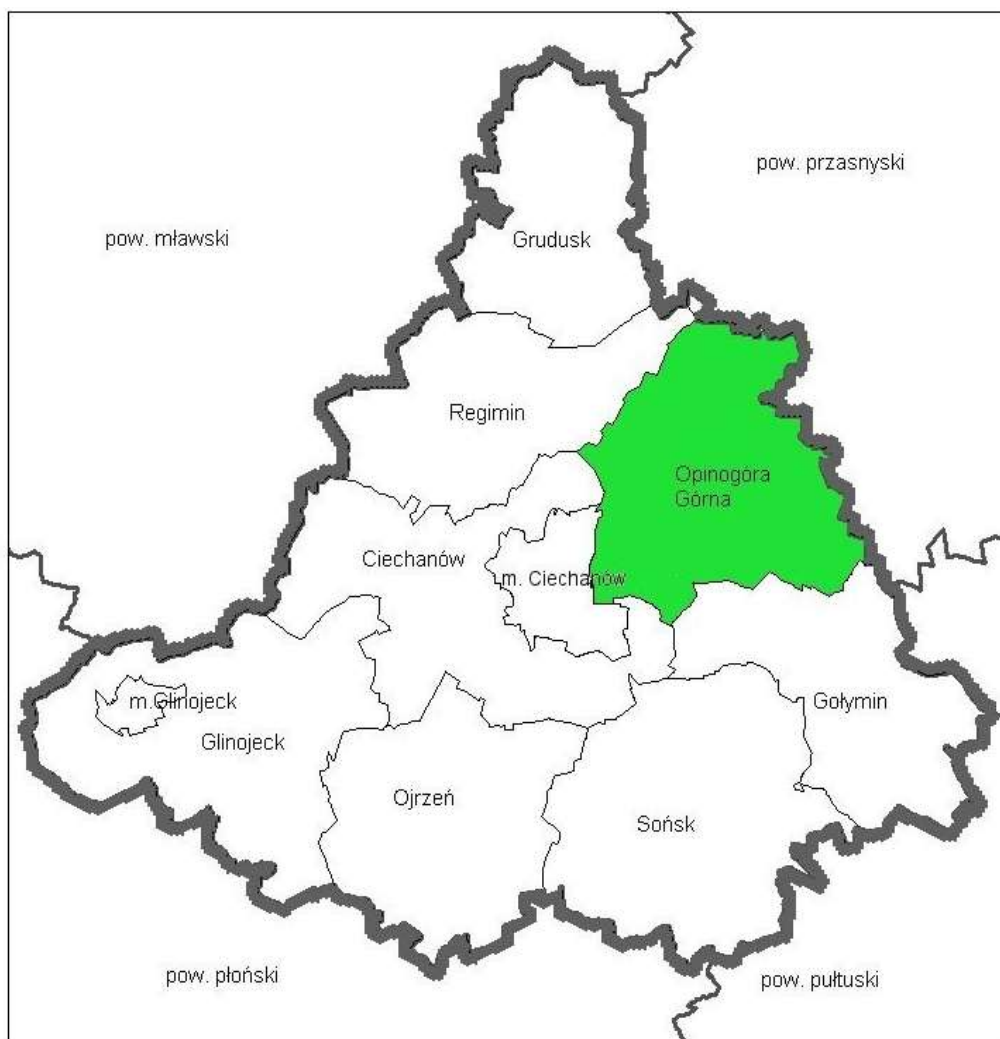
¹ Podziały na jednostki statystyczne wynikają z rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie ustalenia wspólnej Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych [NUTS] (Dz. Urz. Ue. L 154 z 21 czerwca 2003 r.).

² Od dnia 1 stycznia 2015 roku podregion ciechanowsko-płocki został podzielony na odrębne podregiony ciechanowski i płocki.

Ryc. Podział statystyczny województwa mazowieckiego według klasyfikacji NUTS
Źródło: opracowanie MBPR

Gmina Opinogóra Górna jest gminą wiejską, jedną z 314 gmin zlokalizowanych na obszarze województwa mazowieckiego oraz jedną z dziewięciu gmin z terenu powiatu ciechanowskiego.

Ryc. Gmina Opinogóra Górna w powiecie ciechanowskim
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego Oddział w Ciechanowie

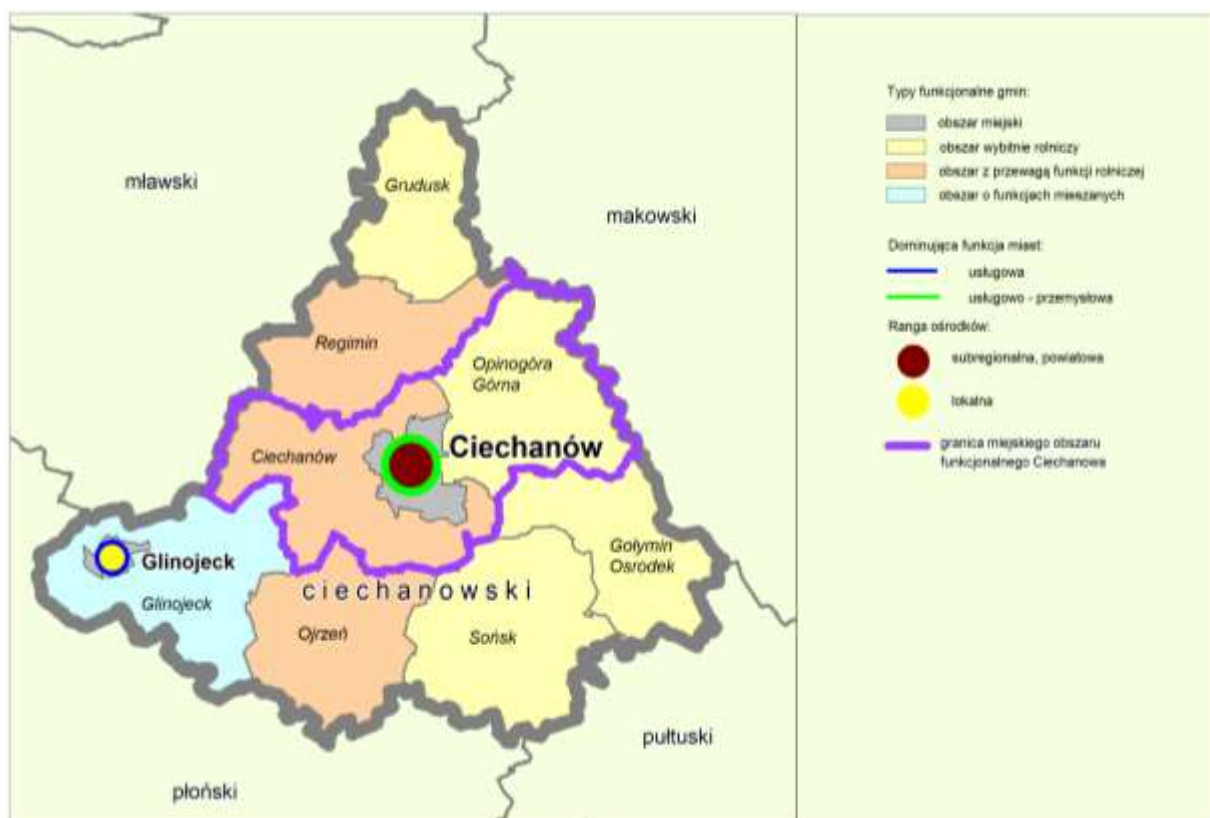
Opinogóra Górna jest obszarowo średnią gminą w powiecie ciechanowskim. Obejmuje powierzchnię 139 km² (13 917 ha), tj. nieco ponad 13,0% powierzchni powiatu³. Graniczy w powiecie ciechanowskim z gminą miejską Ciechanów oraz gminami wiejskimi: Regimin, Ciechanów i Gołymin. Graniczy również z gminami z terenu powiatu przasnyskiego, tj. z gminą Czernice Borowe i gminą Krasne. Administracyjnie gmina obejmuje 55 miejscowości⁴, 38 obrębów ewidencyjnych oraz 39 sołectw.

³ Powierzchnie gmin wiejskich w powiecie ciechanowskim: Sońsk – 155 km², Glinojec – 153 km², Ciechanów (wiejska) 140 km², Opinogóra – 139 km², Ojrzeń – 123 km², Regimin – 111 km², Gołymin – 110 km², Grudusk – 97 km².

⁴ Szczegółowy wykaz miejscowości w załączniku.

Największymi pod względem liczby mieszkańców miejscowościami w gminie są: Władysławowo (540), Opinogóra Górna (493), Kołaczków (450), Przedwojewo (354), Opinogóra Dolna (252), Zygmuntowo (241), Pałuki (229), Chrzanówek (222), Wierzbowo (214). Najmniejszymi miejscowościami są: Osyski (część wsi Pokojewo) (2), Trętowo-Mazarnięta (11), Niemierzyce (19), Wilkowo 41, Załuże Imbryki (41) oraz Goździe (45).

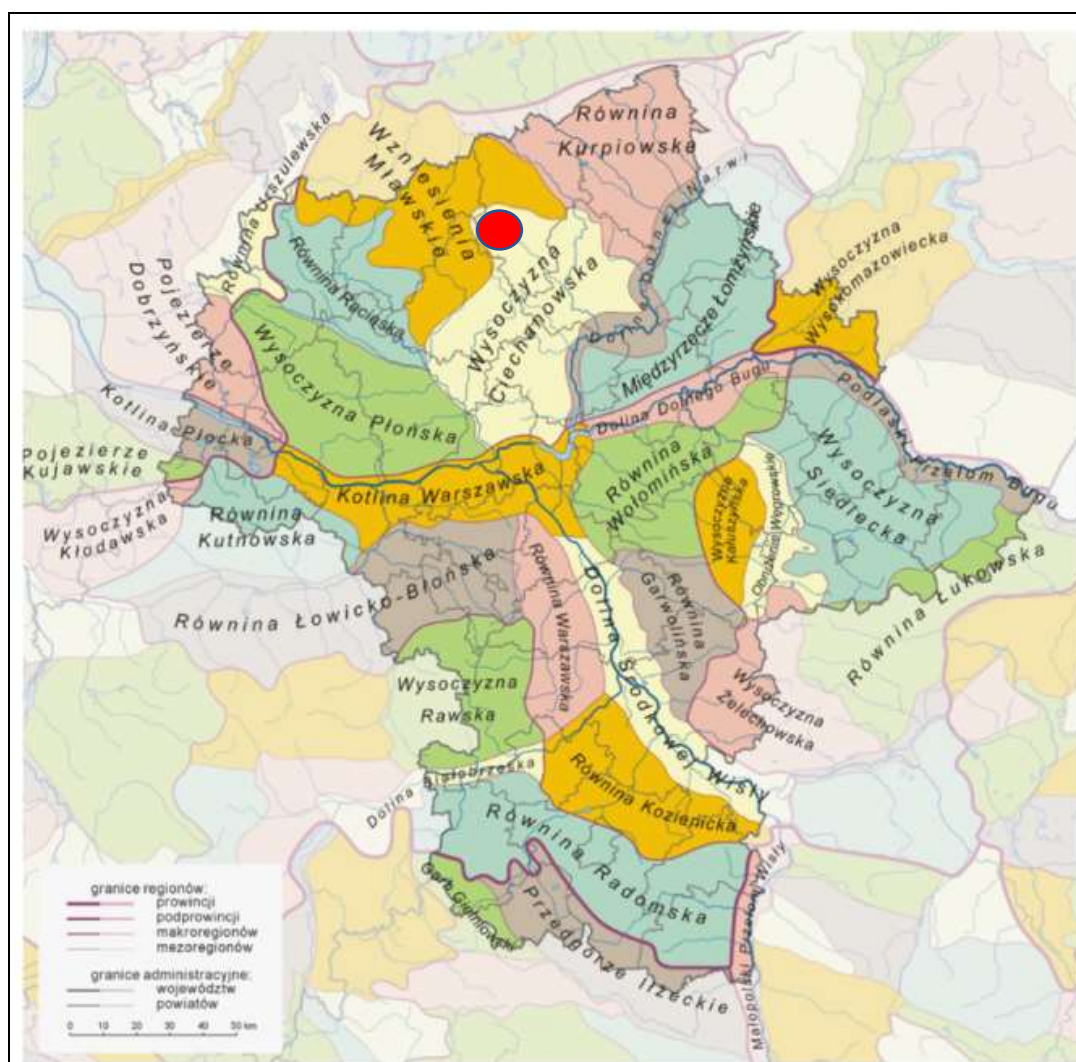
Siedzibą władz gminy jest miejscowość Opinogóra Górna, odległa o około 7 km od miasta Ciechanów - siedziby władz powiatu, które było w latach 1975-1998 ośrodkiem wojewódzkim, stolicą województwa ciechanowskiego. Obecnie Ciechanów, wraz z Płockiem, Radomiem, Siedlcami i Ostrołęką, jako ośrodek subregionalny spełnia na Mazowszu funkcje subregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju. Odległość z Opinogóry do Warszawy – stolicy województwa mazowieckiego (i kraju) wynosi około 100 km. Gmina Opinogóra oraz gmina wiejska Ciechanów tworzą najbliższy, miejski obszar funkcjonalny miasta Ciechanów. Planowane jest włączenie do tego obszaru również gmin Regimin i Sońsk.

Ryc. Powiat ciechanowski, typy funkcjonalne gmin
Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego Oddział w Ciechanowie.

Warunki przyrodnicze⁵

Gmina Opinogóra Górna leży na Nizinie Północnomazowieckiej w większości na obszarze tzw. Wysoczyzny Ciechanowskiej, w obrębie jednostki tektonicznej zwanej wzniesieniami mazowiecko-suwałskimi. Przez środek obszaru gminy przebiega stok pochylony w kierunku zachodnim o spadkach wynoszących około 5 stopni. Jest to Krawędź Opinogórska, posiadająca charakter dość łagodnego, ale bardzo wysokiego - jak na warunki tej części Polski - stoku dochodzącego do 40 metrów wysokości, przebiegającego pomiędzy Kołakami Wielkimi na północy a Opinogórą na południu.

Ryc. Regionalizacja fizyczno-geograficzna województwa mazowieckiego.
Źródło: Wikipedia [dostęp: 2021.06.19]. Lokalizację Ciechanowa i przyległej do niego gminy Opinogóra Górna zaznaczono znakiem graficznym ●

⁵ Dane dotyczące warunków przyrodniczych gminy pochodzą z *Programu ochrony środowiska dla powiatu ciechanowskiego* oraz ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*.

Teren gminy jest strefą źródłiskową górnego biegu wypływającej w okolicy miejscowości Wierzbowo rzeki Sony, która jest lewobrzeżnym dopływem rzeki Wkry. Niewielkie rzeki i kanały o długości 36,33 km, o małej powierzchni lustra wody (ok. 4,0 ha), stanowią 15,7 % długości rzek powiatu ciechanowskiego.

Gmina Opinogóra leży na obszarze, w którym istnieją warunki termiczne podobne do środkowej części Pasa Wielkich Dolin. Klimat jest tu umiarkowanie ciepły z roczną, średnią temperaturą powietrza w granicach 7,0 – 7,3 stopnia Celsjusza. Dominują wiatry zachodnie i południowo-zachodnie.

Obszary chronione zajmują znaczny fragment gminy na północ od linii dróg Płońsk-Ciechanów-Przasnysz, wzdłuż tzw. Krawędzi Opinogórskiej będącej zapisem podstawowych procesów geomorfologicznych na tym obszarze. Teren gminy znajduje się na obszarze funkcjonalnym Zielone Płuca Polski, co określać może kierunki jego dalszego rozwoju poprzez wdrażanie zasad ekorozwoju⁶. Na terenie gminy nie ma obszarów zakwalifikowanych do sieci „Natura 2000”⁷.

Ryc. Obszar funkcjonalny *Zielone Płuca Polski*. Źródło: Wikipedia [dostęp: 2021.07.19].
Lokalizację Ciechanowa i przyległej do niego gminy Opinogóra Górna zaznaczono znakiem graficznym ●

⁶ Samorząd województwa mazowieckiego, który przez wiele lat uczestniczył w Porozumieniu ZPP, kilka lat temu z niego wystąpił.

⁷ Sieć „Natura 2000” dotyczy systemu obszarów, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Jej zadaniem jest utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę najcenniejszych, najrzadszych elementów przyrody. Sieć „Natura 2000” to sposób na wypełnienie zobowiązań Unii Europejskiej, nałożonych przez Konwencję Z Rio. Najbliższe powiatu ciechanowskiego obszary wchodzące w skład sieci „Natura 2000” to: Puszcza Biała (35 km.) oraz Olszyny Rumockie (36 km.).

Gmina Opinogóra Górna należy w powiecie ciechanowskim do gmin o obszarze wybitnie rolniczym. W województwie mazowieckim stanowi centrum tzw. Opinogórskiego obszaru żywielskiego, jednego z sześciu takich obszarów na Mazowszu. Zagadnienie strategicznych obszarów żywielskich podjęto w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. W dokumencie tym wskazuje się potrzebę wyznaczenia (zalecenia) w planach zagospodarowania przestrzennego województw obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej, chroniących przed zmianą użytkowania gleby o najwyższej przydatności dla produkcji rolniczej. Dbłość o tę produkcyjną przestrzeń, według KPZK, może wynikać również z konieczności ochrony funkcji towarzyszących produkcji żywności, takich jak: zachowanie zależnych od ekstensywnego rolnictwa walorów przyrodniczych (m.in. trwałych użytków zielonych) lub tradycyjnego krajobrazu rolniczego, w tym utrzymanie zielonych pierścieni wokół dużych miast⁸. W celu wyznaczenia strategicznych obszarów żywielskich (SOŻ) na Mazowszu, przeprowadzono analizę całego terytorium województwa na poziomie gmin (z wyłączeniem miast, jako obszarów zurbanizowanych). Dokonano wyboru kluczowych czynników, które decydowały o zakwalifikowaniu do SOŻ. Są to kryteria wpisujące się w wizję strategicznych obszarów żywielskich, zaproponowanych przez naukowców w *Ekspertyznej Projekcji Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033*, tj.: – waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej – jako determinanty strategicznych obszarów żywielskich, – wykształcona specjalizacja rolnicza, wysoka towarowość produkcji rolniczej⁹.

Użytki rolne w gminie zajmują ponad 90,5 % jej powierzchni. Gmina jest słabo zalesiona, lasy i tereny zadrzewione zajmują obszar niespełna 3,8 % powierzchni. Gleby są bardzo dobre, w niewielkim stopniu zróżnicowane pod względem typów i przydatności rolniczej. Należą do najlepszych w powiecie ciechanowskim. Gleby klasy IIIa (miejscami klasy II), stanowią 43,7 % zaś dominujące gleby klasy IVa i IVb łącznie 50,5 % obszaru gminy. Są to głównie gleby brunatne oraz czarne ziemie pyłowe wytworzone z glin lub ilów, zasobne w składniki pokarmowe, o głębokim poziomie próchnicznym i dużych zdolnościach magazynowania wód porztopowych i poopadowych¹⁰.

Zintegrowany (syntetyczny) wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej¹¹, obliczony przez IUNG w Puławach, wynosi dla gminy Opinogóra Górna w skali 100 punktowej 91,1 punktu, to najwyższy wskaźnik w powiecie, jeden z najwyższych w województwie mazowieckim. Najniższy wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w powiecie ciechanowskim ma gmina Ojrzeń (48,8 pkt.). Zintegrowane wskaźniki jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla powiatu ciechanowskiego i województwa mazowieckiego wynoszą odpowiednio 67,6 i 59,5 punktu.

⁸Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, *Strategiczne obszary żywielskie w województwie mazowieckim*, Warszawa 2012, s. 7.

⁹Tamże, s. 8.

¹⁰Dane ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*.

¹¹Uwzględniający ocenę punktową jakości: gleb, rzeźby terenu, agroklimatu i warunków wodnych.

Kryteria	Gmina Opinogóra	Powiat ciechanowski
Jakość gleb (1-100)	74,0	51,7
Agroklimat (1-15)	8,4	8,6
Rzeźba terenu (1-10)	8,2	8,2
Warunki wodne (1-10)	9,1	6,2
Wskaźnik syntetyczny (1-123)	91,1	67,6

Tab. 1 Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Opinogóra Górna na tle powiatu ciechanowskiego (wskaźnik syntetyczny na skali 123-punktowej).

Gmina Opinogóra Górna leży - jak już wspomniano wyżej - na obszarze, na którym istnieją dobre, umiarkowanie ciepłe warunki termiczne. Ale są tu również tereny o mniej korzystnych warunkach termicznych. Dotyczy to głównie rejonów wzdłuż rzeki Sony oraz dolin niewielkich cieków wodnych, stanowiących typowe obszary akumulacji i zalegania chłodnego powietrza.

Zasoby naturalne (kopaliny)

Na terenie gminy Opinogóra nie ma surowców mineralnych o znaczeniu przemysłowym i eksploatacyjnym. Istniejące niegdyś w rejonie wsi Pokojewo, Czernice, Pałuki i Kołaczkowo niewielkie zasoby piasków i żwirów, zostały wyeksploatowane a pozostałe po nich wyrobiska wymagają rekultywacji. Zdaniem ekspertów znajdujące się w niewielu rejonach gminy ilaste gliny zwałowe można by, po uzdatnieniu, wykorzystać do produkcji cegły na potrzeby miejscowe. Przydatne złoża kruszyw znajdują się w sąsiedniej gminie wiejskiej Ciechanów oraz w gminie Sońsk. Łączne zasoby kruszyw w tym rejonie powiatu ciechanowskiego są duże, mogą wynosić około 20 mln. ton.

Zasoby wodne i gospodarka wodno-ściekowa

Na obszarze gminy w utworach czwartorzędowych występują dwa główne poziomy wodonośne: wody przypowierzchniowe w osadach piaszczystych i żwirowych na głębokości 0,5 – 10,0 m., oraz tzw. wody głębinowe. Poziomy te nie mają dużych wydajności. Wody z nich odznaczają się podwyższoną zawartością żelaza i manganu, charakteryzują się dużą twardością. Niektóre z poziomów (głównie poziom pierwszy obejmujący wody gruntowe) są narażone na zanieczyszczenia, przede wszystkim pochodzenia rolniczego¹². Dlatego poddane zostały wysokiej ochronie.

¹² Dane ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*.

Względnie gęsta sieć cieków wodnych ujęta jest na większości obszaru gminy w jednolity system melioracyjny, obejmujący prawie 10,5 tys. ha, tj. 75,3 % tego obszaru. Bardzo niski jest w gminie poziom regulacji oraz retencjonowania wód. Jest to jeden z poważniejszych problemów z zakresu lokalnej gospodarki wodnej na obszarze całego powiatu ciechanowskiego. Stan urządzeń melioracyjnych, zwłaszcza tych wykonanych w latach 60 i 70-tych XX wieku, jest zły lub dostateczny. Znaczna część budowli melioracyjnych uległa dekapitalizacji lub została zniszczona. Nie ma również na terenie gminy sztucznych zbiorników retencyjnych. Potrzeba retencjonowania wody – przy zastosowaniu różnych rozwiązań technicznych - w sytuacji powtarzających się w ostatnich kilkunastu latach anomalii pogodowych (susze), szczególnie w gminie stanowiącej centrum regionalnego obszaru żywieniowego, staje się pilna.

Gmina zwodociągowana jest w 100 %. Od czterech ujęć wody podziemnej rozprowadzonych jest 202 km sieci wodociągowej do wszystkich gospodarstw. W roku 2015 oddano do użytku nową stację uzdatniania wody w Opinogórze Górnej.

Mniej korzystny jest stan gospodarki ściekowej. Tylko około 36,8 % mieszkańców gminy objętych jest systemem oczyszczania ścieków. Długość sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy wynosi 26 km. Istnieją trzy oczyszczalnie ścieków, osiedlowa w Opinogórze, wiejska w miejscowości Pomorze oraz oczyszczalnia przy szkole podstawowej w Opinogórze Górnej.

Są na terenie gminy również nowoczesne oczyszczalnie przyzagrodowe, których budowę rozpoczęto przed kilku laty w ramach programu pilotażowego Instytutu Budownictwa i Mechanizacji Wsi. W ostatnich pięciu latach samorząd gminy realizuje ten ambitny program w szerszym wymiarze, wspierając zakup instalacji przydomowych (ekologicznych) oczyszczalni ścieków. Obecnie na terenie gminy zainstalowano ponad 290 takich oczyszczalni na obszarach wszystkich sołectw. Instalowanie tego typu urządzeń oczyszczających ścieki ma szczególne znaczenie na obszarach wiejskich o rozproszonej zabudowie.

Gospodarka odpadami

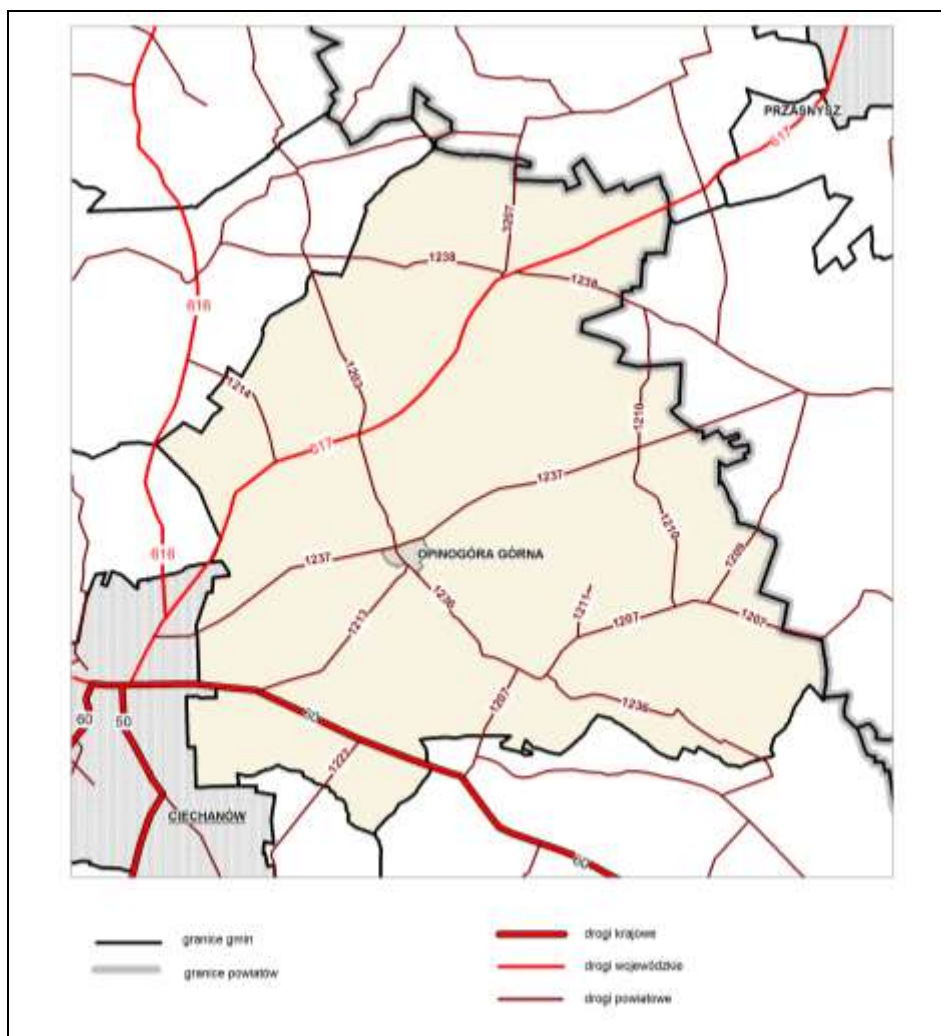
Według szacunków na terenie gminy wytwarzanych jest około 1500-1600 ton odpadów rocznie. Dominują odpady komunalne. Prognozuje się, że do roku 2030 ilość odpadów osiągnie wielkość 2000 ton. Problemem jest organizacja recyklingu oraz lokalizacja zarówno urządzeń utylizacyjnych jak i wysypisk. Szczególny charakter gminy, która stanowi centrum jednego ze strategicznych obszarów życiowych na Mazowszu, w sposób oczywisty wymusza uznanie na tym terenie gospodarki odpadami za jeden z priorytetów.

Zorganizowanym odbiorem, transportem i unieszkodliwianiem odpadów objętych jest prawie 100 % gospodarstw domowych i większość podmiotów gospodarczych. Zezwolenie na te usługi posiadają wyspecjalizowane firmy, między innymi Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Ciechanowie. Gospodarka odpadami musi być

stale monitorowana, w celu zabezpieczenia terenów pod uprawy żywności przed zanieczyszczeniami.

Infrastruktura techniczna (drogi)

Teren gminy Opinogóra Górna położony jest w korzystnej relacji przestrzennej do krajowego i regionalnego systemu komunikacji drogowej. Dobre powiązania komunikacyjne zapewniają znajdujące się na obszarze gminy: droga krajowa nr 60 (Kutno – Płock – Ciechanów - Ostrów Mazowiecka) oraz droga wojewódzka nr 617 (Przasnysz - Ciechanów). Krajowe i regionalne szlaki komunikacyjne uzupełnia sieć dróg powiatowych licząca 63,4 km a także drogi gminne o łącznej długości 103,7 km. Ogółem na terenie gminy znajduje się około 187 km dróg publicznych. W grupie dróg lokalnych, oprócz tych posiadających kategorię drogi gminnej (103,7 km.), są jeszcze tzw. ogólnodostępne drogi wewnętrzne (194 km.). W drogach o kategorii drogi gminnej jest 78 km dróg asfaltowych, 22 km dróg żwirowych, 4 km brukowanych.

Ryc. Sieć głównych (krajowych, wojewódzkich i powiatowych) dróg publicznych w gminie Opinogóra Górna.

Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego Oddział Terenowy w Ciechanowie.

Kategorie dróg	Długość dróg w km.
krajowe	5,4
wojewódzkie	14,5
powiatowe	63,4
gminne	103,7
Łącznie	187,0

Tab. 2 Drogi publiczne na terenie gminy Opinogóra Górna.

Źródło: Urząd Gminy w Opinogórze Górnej oraz Powiatowy Zarząd Dróg w Ciechanowie.

Obszar gminy należy ogólnie do dobrze wyposażonych komunikacyjnie. Wskaźnik gęstości dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej wynosi 1,34 km na km², zaś wliczając ogólnodostępne drogi wewnętrzne to wskaźnik ten wynosi 2,74 km na kilometr kwadratowy. Większość z nich ma nawierzchnię bitumiczną, ale są jeszcze - jak wspomniano wyżej - odcinki dróg, głównie gminnych, które mają nawierzchnię żwirową. Wskazuje to na skalę potrzeb w zakresie modernizacji tych dróg i dostosowania ich do obowiązujących obecnie wymogów technicznych. Konieczne jest kontynuowanie przez samorząd gminy w tym zakresie racjonalnej polityki inwestycyjnej, również z wykorzystaniem środków zewnętrznego wsparcia finansowego, głównie z funduszy Unii Europejskiej.

Najbardziej wykorzystywane odcinki dróg gminnych, stanowiące ważne elementy systemowych powiązań z drogami krajowymi, wojewódzkimi oraz powiatowymi, są sukcesywnie przebudowywane. Na sieci dróg gminnych znajdują się dwa obiekty mostowe. Niektóre obiekty mostowe muszą być remontowane lub przebudowane. Duża część dróg gminnych nie spełniają wymaganych¹³ wymogów technicznych. Wg standardów UE dla tego typu dróg (głównie klasa L) muszą one mieć: szerokość pasa ruchu 2,50 m. posiadać pobocza o szerokości nie mniejszej niż 0,75 m.; urządzenia odwadniające i odprowadzające wodę oraz równą nawierzchnię, dostosowaną do przenoszenia ruchu pojazdów o naciskach 100 kN/oś. Tymczasem przeciętna szerokość (dwa pasy ruchu) większości dróg gminnych - nie tylko w gminie Opinogóra, ale we wszystkich gminach powiatu ciechanowskiego - ma około 4 m., nie mają one również z reguły wymaganych poboczy, zaś tzw. przeciętna „nośność” na większości odcinków nie przekracza 70-80 kN/oś. Odrębnym problemem jest oznakowanie na wielu drogach oraz wymagająca poprawy organizacja ruchu w miejscach niebezpiecznych.

¹³ Wymogi techniczne dla dróg publicznych w Polsce określa rozporządzenie ministra transportu i gospodarki morskiej z 02 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie, (Dz.U. z 14.05.1999 r., nr 43, poz. 430).

Drogi krajowe		Drogi wojewódzkie			Drogi powiatowe		Drogi gminne	
82		62			425		1 090	
Drogi gminne (wg gmin)								
Miasto Ciechanów	Gmina w. Ciechanów	Gmina Głinojeck	Gmina Gołymin	Gmina Grudusk	Gmina Ojrzeń	Gmina Opinogóra	Gmina Regimin	Gmina Sońsk
115	155	126	133	59	102	104	114	185

Tab. 3 Drogi publiczne w powiecie ciechanowskim (w km).

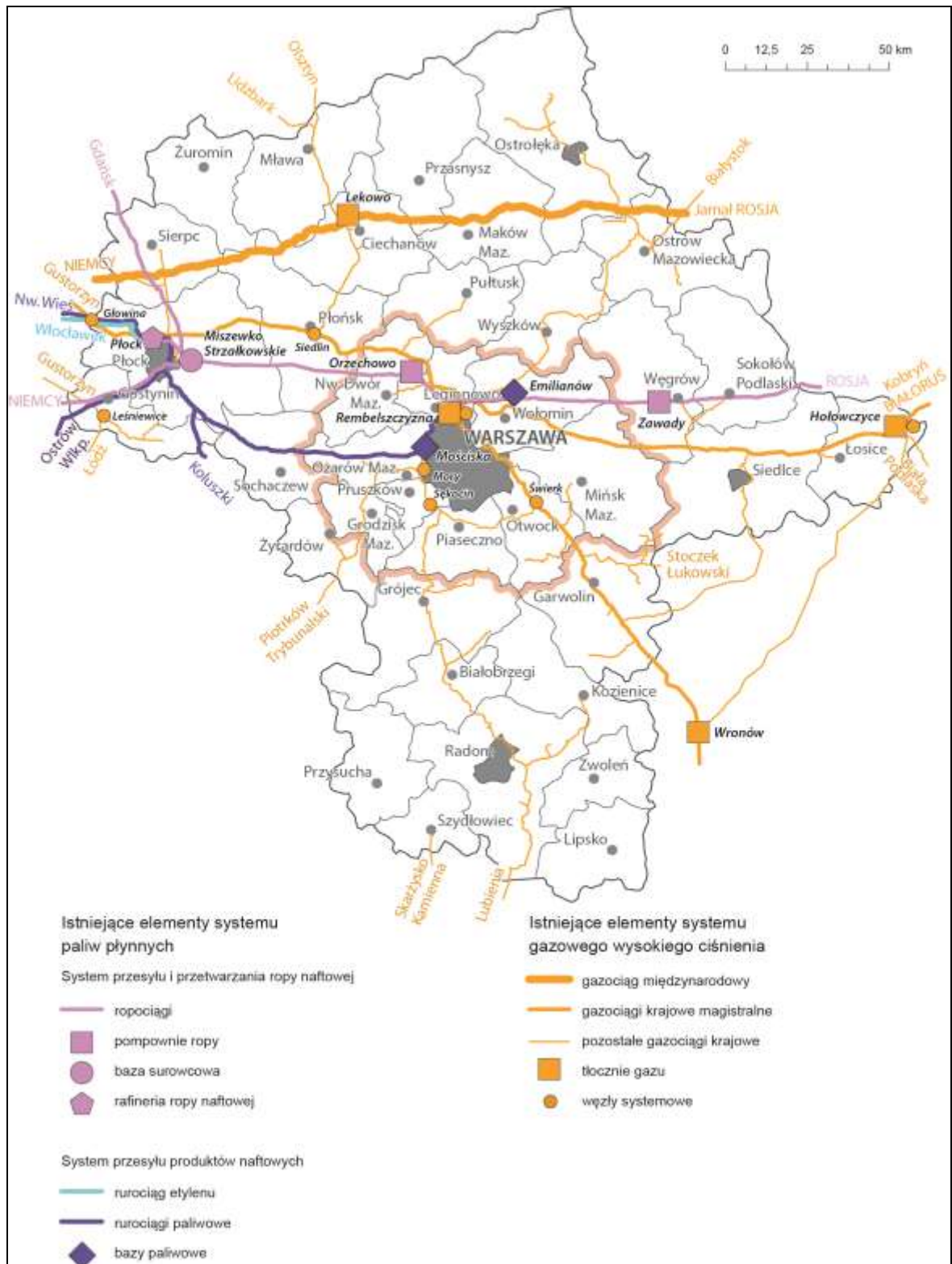
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Zarządu Dróg w Ciechanowie.

Infrastruktura techniczna (energetyka)

Energia elektryczna służąca zaspokajaniu podstawowych potrzeb odbiorców indywidualnych i zbiorowych (podmioty gospodarcze) dostarczana jest spoza gminy. Służy temu linia przesyłowa WN 110 kV (Płock–Ciechanów–Przasnysz). Gmina obsługiwana jest przez firmę Energa SA. Gmina jest zelektryfikowana gęstą siecią linii wysokiego, średniego i niskiego napięcia. Wszystkie gospodarstwa rolne posiadają zasilanie. Część linii przesyłowych jest przestarzała. Odbija się to czasami na jakości dostaw do odbiorców indywidualnych. Od kilku lat na terenie gminy podejmowane są, nieliczne na razie, działania dotyczące instalowania urządzeń wykorzystujących energię słoneczną (fotowoltaika, solary). W planach na przyszłość rozważa się możliwość instalowania elektrowni wiatrowych, a także biogazowni. Warto w tym zakresie podejmować działania inwestycyjne, które mogą uzyskać istotne wsparcie ze środków Unii Europejskiej.

Niewielka liczba mieszkańców gminy (4,19%) korzysta z gazu sieciowego. Na terenie gminy nie ma bowiem rozbudowanej sieci gazowej dla indywidualnych odbiorców i mieszkańcy gminy korzystają głównie z dostaw gazu bezprzewodowego. Są punkty sprzedaży gazu firm GAZPOL i BP, działają również prywatne firmy obwoźne. Istnieją jednak możliwości techniczne, pozwalające na rozbudowanie na terenie gminy sieci gazowej (przewodowej). Warto rozważyć te uwarunkowania.

Przez teren gminy przebiega gazociąg przesyłowy średniego ciśnienia DN 300. W powiecie ciechanowskim przez obszary gmin: Opinogóra, Ciechanów, Regimin i Głinojeck przebiega gazociąg tranzytowy Jamał – Europa Zachodnia. Na terenie gminy Regimin (Grzybowo) znajduje się tłocznia gazu.

Ryc. Województwo mazowieckie. System gazowy wysokiego ciśnienia i system paliw płynnych. Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych operatorów systemu gazowego wysokiego ciśnienia i systemu paliw płynnych.

Ludność (struktura demograficzna i ruchy migracyjne)

Gminę Opinogóra Górna zamieszkuje niespełna 6 tys. osób¹⁴, w tym 2 875 kobiet i 3 050 mężczyzn. Przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet utrzymuje się w gminie od kilkunastu lat. Około 91% osób mieszka w gminie od urodzenia. W tym zakresie jest to jeden z najwyższych wskaźników w powiecie ciechanowskim. Świadczy o dużej stabilizacji populacji gminy. Ale ten stan powoli się zmienia, ze względu na wzrost zainteresowania osiedlaniem się tam na stałe osób spoza gminy.

Rok	Stan ludności ogółem	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet
2000	6 117	3 112	3 005
2010	5 969	3 067	2 902
2011	5 961	3 062	2 899
2012	5 969	3 053	2 916
2013	5 982	3 087	2 895
2014	5 983	3 094	2 889
2015	5 980	3 090	2 890
2016	6 018	3 077	2 941
2017	6 008	3 069	2 939
2018	5 977	3 052	2 925
2019	5 966	3 063	2 903
2020	5 925	3 050	2 875

Tab. 4 Ludność gminy Opinogóra Górna w latach 2000-2020

Źródło: GUS - Bank Danych Lokalnych (zameldowani na pobyt stały (wg stanu na dzień 31.12.))

Liczba mieszkańców gminy powoli maleje. Od roku 2000 do roku 2020 zmniejszyła się o 192 osoby. Od kilku lat występował na terenie gminy zerowy lub niewielki dodatni przyrost naturalny. Stan ludności gminy względnie ustabilizował się od roku 2013. Obserwuje się tu również, nieco inaczej niż w innych gminach wiejskich na terenie powiatu ciechanowskiego, dodatnie saldo migracji zewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały +17 (w 2013 r. to saldo migracji dla całego powiatu ciechanowskiego było ujemne i wynosiło -255, natomiast ogółem w województwie mazowieckim było dodatnie i wynosiło w tym okresie +13 353). Warto dodać, że spośród dziewięciu gmin z terenu powiatu ciechanowskiego dodatnie saldo migracji obserwuje się tylko w gminie Opinogóra Górna i gminie wiejskiej Ciechanów. Obie te gminy tworzą najbliższy obszar funkcjonalny miasta Ciechanów. Do tych gmin coraz częściej przenoszą się na pobyt stały mieszkańcy Ciechanowa.

¹⁴ Wg stanu na dzień 31 grudnia 2020 r. liczba mieszkańców gminy wynosiła 5 925 osób.

Gęstość zaludnienia w gminie od wielu lat wynosi około 43 osoby na km² i jest mniejsza niż średnia gęstość zaludnienia w powiecie ciechanowskim (około 85 osób), ale jest zbliżona do średniej gęstości zaludnienia w gminach wiejskich z terenu powiatu.

Od roku 2000 liczba urodzeń utrzymuje się średniorocznie na poziomie 55-65, przy 35-45 zawieranych małżeństwach. Natomiast przyrost naturalny w poszczególnych latach jest zróżnicowany. Na przykład w roku 2010 był dodatni i wynosił +9, natomiast w roku 2013 był ujemny i wynosił -25. Poznanie przyczyn tego zjawiska wymagałoby podjęcia odpowiednich badań, dotyczących wielu uwarunkowań społecznych, ekonomicznych i środowiskowych.

W ostatnich latach obniżała się na terenie gminy liczba ludności w wieku produkcyjnym natomiast minimalnie rosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. W roku 2020 na 3,7 tys. osób w wieku produkcyjnym przypadało w gminie około 1,1 tys. osób w wieku poprodukcyjnym.

Od kilkunastu lat na terenie gminy występują niewielkie dysproporcje w relacji – liczba mężczyzn w stosunku do liczby kobiet. W roku 2020 średnio na 100 mężczyzn przypadało 94 kobiety. Relacje te są jednak zróżnicowane w zależności od przedziałów wiekowych. W przedziale wiekowym 20-45 lat na 100 mężczyzn przypada od 10 lat tylko około 91-95 kobiet. Względna równowaga występuje dopiero w przedziale wiekowym 55-65 lat. W następnych przedziałach wiekowych zdecydowanie dominują kobiety, co świadczy o tym, że w gminie mężczyźni żyją zdecydowanie krócej niż kobiety.

Według prognoz demograficznych dla województwa mazowieckiego do roku 2050 można spodziewać się w regionie stabilizacji lub niewielkiego wzrostu liczby ludności, przy niewielkim spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. W powiecie ciechanowskim przewiduje się natomiast stopniowy spadek ogólnej liczby ludności.

Lata	Ogółem	W tym: mężczyźni	W tym: kobiety	W tym: miasta	W tym: wieś	W tym: wiek przed pro- dukcyjny	W tym: wiek produkt- cyjny	W tym: wiek popro- dukcyjny
2020	88 922	43 799	45 123	46 122	42 800	15 822	55 671	17 429
2025	87 101	42 927	44 174	44 520	42 581	15 329	52 278	19 494
2030	84 815	41 792	43 023	42 594	42 221	13 830	50 314	20 671
2035	81 988	40 397	41 591	40 345	41 643	12 579	48 604	20 895
2040	78 666	38 810	39 856	37 815	40 851	11 443	46 637	20 586
2045	75 009	37 126	37 883	35 099	39 910	10 594	43 079	21 336
2050	71 195	35 419	35 776	32 319	38 876	9 947	38 833	22 415

Tab. 5 Powiat ciechanowski. Wieloletnia prognoza liczby ludności wg płci, miejsca zamieszkania oraz funkcjonalnych grup wieku w dniu 31. XII.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie prognozy demograficznej GUS.

Natomiast liczba ludności w gminie Opinogóra Górna może się w najbliższych latach w niewielkim stopniu zwiększać. Wynika to ze skutków tzw. echa demograficznego wyżu z początku lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku, a także z zauważalnego trendu rosnącego dotyczącego osadnictwa na obszarze gminy. Dotyczy to głównie pewnej grupy mieszkańców miast, w tym przypadku głównie Ciechanowa, podejmujących decyzje o osiedleniu się na stałe również w gminie Opinogóra.

Ludność (stan zdrowia i wykształcenie)

Gmina Opinogóra Górna, ze względu na brak poważniejszych źródeł zagrożeń dla zdrowia mieszkańców, zaliczana jest do czystszych w powiecie ciechanowskim i na Mazowszu. Mimo to, podobnie jak w całym powiecie, obserwuje się tu dużą ilość zachorowań na choroby układu krążenia, przewodu pokarmowego i nowotwory. Od kilku lat występuje tu również (podobnie jak w całym województwie mazowieckim) niepokojące zjawisko nadumieralności mężczyzn.

Niepokój może budzić stan zdrowia dzieci i młodzieży. U ponad połowy populacji dzieci i młodzieży w gminie, podobnie jak w innych gminach na terenie powiatu ciechanowskiego, u uczniów w wieku 7-18 lat stwierdza się problemy zdrowotne. Jest to zjawisko obserwowane od wielu lat w całym powiecie ciechanowskim, w gminie Opinogóra w nieco mniejszym stopniu.

Wykształcenie wyższe w gminie posiada niecałe 16% ogółu mieszkańców gminy. Jest to wskaźnik zbliżony do przeciętnej dla gmin wiejskich w powiecie ciechanowskim. Jest jednak nieznacznie niższy niż średnio w kraju (17,9%) i znacznie niższy niż średnio na Mazowszu (24,4%). Zwraca uwagę, że spośród osób z wyższym wykształceniem jest nieco więcej kobiet. Wśród mieszkańców gminy wykształcenie średnie (policjalne, ogólnokształcące i zasadnicze zawodowe) ma ponad 55 % osób. Duża jest liczba osób z wykształceniem podstawowym, w 2010 roku było ich 22%. Dominują osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, gimnazjalnym oraz podstawowym, których jest w gminie 50 %. Zwraca uwagę niemała jeszcze grupa osób 1,4% bez wykształcenia szkolnego lub z wykształceniem podstawowym nieukończonym¹⁵.

Rynek pracy

W gminie Opinogóra Górna w roku 2020 w rejestrze REGON zarejestrowane były 394 podmioty gospodarki narodowej, z tego 315 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Najwięcej (386) jest mikroprzedsiębiorstw, zatrudniających do 9 pracowników. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności jest handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (20.3%) oraz rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (13.7%). W 2020 r. zarejestrowano 30

¹⁵ Dane dotyczące wykształcenia mieszkańców gminy Opinogóra Górna pochodzą ze Spisu Ludności w roku 2011.

nowych podmiotów gospodarczych, wyrejestrowano 22. Dominują spółki handlowe (w tym jedna z udziałem kapitału zagranicznego) jest też pięć spółdzielni.

W wieku produkcyjnym jest w gminie 66,8% mężczyzn i 56,0% kobiet. Więcej osób wyjeżdża z gminy codziennie do pracy (ponad 430) niż przyjeżdża tu do pracy spoza gminy (prawie 100). W 2019 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie Opinogóra Górna wynosiło 4 755,95 PLN, co odpowiada 91,80% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce.

W gminie Opinogóra Górna jest nieco ponad 3,9 tys. osób utrzymujących się z pracy najemnej lub z pracy na rachunek własny, w tym ponad 2,0 tys. w swoim gospodarstwie rolnym. Zatrudnionych na podstawie umowy o pracę jest w gminie średnio 400 osób, głównie kobiet. Większość jednak pracuje we własnych (rodzinnych) gospodarstwach rolnych. Według danych administracji samorządowej na terenie gminy jest około tysiąca gospodarstw rolnych. Dominują gospodarstwa średnie do 15,0 ha. Przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego w gminie wynosi 14,8 ha. Gospodarstw większych (o powierzchni powyżej 15 ha) jest nieco ponad 400. Największe gospodarstwo rolne w gminie obejmuje 320 ha.

Wskaźnik zatrudnienia w gminie jest od kilku lat względnie stabilny, lub zwiększa się w ostatnich latach w niewielkim stopniu. W ostatnich latach był on niższy niż współczynnik aktywności zawodowej. Świadczy to o istnieniu jeszcze w gminie rezerwy nie wykorzystywanych zasobów pracy. Na terenie gminy jest około 1,5 tysiąca emerytów i rencistów. Zwraca uwagę stały wzrost liczby osób pracujących w sektorze usług.

Bezrobocie rejestrowane w gminie Opinogóra Górna wynosiło w 2020 roku 8,7% (9,5% wśród kobiet i 8,0% wśród mężczyzn). Zjawisko bezrobocia w gminie w ostatnich latach jest zbliżone (w skali i strukturze) do stanu bezrobocia w gminach wiejskich powiatu ciechanowskiego. W gminie Opinogóra Górna od kilku lat stopa bezrobocia oscyluje w granicach niespełna 10% (w roku 2014 – 9,4%), jest więc niższa od średniej w powiecie ciechanowskim. Zatrudnienie w gminie charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem sezonowości.

Infrastruktura społeczna (edukacja i wychowanie)

W pierwszej dekadzie obecnego wieku w gminie istniały cztery szkoły podstawowe i dwie filie oraz jedno gimnazjum. Były to:

- Szkoła Podstawowa w Opinogórze Górnej;
- Filia we Władysławowie;
- Filia w Trętowie-Pelzach;
- Szkoła Podstawowa w Dzboniu;
- Szkoła Podstawowa w Kołaczkowie;
- Szkoła Podstawowa w Woli Wierzbowskiej;
- Gimnazjum w Opinogórze Górnej.

Obecnie na terenie gminy funkcjonują trzy szkoły podstawowe. Są to:

- Szkoła Podstawowa w Opinogórze Górnej;

Szkoła Podstawowa w Kołaczkowie;
Szkoła Podstawowa w Woli Wierzbowskiej;

Zmniejszenie ilości placówek (szkół podstawowych i filii) wynikało z sytuacji demograficznej w gminie (zmniejszanie się liczby dzieci w wieku szkolnym) oraz z uwarunkowań finansowych samorządu gminy. Zlikwidowane (w skali całego kraju) zostały też gimnazja.

Przez okres od roku szkolnego 1995/1996 do roku szkolnego 2004/2005 liczba uczniów w szkołach na terenie gminy była ustabilizowana na poziomie powyżej 800 uczniów¹⁶. Od roku szkolnego 2010/2011 liczba ta zaczyna spadać poniżej 600 uczniów. Był to duży spadek liczby uczniów będący skutkiem stałego zmniejszania się średniej ilości dzieci w rodzinie. Dane dotyczące dynamiki liczby uczniów, liczby oddziałów we wszystkich placówkach oświatowych oraz średniej liczby uczniów w oddziale w latach 2007-2021 ilustruje poniższa tabela.

Rok szkolny	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba dzieci w oddziale
2007/2008	691	44	16
2008/2009	657	44	15
2009/2010	646	39	17
2010/2011	591	36	16
2011/2012	590	37	16
2012/2013	568	33	17
2013/2014	561	33	17
2014/2015	575	34	17
2015/2016	581	35	17
2016/2017	588	35	17
2017/2018	586	39	15
2018/2019	583	40	15
2019/2020	542	40	14
2020/2021	550	40	14

Tabela 6 Dynamika liczby dzieci w szkołach publicznych na terenie gminy Opinogóra Górna w latach 2007-2021. Źródło: Urząd Gminy w Opinogórze Górnej

Prawie 100 % nauczycieli legitymuje się wyższym wykształceniem (95% magisterskim) z przygotowaniem pedagogicznym. Większość nauczycieli mieszka na stałe na terenie gminy.

¹⁶ W latach 1996-1998 liczba uczniów w szkołach na terenie gminy przekraczała nawet 900.

Lp.	Rodzaj placówki	Ilość	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba nauczycieli
1	Szkoły podstawowe	3	376	29	54
2	Placówki przedszkolne w szkołach podstawowych	3	174	11	11
3	Ogółem (z oddziałami przedszkolnymi)	3	550	40	64

Tabela 7 Placówki oświatowe na terenie gminy Opinogóra Górna w roku szkolnym 2020/2021
Źródło: Urząd Gminy w Opinogórze Górnej

Szkoły podstawowe prowadzone są przez samorząd gminy. Nakłady budżetu gminy wraz z subwencją oświatową w zasadzie pokrywają podstawowe koszty funkcjonowania szkół. W wymiarze wieloletnim średnioroczny udział subwencji oświatowej w finansowaniu oświaty w gminie wynosił w latach 2010-2020 około 69%. Od roku 2015 stale się zmniejszał.

Wykonanie budżetu gminy			Subwencja oświatowa	
Rok	Ogółem oświata (wydatki w zł)	Udział oświaty w budżecie gminy (%)	Ogółem subwencja (w zł)	Udział subwencji w finansowaniu oświaty (%)
2010	6 245 518,64	33,73	4 127 628,00	66,09
2011	5 801 997,16	34,14	4 213 792,00	72,63
2012	6 047 382,35	39,01	4 420 390,00	73,10
2013	5 741 477,48	33,96	4 371 864,00	76,15
2014	6 269 352,26	34,95	4 392 614,00	70,06
2015	6 069 261,60	34,76	4 595 995,00	75,73
2016	6 126 455,11	33,30	4 492 434,00	73,33
2017	6 261 616,72	24,11	4 567 747,00	72,95
2018	6 548 383,92	25,10	4 604 952,00	70,32
2019	7 173 512,90	21,98	4 789 929,00	66,77
2020	7 685 845,41	26,57	4 896 793,00	63,71
2021	8 688 919,70	24,38	4 626 832,00	53,25

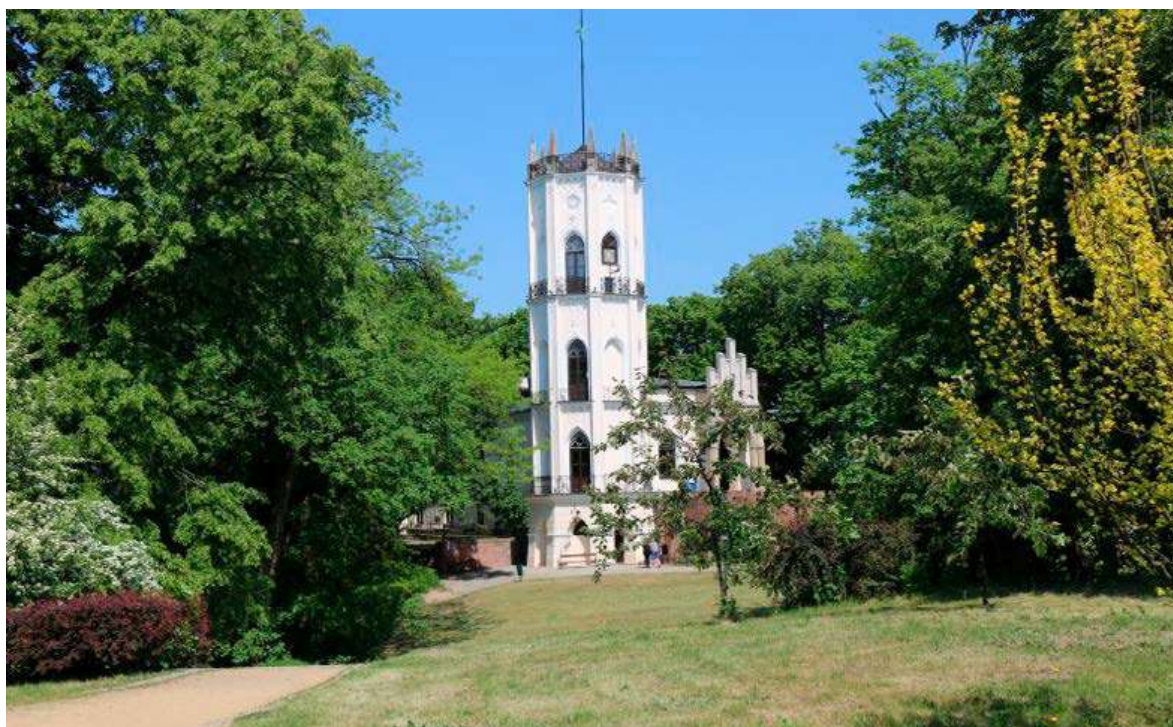
Tabela 8 Nakłady na oświatę (budżet i subwencja oświatowa) w gminie Opinogóra Górna w latach 2010-2020. Źródło: Urząd Gminy Opinogóra Górna

Dziedzictwo kulturowe

Trudno jest dokładnie określić genezę miejscowości Opinogóra. Pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1185 roku, kiedy to wojewoda mazowiecki komes Żyro zwrócił Opinogórę (nazywaną wówczas Opinogotę) klasztorowi Panien Norbertanek z Płocka. Ale niektórzy archeolodzy twierdzą, że odkryte ślady osadnictwa w tym rejonie pochodzą z IV wieku naszej ery. Nazwa miejscowości pochodzi rzekomo od nazwiska (imienia?) Opin. Taką wersję podał wybitny poeta Zygmunt Krasiński, mieszkający tu i tworzący w latach młodości.

W XII wieku Opinogóra była własnością książąt mazowieckich, którzy zbudowali w tej miejscowości dwór myśliwski i z ciechanowskiego zamku przyjeżdżali tu na polowania. W XV wieku Opinogóra dzieli się na Opinogórę Górną i Dolną. Po przyłączeniu Mazowsza do Korony, Opinogóra należała do dóbr królewskich jako starostwo niegrodowe. Nadawana była osobom szczególnie zasłużonych dla tronu. Nazywana była wówczas Opinogórą Królewską. Po III rozbiórze Polski i w czasach wojen napoleońskich ziemie te zmieniały wielokrotnie właścicieli. W roku 1811 Opinogórę otrzymał generał Wincenty Krasiński ojciec Zygmunta Krasińskiego.

Poeta poślubiwszy Elizę Branicką otrzymał w prezencie neogotycki zameczek. Przechodził on przez dziesięciolecia, w tym przez dwie wojny światowe, zmienne koleje losu. Był niszczone i odbudowywany. Dziś wraz z przyległym parkiem oraz z zabytkowym kościołem, oficyną, odbudowywanym dworem Krasińskich, oranżerią i folwarkiem tworzy atrakcyjny turystycznie kompleks.

Fot. 1 Zameczek Krasińskich w Opinogórze. Źródło: Muzeum Romantyzmu.

Działa tu jedyne w Polsce i Europie Muzeum Romantyzmu. Kompleks ten - podległy samorządowi województwa mazowieckiego - jest najważniejszym elementem dziedzictwa kulturowego gminy, jednym z najważniejszych czynników budowania jej pozycji konkurencyjnej na Mazowszu w kraju i Europie.

Fot. 2 Kościół parafialny w Opinogórze Górnej. Źródło: Muzeum Romantyzmu.

W podziemiach miejscowego kościoła rzymsko-katolickiego spoczęły prochy poety Zygmunta Krasińskiego jednego z wieszczów narodowych¹⁷.

Fot. 3 Groby Krasińskich w podziemiach kościoła w Opinogórze Górnej. Źródło: Muzeum Romantyzmu

¹⁷ Zygmunt Krasiński jest jedynym z naszych narodowych wieszczów, który spoczywa w swej rodzinnej miejscowości. Z Opinogórą wiązała się ważna część jego twórczości.

Na terenie gminy istnieje również kilka interesujących zabytków architektury sakralnej w miejscowościach o wielowiekowej ciekawej historii. Dotyczy to w szczególności miejscowości Pałuki, w której znajduje się zabytkowy kościół a w nim namalowany w XIX w. obraz *Serce Jezusa* pędzla znanego malarza Wojciecha Gersona. Warto również podkreślić, że na obszarze gminy jest wiele wsi dawniej drobno-szlacheckich, których szczególną cechą jest to, że są niewielkie i „porozrzucane” w terenie. Na uwagę zasługuje interesujący zabytek techniki, jakim jest wieża ciśnień w Pałukach.

Infrastruktura społeczna (kultura i kultura fizyczna)

Życie kulturalne mieszkańców gminy organizuje jeden z najlepszych w powiecie ciechanowskim i województwie mazowieckim, działający od ponad trzydziestu lat Gminny Ośrodek Kultury. Jest to jednostka organizacyjna samorządu gminy, który zapewnił jej dobre warunki materialne i przeznacza na działalność niemałe środki. Zakres działania GOK jest bardzo szeroki a oferta programowa adresowana jest do wszystkich grup mieszkańców, od dzieci i młodzieży, do seniorów. Przedmiotem szczególnego upodobania wielu, szczególnie tych uzdolnionych muzycznie, mieszkańców gminy Opinogóra jest wspólne muzykowanie i śpiewanie. To taka gminna tradycja. Zarówno przed wojną jak i przez kilka dziesięcioleci powojennych, chętnie – indywidualnie lub w grupach - śpiewali oni w chórach kościelnych, na rodzinnych albo środowiskowych uroczystościach a także, tak po prostu, przy każdej miłej okazji. Te muzyczne i wokalne pasje przekazywane były z pokolenia na pokolenie. Dlatego od wielu lat o Opinogórze mówi się, że jest to rozśpiewana gmina. W czasach dominacji mediów elektronicznych ta muzyczna i wokalna aktywność mieszkańców gminy jest swoistym fenomenem na skalę regionu. Swoim zaangażowaniem i pasją dają oni dowód na to, że wspólny śpiew i tak zwane żywe słowo mogą skutecznie konkurować z wszechobecnym medialnym szumem. Przy wsparciu samorządu lokalnego ta w pełni społeczna działalność jest znakomitym sposobem na kulturalne spędzanie wolnego czasu. Jest też ważnym instrumentem wychowawczym oraz formą pielęgnowania dziedzictwa kulturowego.

W Opinogórze Górnej działa również aktywnie Gminna Biblioteka Publiczna, która ma swoją filię w Kołaczkowie. Instytucja ta wpisała się nie tylko w historię gminy, ale również powiatu. Istnieje od 1949 r.

W Opinogórze znajduje się przyszkolna hala sportowa jest też gminny stadion, umożliwiający organizację imprez kulturalnych, sportowych oraz okolicznościowych.

Przed ponad czterdziestu laty Opinogórę na Mazowszu i w całym kraju zaczęły sławić comiesięczne koncerty organizowane przez Muzeum Romantyzmu. Z muzyką i poezją przyjeżdżali tu najwybitniejsi artyści scen operowych i teatralnych Warszawy. Koncerty te organizowane są nadal, gromadząc liczną widownię.

W gminie od 25 lat działa również lokalna „Gazeta Opinogórska”, kwartalnik samorządu terytorialnego wydawany przy współpracy Towarzystwa Miłośników Opinogóry. Jest to jedyna na Mazowszu kolorowa gazeta wydawana przez gminę wiejską bez przerwy przez ćwierć wieku.

Pod względem wspieranej przez samorząd aktywności społecznej mieszkańców w obszarze kultury gmina jest w ścisłej czołówce samorządów lokalnych na Mazowszu.

Infrastruktura społeczna (ochrona zdrowia, pomoc społeczna, bezpieczeństwo publiczne)

Podstawową opiekę zdrowotną mieszkańcom gminy zapewnia Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Działa tu dwóch lekarzy zatrudnionych na stałe oraz trzy pielęgniarki. W prywatnym gabinecie działa także dwóch dentystów. Świadczenia z zakresu specjalistycznej opieki zdrowotnej realizowane są w pobliskim Ciechanowie przez poradnie specjalistyczne w niepublicznych i publicznych zakładach opieki zdrowotnej oraz w Specjalistycznym Szpitalu Wojewódzkim, którym działa ponad 20 oddziałów i prawie 50 poradni specjalistycznych.

Zmniejszają się systematycznie potrzeby w zakresie pomocy społecznej. Na terenie gminy zadania w tym zakresie realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Opinogórze. W ostatnich pięciu latach średniorocznie obejmował on pomocą około 130-110 rodzin dotkniętych ubóstwem, w których żyje prawie 230 osób. Stanowi to niecałe 3,8% ogółu mieszkańców gminy. Głównymi przyczynami świadczenia pomocy społecznej jest: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała choroba, bezdomność, ochrona macierzyństwa i wielodzietność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2020 GOPS w Opinogórze na realizację wszystkich swoich zadań przeznaczył kwotę ponad 1,45 mln złotych, z tego z budżetu gminy 1,15 mln. zł oraz z budżetu wojewody mazowieckiego 0,30 mln zł (około 21%).

Za zapewnienie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, ochronę przeciwpożarową i zapobieganie nadzwyczajnym zagrożeniom w gminie odpowiada współdziałający z wójtem starosta ciechanowski, który ma do dyspozycji odpowiednie służby. Za ochronę przeciwpożarową w gminie Opinogóra odpowiada 9 terenowych jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, współdziałających z Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Ciechanowie. Na terenie gminy społecznie działa w nich ponad 120 strażaków (druhów). Drużyny są dobrze wyposażone w sprzęt gaśniczy. Samorząd gminy sukcesywnie wyposaża jednostki OSP w nowoczesny sprzęt ratowniczo-gaśniczy.

Uwarunkowania rozwoju turystyki

Gmina Opinogóra ma szczególnie korzystne warunki do rozwoju turystyki. Rdzeniem jej produktu turystycznego są bez wątpienia podziemia kościoła w Opinogórze Górnej, w których spoczywają prochy znakomitych przedstawicieli rodu Krasieńskich, w szczególności poety, narodowego wieszcza Zygmunta Krasieńskiego. Oprócz bogatego, dziedzictwa kulturowego, z dominującym kompleksem pałacowo-parkowym Muzeum Romantyzmu w Opinogórze Górnej, są w gminie również warunki do organizacji gospodarstw agroturystycznych.

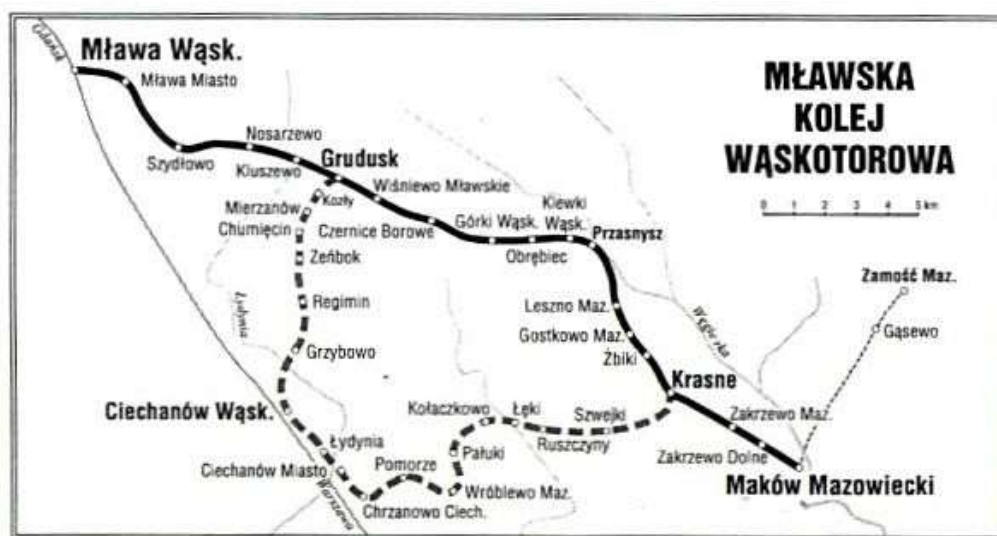
Fot. 4 Budynek Oranżerii w kompleksie pałacowo-parkowym Muzeum Romantyzmu w Opinogórze Górnej. Źródło: Muzeum Romantyzmu

Są tu również znakomite warunki do wytyczania atrakcyjnych szlaków turystycznych, przede wszystkim rowerowych. Można je lokalizować przy drogach lokalnych, ale również np. równoległe do ciągów nieistniejących już linii dawnej kolei wąskotorowej, powstałej jeszcze przed I wojną światową. W okresie swego największego rozkwitu linia wychodziła z Ciechanowa biegnąc obok folwarku w Chrzanowie do szosy Ciechanów-Gołymin. Tu jedno rozgałęzienie prowadziło prosto do Opinogóry a drugie do rozgałęzienia we Wróblewie. Stąd jedna linia prowadziła do Nasierowa a druga do Pałuk i dalej przez Kołaczków, Szwejki do Krasnego¹⁸.

Szansą na rozwój turystyki może być również zgłoszony przed kilku laty projekt utworzenia pasma turystycznego, biegnącego od Gołotczyzny przez Ciechanów, Opinogórę do Krasnego¹⁹. Opinogóra może być dobrym miejscem wypadowym dla turystów pragnących odwiedzić również interesujące miejscowości leżące poza gminą i powiatem ciechanowskim, m.in. wieś Rostkowo, gdzie urodził się św. Stanisław Kostka czy Krasne z pięknym zabytkowym kościołem i stadniną koni pełnej krwi angielskiej.

¹⁸ Informacje na temat dawnej kolei wąskotorowej pochodzą ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*”.

¹⁹ Przedstawiony został w *Strategii rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020*.

Ryc. Przebieg dawnej linii wąskotorowej w rejonie Opinogóry.
Źródło: CTN

Gospodarka przestrzenna

Dokumentem określającym gospodarkę przestrzenną gminy jest *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*, przyjęte przez Radę Gminy w marcu 2015 r. zwane dalej *Studium*. Zawiera ono szczegółowy opis uwarunkowań przestrzennych oraz wskazań, ograniczeń i rekomendacji dotyczących wykorzystywania przestrzeni gminy. Należy podkreślić, że zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ustalenia *Studium* są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych. Dodać również należy, że w ramach polityki przestrzennej gminy istnieje ustawowy wymóg określenia lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju zwrócenie uwagi na aspekty przestrzenne jest niezwykle ważne przy opracowywaniu zarówno dokumentów strategicznych jak i wdrożeniowych. Przestrzeń powinna być traktowana nie tylko jako oczywiste uwarunkowanie dla rozwoju sfery społecznej i gospodarczej, ale jako kluczowa wartość publiczna. Jest ona podstawą do formułowania celów rozwojowych z uwzględnieniem interesu publicznego, w tym ładu przestrzennego. Integralną częścią niniejszej strategii rozwoju gminy jest model jej struktury funkcjonalno-przestrzennej, który przedstawiony zostanie w części drugiej opracowania.

Dochody i wydatki inwestycyjne w budżetach gminy

Należy podkreślić, że idea rozwoju i usamodzielniania samorządów terytorialnych w Polsce po 1989 roku przynosiła sukcesywnie wzrost dochodów również samorządu gminy Opinogóra Górna. Pozwalało to zwiększać stopniowo wydatki na rozwój, na realizację niezbędnych dla wspólnoty samorządowej inwestycji publicznych. Samorządność umożliwiła też realizowanie zasady partnerstwa, między innymi z sąsiednimi gminami.

W latach 2010-2020 największy wysiłek inwestycyjny samorząd gminy podjął w roku 2019 (ponad 28% wydatków budżetowych), najmniejszy w roku 2016 (nieco ponad 8% wydatków).

Lp.	Lata	Dochody ogółem	Wydatki ogółem	Wydatki inwestycyjne
1	2010	14 766 927,02	18 516 948,63	4 876 984,13 (26,34%)
2	2011	16 092 719,37	16 806 129,15	3 655 739,50 (21,75%)
3	2012	16 287 138,98	15 451 659,72	1 867 652,66 (12,09%)
4	2013	18 294 313,98	16 908 125,18	3 072 689,44 (18,17%)
5	2014	19 614 860,40	17 938 218,78	3 312 259,14 (18,46%)
6	2015	18 666 949,24	17 459 249,12	2 844 306,19 (16,29%)
7	2016	22 553 349,75	18 396 176,91	1 542 947,03 (8,39%)
8	2017	23 951 428,71	25 974 061,50	6 018 073,34 (23,17%)
9	2018	25 208 665,43	26 084 745,51	5 438 380,03 (20,85%)
10	2019	31 979 934,52	32 640 124,37	9 308 494,55 (28,52%)
11	2020	32 005 688,37	28 926 484,49	3 464 703,31 (11,98%)
12	2021 ²⁰	31 131 175,75	35 641 819,27	7 995 373,90 (22,43%)

Tabela 9 Struktura dochodów i wydatków, w tym wydatków inwestycyjnych, gminy Opinogóra Górna w latach 2010-2021 (w zł.). Źródło: Dane z Urzędu Gminy w Opinogórze Górnej

Wśród największych przedsięwzięć inwestycyjnych samorządu w tym okresie były: rozbudowa infrastruktury drogowej, wodociągowej, kanalizacyjnej, ochrona środowiska, gospodarka odpadami, modernizacja obiektów użyteczności publicznej.

W latach 2007-2021 przebudowano (przy wsparciu środków z UE) prawie 60 km. dróg gminnych. Wspólnie z samorządem powiatowym zmodernizowano na terenie gminy ponad 20 km dróg powiatowych, w tym wybudowano przy nich ponad 10 km. chodników.

Gmina jest w 100% zwodociągowana. W 2015 r. wykonano prace budowlane przy modernizacji i rozbudowie stacji uzdatniania wody w Opinogórze Górnej. W ramach inwestycji wykonane zostały roboty budowlane wewnątrz i na zewnątrz stacji, zamontowano zbiorniki retencyjne oraz inne urządzenia technologiczne pozwalające na

²⁰ Wielkości planowane.

gromadzenie zapasu wody, utrzymanie równego, wysokiego ciśnienia wody na cele bytowe, jak również na cele ochrony przeciwpożarowej u wszystkich odbiorców zasilanych z ujęcia wody w Opinogórze. Wartość inwestycji wyniosła ponad 1 654 000 zł, z tego dofinansowanie w wysokości około 961 100 zł. w ramach PROW „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”.

Gospodarka ściekowa prowadzona jest w warunkach rozproszonej zabudowy. Długość sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy wynosi 26 km. Z kanalizacji sanitarnej korzysta 36,8% mieszkańców a ścieki odprowadzane są do oczyszczalni ścieków w Pomorzu i Opinogórze Górnej. Dla posesji znacznie oddalonych od centrum miejscowości, gdzie budowa sieci kanalizacji sanitarnej byłaby nieuzasadniona ekonomicznie, w latach 2008-2013 zostały wybudowane 254 przydomowe oczyszczalnie ścieków.

W latach 2009-2010 została wybudowana sieć kanalizacji sanitarnej w Zygmuntowie z przyłączami i przepompowniami, a ścieki zostały odprowadzone do oczyszczalni ścieków w Opinogórze Górnej. Inwestycja została zrealizowana przy udziale środków z PROW na lata 2007 – 2013. W 2014 r. wykonano remont oczyszczalni ścieków w Pomorzu. Ważnym zadaniem w 2018 r. była rozbudowa istniejącej oczyszczalni ścieków w Opinogórze Górnej. Dzięki realizacji tego zadania zwiększyła się przepustowość oczyszczalni ze 100 do 150 m³/d, co pozwoliło na sprawniejsze funkcjonowanie systemu po podłączeniu nowych użytkowników sieci kanalizacji sanitarnej. Jednocześnie z rozbudową oczyszczalni ścieków rozbudowana została sieć kanalizacyjna w Opinogórze Górnej i Opinogórze Dolnej. Powstał nowy odcinek sieci kanalizacyjnej długości 3,96 km, w związku z tym umożliwiono mieszkańcom, korzystającym do tej pory z indywidualnych zbiorników, podłączenie do sieci gminnej. Koszt ww. inwestycji wyniósł 3 620 250 zł. Sukcesywnie opracowywane są kolejne dokumentacje na rozbudowę sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie gminy.

Jednym z najważniejszych, strategicznych działań proekologicznych realizowanych przez samorząd gminy jest wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii. W latach 2019 -2021, w ramach projektu realizowanego w partnerstwie z samorządami: miasta Ciechanów, gminy miejsko-wiejskiej Głinojeck oraz gminy wiejskiej Strzegowo, na terenie gminy na budynkach mieszkalnych zamontowano 127 instalacji fotowoltaicznych, 29 kolektorów słonecznych a także 17 pomp ciepła. Od 2017 roku gmina pomaga mieszkańcom w wymianie nieefektywnych źródeł ciepła na kotły spełniające najwyższe normy efektywności ekologicznej. Wykonano też termomodernizację budynków szkół podstawowych w Woli Wierzbowskiej i Opinogórze Górnej. Ponadto w tych obiektach została zmodernizowana instalacja co.

3. Działalność samorządu gminy a także samorządów sąsiednich gmin oraz samorządu powiatowego w zakresie programowania rozwoju

Opracowanie projektu znowelizowanej strategii rozwoju gminy Opinogóra Górna do roku 2030 wymagało przeanalizowania wszystkich aktualnych dokumentów programowych samorządu gminy a także (ze względu na potrzebę koordynowania polityk rozwoju) samorządów gmin sąsiednich. Uwzględnienie w strategii gminy Opinogóra Górna uwarunkowań i celów polityk rozwoju najbliższych partnerów samorządowych sprzyjać ma racjonalizacji działań samorządu gminy oraz ich spójności i komplemterności w układzie lokalnym. Dokonano również analizy dokumentów programowych samorządu powiatu ciechanowskiego, na którego obszarze gmina Opinogóra się znajduje, uznając zawarte tam treści za ważny układ odniesienia.

Analizy dotyczyły przyjętych przez te samorzady do realizacji strategicznych i operacyjnych dokumentów programujących rozwój, dotyczących wybranych obszarów problemowych. Analiza obejmowała przede wszystkim studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, gminne strategie i plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska oraz strategię rozwoju powiatu ciechanowskiego.

Samorząd gminy Opinogóra Górna opracował w latach 2010-2021 następujące obowiązujące obecnie dokumenty programowe, określające kierunki i cele rozwoju gminy:

1. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna;*
2. *Strategia rozwoju gminy Opinogóra Górna do 2030 roku;*
3. *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w gminie Opinogóra Górna w latach 2021-2027;*
4. *Program ochrony środowiska dla gminy Opinogóra Górna na lata 2018-2021 z perspektywą do roku 2025;*
5. *Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Opinogóra Górna na lata 2013-2028;*
6. *Program usuwania azbestu na terenie gminy Opinogóra Górna do końca 2032 roku;*
7. *Program rewitalizacji gminy Opinogóra Górna na lata 2019-2023.*

Samorzady sąsiadujących z gminą Opinogóra Górna gmin: miejskiej Ciechanów, wiejskiej Ciechanów, Gołymin i Regimin opracowały swoje dokumenty programowe, odpowiednio:

Ciechanów (gmina miejska)

1. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Ciechanów – uchwalone w 2016 r.;*
2. *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Ciechanów do roku 2023;*
3. *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w mieście Ciechanów;*
4. *Program ochrony środowiska dla miasta Ciechanów do roku 2022;*

5. *Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu miasta Ciechanów na lata 2016-2032.*
6. *Aktualizacja projektu założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy miejskiej Ciechanów (opracowana w 2019 r.).*

Ciechanów (gmina wiejska)

1. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ciechanów;*
2. *Program ochrony środowiska dla gminy Ciechanów na lata 2018-2021 (z perspektywą na lata 2022-2025);*
3. *Program usuwania azbestu dla gminy Ciechanów na lata 2010-2032;*
4. *Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię i paliwa gazowe dla gminy Ciechanów na lata 2012-2027;*
5. *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Ciechanów w latach 2014-2020;*

Gołymin (gmina wiejska)

1. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gołymin;*
2. *Strategia Rozwoju Gminy Gołymin-Ośrodek na lata 2021-2030;*
3. *Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Gołymin-Ośrodek na lata 2021-2035.*

Regimin (gmina wiejska)

1. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Regimin;*
2. *Strategia rozwoju gminy Regimin na lata 2015-2021;*
3. *Program ochrony środowiska gminy Regimin na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022;*
4. *Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu gminy Regimin na lata 2014-2032;*

Samorząd powiatu ciechanowskiego, na którego obszarze znajduje się gmina Opinogóra Górna, opracował w latach 2007-2020 kilka dokumentów programowych, z których obowiązują obecnie następujące:

1. *Strategia rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020;*
2. *Program Powiat ciechanowski promujący zdrowie;*
3. *Program ochrony środowiska dla powiatu ciechanowskiego – integralną częścią tego dokumentu jest „Powiatowy plan gospodarowania odpadami”;*
4. *Plan reagowania kryzysowego powiatu ciechanowskiego;*
5. *Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych integralną częścią tego dokumentu jest Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy;*

6. *Program współpracy powiatu ciechanowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prawnymi i jednostkami organizacyjnymi.*

Dokumenty programowe opracowały również sąsiadujące z gminą Opinogóra Górna w powiecie przasnyskim gminy Czernice Borowe i Krasne. Z dokumentów programowych sąsiednich gmin najbardziej istotne dla analiz uwarunkowań rozwoju gminy Opinogóra Górna są: strategie, studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, programy ochrony środowiska i zagospodarowania odpadów oraz programy społeczne.

W wielu dokumentach samorządu powiatowego powiatu ciechanowskiego oraz sąsiednich gmin znajdują się treści odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do spraw i problemów ważnych również dla wspólnoty samorządowej gminy Opinogóra Górna. Część potrzeb mieszkańców gminy w zakresie usług publicznych zaspokajana jest bowiem przez struktury powiatowe w Ciechanowie. Najwięcej takich odniesień znajdowało się w „Strategii rozwoju powiatu ciechanowskiego do roku 2020” oraz w projekcie strategii powiatu do roku 2030. Dotyczyło to przede wszystkim modernizacji sieci dróg powiatowych, wspierania rozwoju obszarów wiejskich, ochrony środowiska i gospodarki odpadami, projektów turystycznego wykorzystania walorów kulturowych m.in. Opinogóry Górnej i innych miejscowości z terenu gminy w ramach tworzenia pasma turystyczno-kulturowego, czy wreszcie działań dotyczących promocji ziemi ciechanowskiej i Mazowsza.

Podkreślić należy duże znaczenie dla gminy programowania operacyjnego samorządu powiatowego w zakresie infrastruktury drogowej. Na terenie gminy Opinogóra Górna znajduje się prawie 58 km. dróg powiatowych, które stanowią istotny element systemu transportowego gminy. W przyjętym w 2007 roku przez Radę Powiatu „Programie modernizacji dróg powiatowych powiatu ciechanowskiego do roku 2013” znalazły się zapisy dotyczące współdziałania samorządu powiatowego z gminami, również z gminą Opinogóra Górna, w zakresie współfinansowania modernizacji dróg powiatowych na terenach tych gmin. Program ten został w pełni zrealizowany. Samorząd gminy Opinogóra Górna włączył się w realizację przebudowy odcinków dróg powiatowych na obszarze gminy. Działania te współfinansowane były (montaż finansowy) przez samorząd powiatowy, samorząd województwa mazowieckiego oraz samorząd gminy. W latach 2007-2020 na terenie gminy Opinogóra Górna zmodernizowano odcinki dróg powiatowych o łącznej długości prawie 40 km. Inwestycje finansowane i współfinansowane były z różnych źródeł, między innymi ze środków unijnych i środków wsparcia samorządu województwa mazowieckiego. Wiele z tych przedsięwzięć zrealizowano przy wsparciu finansowym samorządu gminy. Dotyczyło to w ostatnich latach m.in.:

- przebudowy drogi powiatowej Chrzanówek-Opinogóra-Dzbonie;
- przebudowy drogi powiatowej Kołaczków-Barańce;
- przebudowy drogi powiatowej Szulmierz-Wola Wierzbowska;
- przebudowy drogi powiatowej Ciechanów-Kąty-Opinogóra-Długołęka;

- przebudowa drogi powiatowej Opinogóra-Dzbonie-Koziczyn;
- przebudowa drogi powiatowej Łaguny-Barańce.

Dotyczyło również budowy chodników, remontów nawierzchni, odnowy nawierzchni masami bitumiczno-mineralnymi itp.

4. Płaszczyzny współpracy z samorządami sąsiednich gmin

Realizacja wielu zadań samorządu gminy Opinogóra Górna, wymaga współdziałania z sąsiednimi gminami. Wynika to z potrzeby realizacji zasady spójności. Niektóre problemy nie kończą się bowiem na granicach administracyjnych, które z natury rzeczy mają umowny charakter. Dotyczy to przede wszystkim transportu zbiorowego i dróg publicznych, problemów ochrony środowiska, gospodarki wodnej, a także porządku publicznego, bezpieczeństwa obywateli oraz obronności. Działania na tzw. obszarach stykowych wymagają nie tylko wzajemnego informowania się partnerów samorządowych, ale często sprawnej koordynacji działań.

Gmina Opinogóra Górna graniczy bezpośrednio z sześcioma gminami: Ciechanów (miejską), Ciechanów (wiejską), Gołymin i Regimin w powiecie ciechanowskim, oraz gminami Czernice Borowe i Krasne z powiatu przasnyskiego. Wśród ważniejszych problemów, które wymagają koordynacji działań lub prowadzenia przez te gminy wspólnej polityki rozwoju, wymienić należy m.in. potrzebę doskonalenia jakości i funkcjonalności dróg publicznych, efektywną gospodarkę odpadami, gospodarkę wodną, zarządzanie kryzysowe itp. Ważnym obszarem współdziałania gmin powinno być kształtowanie tożsamości regionalnej i tworzenie pozytywnego wizerunku (promocja) powiatu i Mazowsza.

Należy podkreślić, że cechą większości strategii, programów i studiów opracowanych przez sąsiednie gminy jest niedostatek zapisów dotyczących współdziałania z najbliższymi partnerami samorządowymi gmin, z samorządem powiatowym i samorządem województwa. Powoduje to swoiste „zamykanie się” tych samorządów w obrębie własnych (określonych właściwością terytorialną) problemów. Nie sprzyja to realizacji zasady spójności i może ograniczać możliwości uzyskiwania zewnętrznego (głównie ze środków Unii Europejskiej) wsparcia realizacji zadań inwestycyjnych. Samorządy gmin sąsiadujących z gminą Opinogóra Górna w większości opracowały swoje strategie rozwoju. Są one jednak opracowane często w odmienny sposób, przy zastosowaniu różnych form i metod. Nie stwarza to możliwości zastosowania przez te jednostki takich sposobów konstruowania dokumentów, które zapewnią merytoryczną spójność zapisów i - w konsekwencji - działań. Trzeba założyć, że w trakcie opracowywania przez sąsiednie gminy kolejnych własnych dokumentów strategicznych, zidentyfikują one swoje problemy stykowe i określą płaszczyzny współdziałania, w tym również z gminą Opinogóra Górna, w ich rozwiązywaniu.

5. Współdziałanie z samorządem województwa mazowieckiego

Gmina Opinogóra Górna jest częścią województwa mazowieckiego, będąc jedną z 314 gmin leżących na obszarze tego regionu. Dokumenty strategiczne i operacyjne samorządu województwa mazowieckiego²¹ stanowią podstawowy, zewnętrzny układ odniesienia dla polityki rozwoju samorządu gminy. Spośród tych dokumentów najważniejszymi są: *Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030. Innowacyjne Mazowsze* oraz *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego*. Podstawowym dokumentem operacyjnym jest *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2021-2027*, który stanowi główny instrument zarządzania unijnymi funduszami wsparcia rozwoju regionalnego, z których może również korzystać samorząd gminy.

Podstawowe obszary współdziałania samorządów województwa i gminy Opinogóra Górna określa przede wszystkim ustawa o samorządzie województwa²². Zgodnie z tą ustawą samorząd województwa zobowiązany jest do określenia strategii rozwoju województwa, uwzględniającej w szczególności następujące cele:

- 1) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców;
- 2) pobudzanie aktywności gospodarczej;
- 3) podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa;
- 4) zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń;
- 5) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

Realizacja tych celów, poprzez prowadzoną politykę rozwoju województwa, nie może naruszać samodzielności samorządu gminy. Musi jednak uwzględniać kilka zasadniczych przesłanek: - po pierwsze, że mieszkańcy gminy są jednocześnie mieszkańcami województwa, którzy tworzą z mocy prawa regionalną wspólnotę samorządową; - po drugie, że zadania publiczne samorządu województwa realizowane są na obszarze konkretnej gminy; - i po trzecie, że polityki rozwoju samorządu województwa i samorządu gminy powinny być wzajemnie powiązane i spójne²³.

Samorząd województwa mazowieckiego realizuje na obszarze gminy Opinogóra Górna zadanie publiczne dotyczące zachowania wartości środowiska kulturowego poprzez podległą sobie instytucję jaką jest Muzeum Romantyzmu

²¹ Pełny wykaz strategicznych i programowych dokumentów przyjętych i realizowanych obecnie przez samorząd województwa mazowieckiego w ramach regionalnej polityki rozwoju w aneksie.

²² Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz. U. nr 91 z dnia 18 lipca 1998 r., poz. 576.)

²³ Por. m.in. cytowana wcześniej ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Część II

Strategia rozwoju gminy Opinogóra Górna

1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej jest, zgodnie ze znowelizowaną ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, integralną częścią dokumentu strategicznego również na poziomie lokalnym. Dlatego strategia rozwoju gminy Opinogóra Górna określa także jej politykę przestrzenną, rozumianą jako świadomą i celową działalność lokalnych władz samorządowych, polegającą na racjonalnym kształtowaniu zagospodarowania przez właściwe użytkowanie przestrzeni, zapewniające kształtowanie lokalnego ładu przestrzennego oraz umożliwienie prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego gminy.

Formułowanie polityki przestrzennej samorządu gminy polega na określeniu celów, sposobów oraz środków jej prowadzenia a jej realizacja przebiega przez stanowienie i stosowanie prawa miejscowego oraz podejmowanie działań gospodarczych, w tym zwłaszcza inwestycyjnych, w różnych dziedzinach. Polityka przestrzenna gminy ustala rozmieszczenie oraz koordynuje w czasie i przestrzeni działania rozwojowe (głównie materialne) na objętym planowaniem terytorium, pozwalając na uzyskanie efektu synergii tych działań i zachowania wymagających ochrony istniejących cech terytorium.

Przyjmuje się tu, że szczegółowe zasady i warunki zagospodarowania zidentyfikowanych obszarów gminy, jej samorząd terytorialny wyznaczył w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*, precyzując ustalenia wiążące związane z warunkami rozwoju przestrzennego gminy. Na przykład gminne standardy urbanistyczne dotyczące nie tylko zagadnień inwestycyjnych, ale również dostępu do usług publicznych. Sformułowane zasady zagospodarowania wyrażone w tym dokumencie mają kształtować ład przestrzenny gminy.

Jak wynika ze wskazań Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (Departament Strategii) opracowanych w maju 2020 r., model struktury funkcjonalno-przestrzennej, stanowiąc integralną część strategii rozwoju, odnosi się do jej całej treści. Ma obrazować rozwój w perspektywie realizacji średniookresowych celów rozwojowych strategii w przestrzeni oraz w kontekście potencjalnych jej przeobrażeń w odpowiedzi na trendy i długoterminowe wyzwania rozwojowe.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Opinogóra Górna prezentuje pożądane kierunki jej rozwoju przestrzennego w horyzoncie czasowym do roku 2030. Przedstawia zmiany, jakie powinny zaistnieć w przestrzeni, by zrealizować wyznaczone cele strategiczne oraz osiągnąć efekty tych celów. Obejmuje następujące elementy: strukturę użytkowania ziemi, sieć osadniczą, strukturę administracyjną, problemy stykowe z sąsiednimi jednostkami terytorialnymi, oddziaływanie aglomeracji warszawskiej, obszary o kluczowych funkcjach dla rozwoju, powiązania infrastrukturalne w tym transportowe i energetyczne, sieć ekologiczną, inne informacje – ważne z punktu widzenia rozwoju gminy.

Z przyjętego modelu wynikają określone ustalenia, zalecenia (rekomendacje) i zasady polityki przestrzennej związane ze zidentyfikowanymi w modelu rodzajami obszarów, w tym obszarami strategicznej interwencji.

Struktura użytkowania ziemi

W strukturze użytkowania ziemi na obszarze gminy Opinogóra Górna dominują obszary zagospodarowane rolniczo. Zajmują one 12 568 ha, czyli 90 % powierzchni gminy. Użytki rolne, skupione w ponad 900 gospodarstwach, w całości należą do rolników indywidualnych. Przeważają gospodarstwa o wielkości między 10 a 50 ha (38,6%). Ilość gospodarstw pomiędzy 2 a 10 ha stanowi prawie 32 % wszystkich gospodarstw. Prawie 11,5 % to gospodarstwa poniżej 1 ha. W strukturze powierzchniowej, wg grup obszarowych użytków rolnych, dominują grunty orne - 11 599 ha. Pozostałe to sady – 32 ha, łąki – 446 ha i pastwiska – 637 ha. Na terenie gminy przeważają gleby dobre i bardzo dobre. Należą do najlepszych w powiecie ciechanowskim. Gleby klasy IIIa (miejscami klasy II), stanowią 43,7 % zaś dominujące gleby klasy IVa i IVb łącznie 50,5 % obszaru gminy. Ponad 80% gleb kl. IIIa ma uregulowaną gospodarkę wodną.

Lasy zajmują 490,5 ha, czyli około 3,5% jej powierzchni. Pozostałe formy użytkowania ziemi stanowi zabudowa skupiona i rozproszona, drogi, urządzenia techniczne oraz nieliczne wody powierzchniowe.

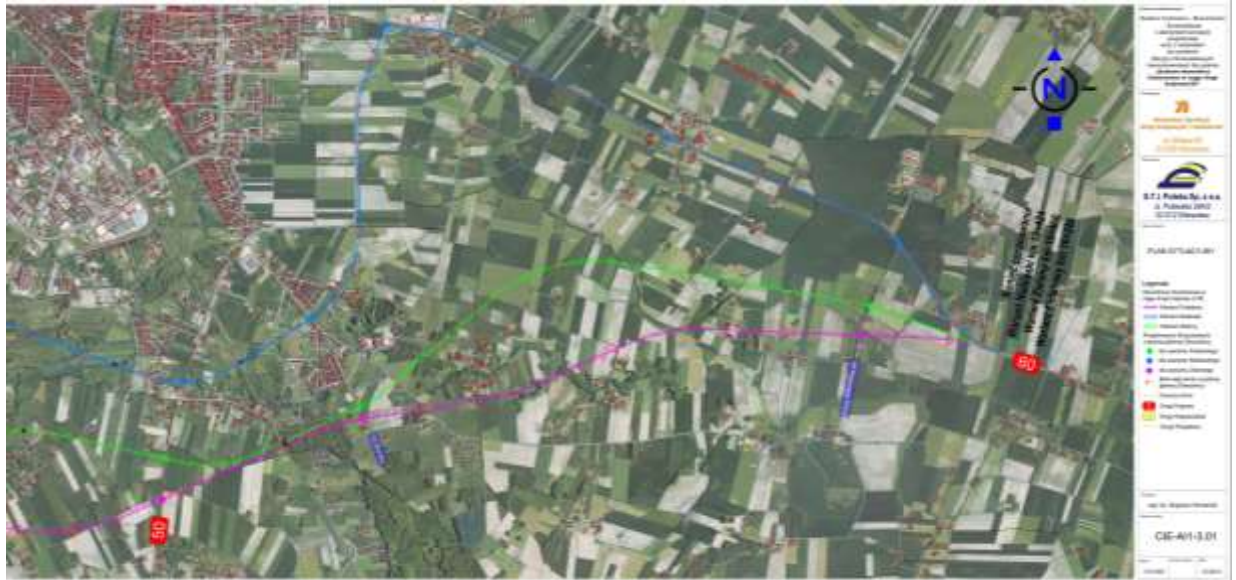
W strukturze własności gruntów przeważa własność prywatna. Mienie komunalne obejmuje 299 ha (2,14 % powierzchni gminy). W zasobie tego mienia przeważają tereny pod drogami – 220 ha, stanowiące 74 % całego mienia komunalnego oraz tereny budowlane i pod budownictwem wielorodzinnym, stanowiące 3% własności i zajmujące około 9 ha powierzchni. Własność Skarbu Państwa zajmuje 3,8 % powierzchni gminy.

Powiązania komunikacyjne

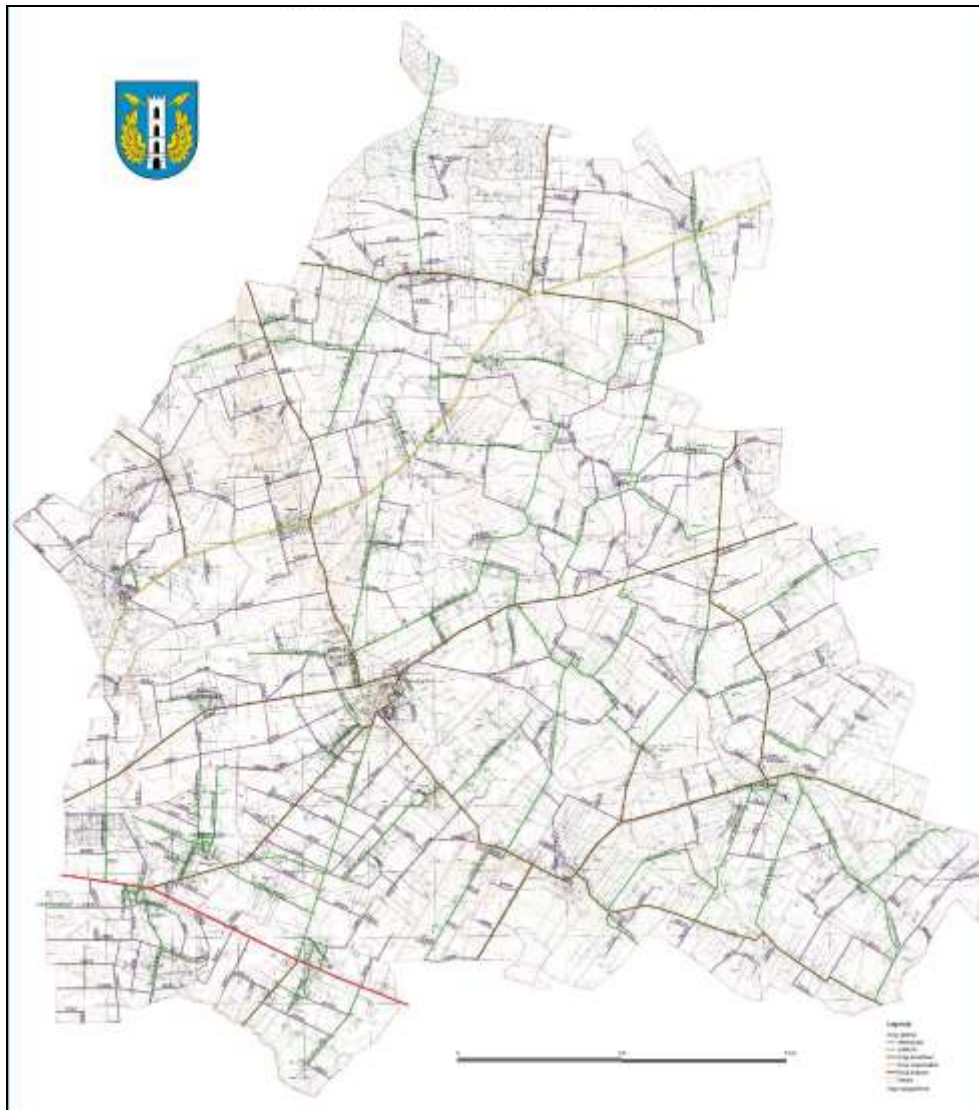
Gmina Opinogóra Górna należy ogólnie do dobrze wyposażonych komunikacyjnie. Wskaźnik gęstości dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej wynosi 1,34 km na km², zaś wliczając ogólnodostępne drogi wewnętrzne to wskaźnik ten wynosi 2,74 km na kilometr kwadratowy.

Obszar gminy położony jest w korzystnej relacji przestrzennej do krajowego i regionalnego systemu komunikacji drogowej. Dobre powiązania komunikacyjne zapewniają przebiegające przez teren gminy: droga krajowa nr 60 (Kutno – Płock – Ciechanów - Ostrów Mazowiecka) oraz droga wojewódzka nr 617 (Przasnysz - Ciechanów). Krajowe i regionalne szlaki komunikacyjne uzupełnia sieć dróg powiatowych licząca 63,4 km a także drogi gminne o łącznej długości 103,7 km. Ogółem na terenie gminy znajduje się około 187 km dróg publicznych. W grupie dróg lokalnych, oprócz tych posiadających kategorię drogi gminnej (103,7 km.), są jeszcze tzw. ogólnodostępne drogi wewnętrzne (194 km.).

Przewidywana jest budowa obwodnicy miasta Ciechanów zmieniającej przebieg drogi krajowej nr 60. Wśród wariantów jej przebiegu są rozwiązania związane z obszarem gminy Opinogóra Górna (część południowa, granicząca z miastem).

Ryc. Warianty przebiegu południowej obwodnicy miasta Ciechanów. Źródło: Urząd Gminy.

Ryc. Sieć dróg na obszarze gminy Opinogóra. Źródło: Urząd Gminy Opinogóra Górna

Sieć osadnicza

Najstarsze ślady bytności a następnie osadnictwa ludzi na obszarze obecnej gminy Opinogóra Górna pochodzą prawdopodobnie ze starożytności, na co wskazują ślady archeologiczne. Obecna struktura osadnicza gminy Opinogóra Górna na powierzchni 139 km² obejmuje 55 miejscowości o rozproszonej zabudowie, posadowionej wzdłuż istniejących ciągów komunikacyjnych²⁴. Gęstość zaludnienia wynosi 43-44 osoby na km². Większość z tych miejscowości powstawała w XV i XVI w. Ale najstarsze są miejscowości Opinogóra Górna i Pałuki, pochodzące prawdopodobnie z XII w., oraz Wierzbowo i Wola Wierzbowska pochodzące z XIV w. Osadnictwo charakteryzuje wysoki stopień rozdrobnienia. W układzie osadniczym wykształciło się kilka większych wsi stanowiących węzłowe punkty sieci osadniczej. Są to: Opinogóra Górna, Opinogóra Dolna, Zygmuntowo, Kołaczków, Wola Wierzbowska, Wierzbowo, Pałuki, Przedwojowo, Władysławowo, Dzbonie.

Ryc. Plan gminy Opinogóra Górna ilustrujący sieć osadniczą.
Źródło: Wikipedia [dostęp: 2021.08.25].

²⁴ Szczegółowy wykaz tych miejscowości znajduje się w załączniku nr 4 na końcu niniejszego opracowania.

Struktura administracyjna

Centrum administracyjnym gminy jest miejscowość Opinogóra Górna, w której znajduje się Urząd Gminy oraz podległe samorządowi gminnemu instytucje. Strukturę administracyjną gminy tworzy 38 obrębów geodezyjnych oraz 40 sołectw, w których znajduje się 44 miejscowości i 9 tzw. przysiółków stanowiących części niektórych z nich.

Ryc. Struktura sołectw w gminie Opinogóra Górna. Źródło: Urząd Gminy.

Uwarunkowania stykowe z sąsiednimi jednostkami terytorialnymi

Na rozwój gminy Opinogóra Górna istotny wpływ będzie miało wzajemne oddziaływanie uwarunkowań wynikających z jej powiązań funkcjonalno-przestrzennych z sąsiednimi gminami. Do głównych tego typu powiązań można zaliczyć:

z miastem Ciechanów:

- gazociąg wysokiego ciśnienia poniżej 300 DN;
- droga krajowa nr 60 (Łęczyca-Płock-Ciechanów-Ostrów Mazowiecka stanowiąca element „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”);
- drogi wojewódzkie nr 616 i 617;
- drogi powiatowe nr 1230W i 1237W;
- sieć powiązanych dróg gminnych;
- miejski obszar funkcjonalny Ciechanowa;
- powiązania infrastrukturalne (energia, woda, ścieki, odpady);
- główne szlaki historyczne w XVI wieku;
- rejon turystyczny o znaczeniu regionalnym i krajowym.

z gminą wiejską Ciechanów

- gazociąg tranzytowy „Jamał”;
- linia wysokiego napięcia 110 kV;
- droga wojewódzka nr 617;
- droga powiatowa nr 1222W;
- sieć powiązanych dróg gminnych;
- miejski obszar funkcjonalny Ciechanowa;
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- główne szlaki historyczne w XVI wieku.

z gminą Golymin:

- droga krajowa nr 60 (Łęczyca-Płock-Ciechanów-Ostrów Mazowiecka stanowiąca element „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”);
- drogi powiatowe nr: 1207W i 1236W;
- sieć powiązanych dróg gminnych;
- obszar o wysokiej wartości (80-90 pkt. na skali 100 punktowej) warunków agroekologicznych (rolniczej przestrzeni produkcyjnej);
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- obszar szczególnie narażony na zanieczyszczenie wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- główne szlaki historyczne w XVI wieku.

z gminą Regimin:

- drogi powiatowe nr: 1203W, 1214W, 1238W;
- sieć powiązań dróg gminnych;

- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- obszar o wysokiej wartości (80-90 pkt. na skali 100 punktowej) warunków agroekologicznych (rolniczej przestrzeni produkcyjnej);
- miejski obszar funkcjonalny Ciechanowa;
- obszar szczególnie narażony na zanieczyszczenie wód ze źródeł pochodzenia rolniczego;
- główne szlaki historyczne w XVI wieku.

z gminą Czernice Borowe:

- gazociąg wysokiego ciśnienia poniżej 300 DN;
- linia wysokiego napięcia 110 kV;
- droga wojewódzka nr 617;
- drogi powiatowe nr:1202W i 3207W;
- sieć powiązań dróg gminnych;
- obszar chronionego krajobrazu;
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- główne szlaki historyczne w XVI wieku;

z gminą Krasne:

- gazociąg tranzytowy „Jamał”;
- drogi powiatowe nr: 1207W, 1209W, 1210W, 1237W i 1238W;
- sieć powiązań dróg gminnych;
- obszar o wysokiej wartości (80-90 pkt. na skali 100 punktowej) warunków agroekologicznych (rolniczej przestrzeni produkcyjnej);
- obszar zagrożony erozją wietrzną;
- rejon turystyczny o znaczeniu regionalnym i krajowym.

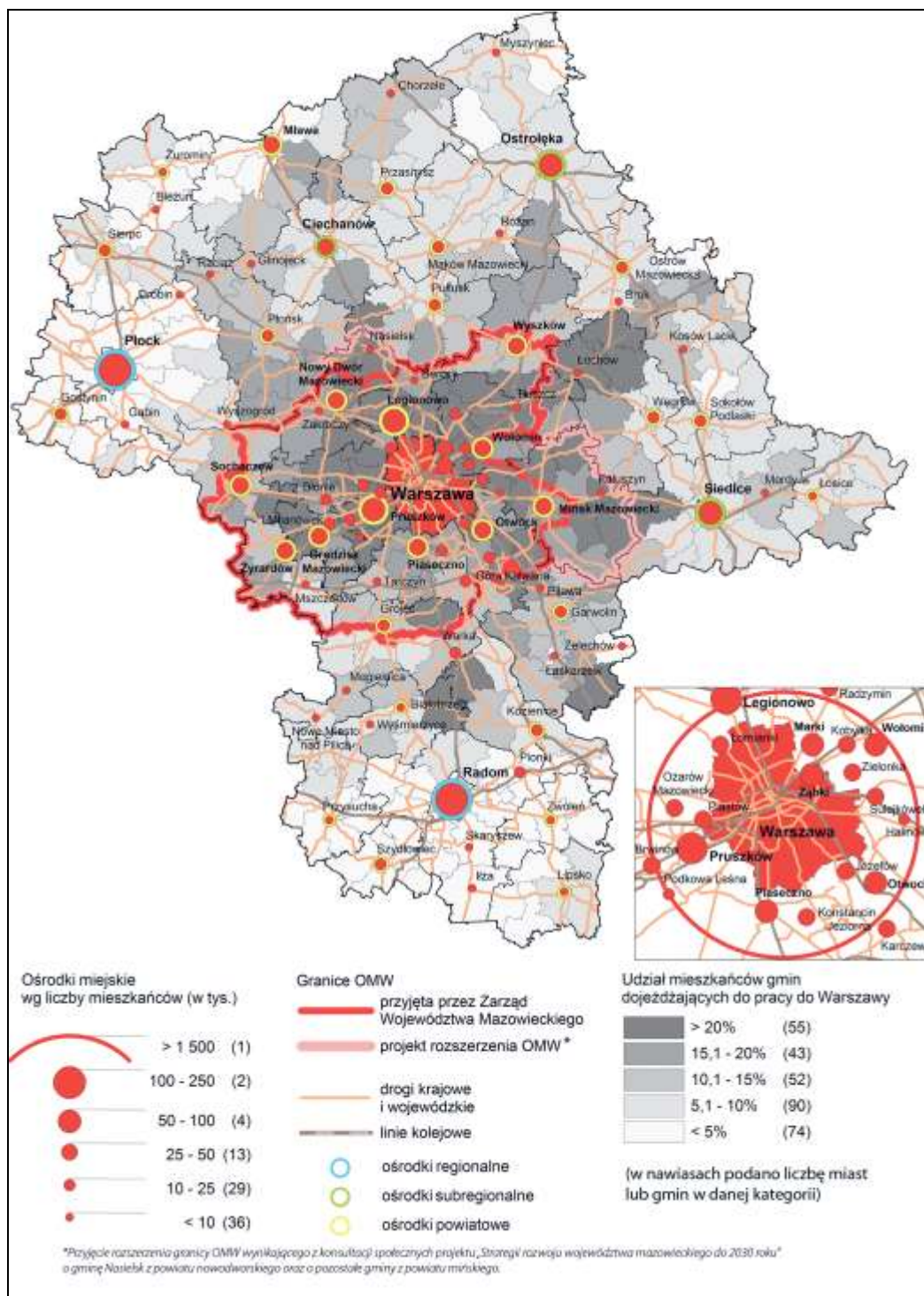
Oddziaływanie aglomeracji warszawskiej

Według *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* teren gminy Opinogóra Górna, podobnie jak cały powiat ciechanowski, leży w obszarze dużych wpływów aglomeracji warszawskiej. Głównymi cechami tego obszaru są:

- pozytywne oddziaływanie Warszawy, poprzez dostępność do chłonnego rynku pracy i usług wyższego rzędu;
- koncentracja korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim oraz krajowym, tworzących pasma aktywności gospodarczej (powiat ciechanowski obejmuje korytarz transportowy K VI, którego wypełnienie stanowi linia kolejowa E65 oraz droga krajowa nr 7 na odcinku Warszawa-Gdańsk);
- określenie pasm aktywności społecznej i gospodarczej, opartych na Wielkiej Obwodnicy Mazowska oraz Dużej Obwodnicy Warszawy jako istotnych elementów uzupełniających główne osie rozwojowe regionu (dotyczy to dróg krajowych nr 60 i nr 50, w pobliskim Ciechanowie znajduje się węzeł komu-

nikacyjny obejmujący te drogi krajowe, magistralę kolejową E65 oraz trzy drogi wojewódzkie 615, 616 i 617);

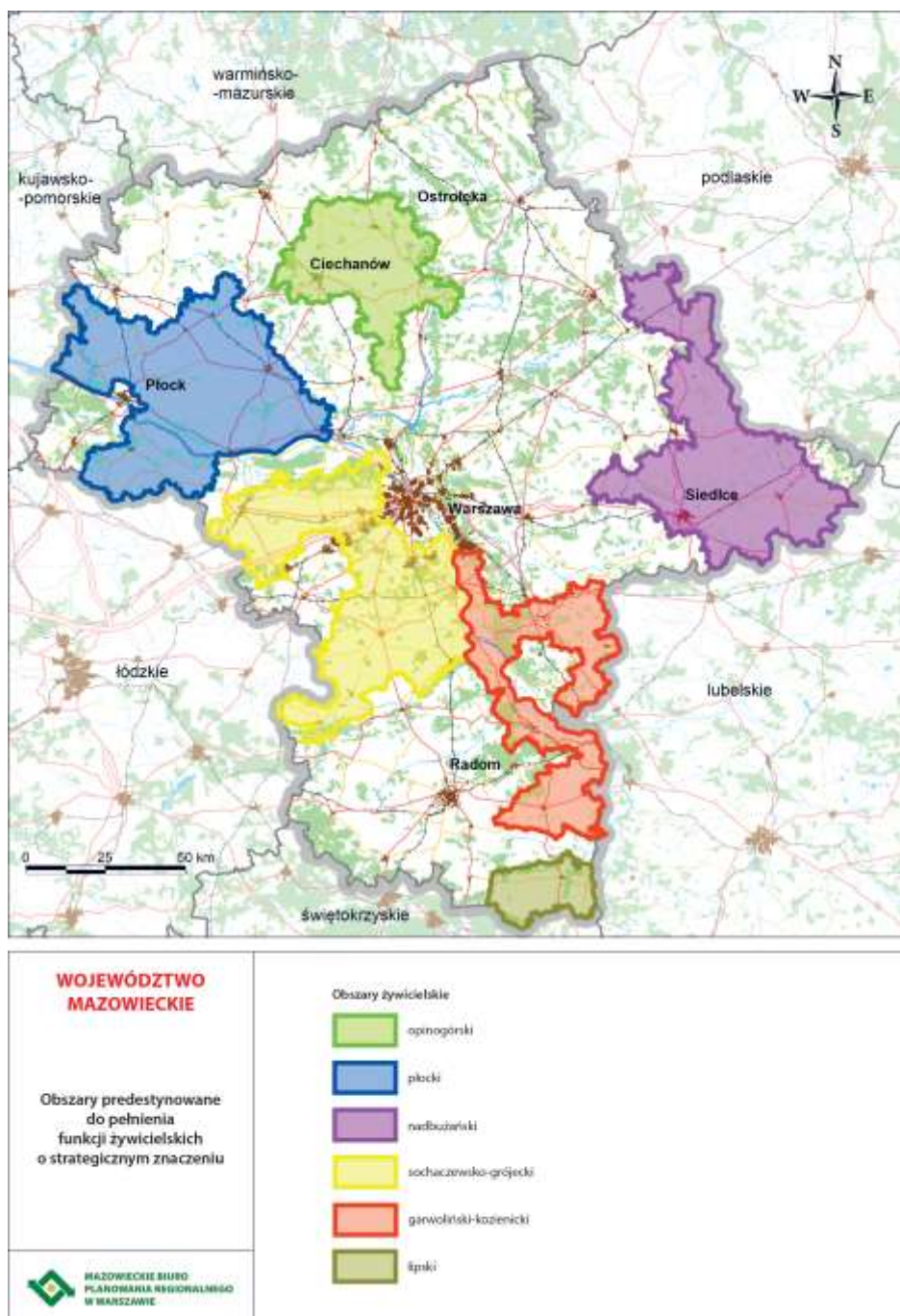
- duży i stabilny potencjał demograficzny Warszawy obejmujący zasoby pracy o zróżnicowanych kwalifikacjach;
- lokalizacja w Warszawie siedziby regionalnych władz samorządowych województwa mazowieckiego.

Ryc. Uwarunkowania powiązań przestrzennych Mazowsza z Warszawą. Źródło: MBPR

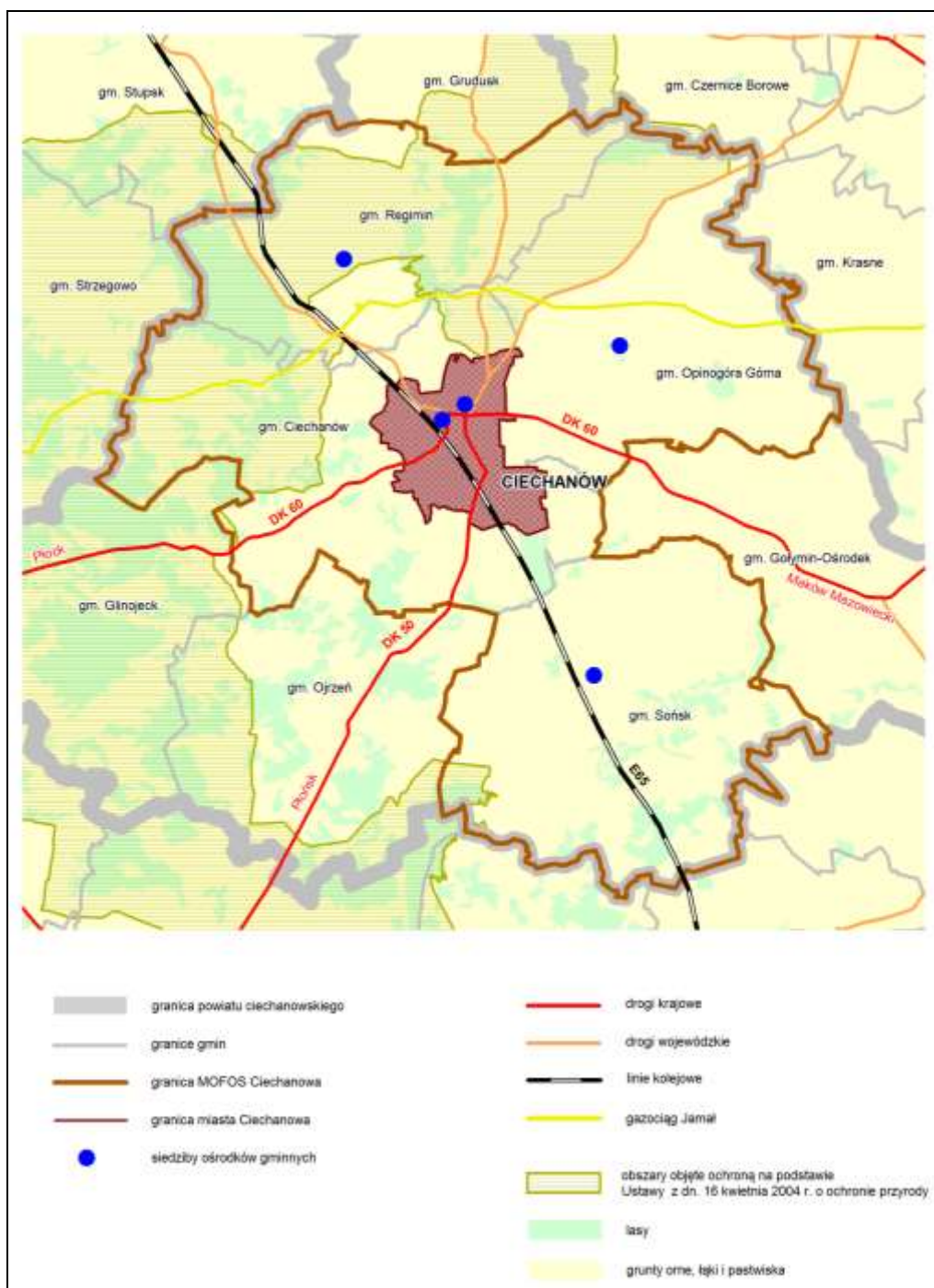
Obszary o funkcjach kluczowych dla rozwoju gminy

Podstawowym czynnikiem rozwoju gminy Opinogóra Górna jest rolnictwo i gospodarka żywnościowa. **Cały obszar gminy jest częścią tzw. Opinogórskiego obszaru żywicielskiego na Mazowszu**, dlatego obszary wykorzystywane bezpośrednio i pośrednio do produkcji rolnej (ponad 90 % powierzchni gminy) są kluczowe dla jej rozwoju.

Ryc. Województwo mazowieckie, główne obszary żywicielskie.
Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie.

Cały obszar gminy Opinogóra Górna włączony został do obszaru funkcjonalnego Ciechanowa – subregionalnego ośrodka wzrostu na Mazowszu. Planowane przez samorząd województwa wsparcie dla takich ośrodków (miast) i ich obszarów funkcjonalnych ukierunkowane będzie na rozwój i poprawę jakości współpracy w tych obszarach w celu wzmacniania potencjałów i przewyżczanie problemów rozwojowych w skali ponadlokalnej.

Ryc. Ciechanów i jego obszar funkcjonalny, obejmujący również gminę Opinogóra Górna. Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego O/Ciechanów.

Jak zapisano w *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku*, Ciechanów wraz ze swoim obszarem funkcjonalnym stanie się celem strategicznego wsparcia (Obszarem Strategicznej Interwencji - OSI) ze strony samorządu województwa. Jego polityka rozwoju wobec tego obszaru powinna skutkować podniesieniem poziomu przedsiębiorczości, rozwojem firm i poprawą oferty inwestycyjnej podregionu, czego efektem będzie wzrost liczby miejsc pracy i wzmocnienie bazy dochodowej samorządów lokalnych. Istotne jest także zwiększenie wewnętrznej dostępności komunikacyjnej takiego obszaru, w szczególności poprzez rozwój infrastruktury komunikacyjnej i rozwój zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu zbiorowego. Takie bezpośrednie wsparcie w wymiarze przestrzennym dotyczyć będzie mogło przede wszystkim najbliższych terenów stykowych miasta Ciechanowa i gminy Opinogóra Górna.

Ważne dla rozwoju gminy są **miejsowości w których znajdują się obiekty stanowiące szczególnie wartościowe dziedzictwo kulturowe**, nie tylko dla wspólnoty gminnej, ale również w wymiarze regionalnym i krajowym. Dotyczy to przede wszystkim podziemi kościoła parafialnego w Opinogórze Górnej, określanych czasem mianem mazowieckiego Wawelu. Tam bowiem spoczywają prochy wybitnych przedstawicieli rodu Krasińskich, przede wszystkim Zygmunta Krasińskiego. Dotyczy to, w związku z tym, również kompleksu Muzeum Romantyzmu – placówki kultury podległej samorządowi województwa mazowieckiego. Miejscowością ważną dla lokalnego i regionalnego dziedzictwa kulturowego są również powstałe w XII w. Pałuki, gdzie w miejscowym kościele znajduje się oryginalny obraz wybitnego polskiego malarza Wojciecha Gersona.

Powiązania infrastrukturalne

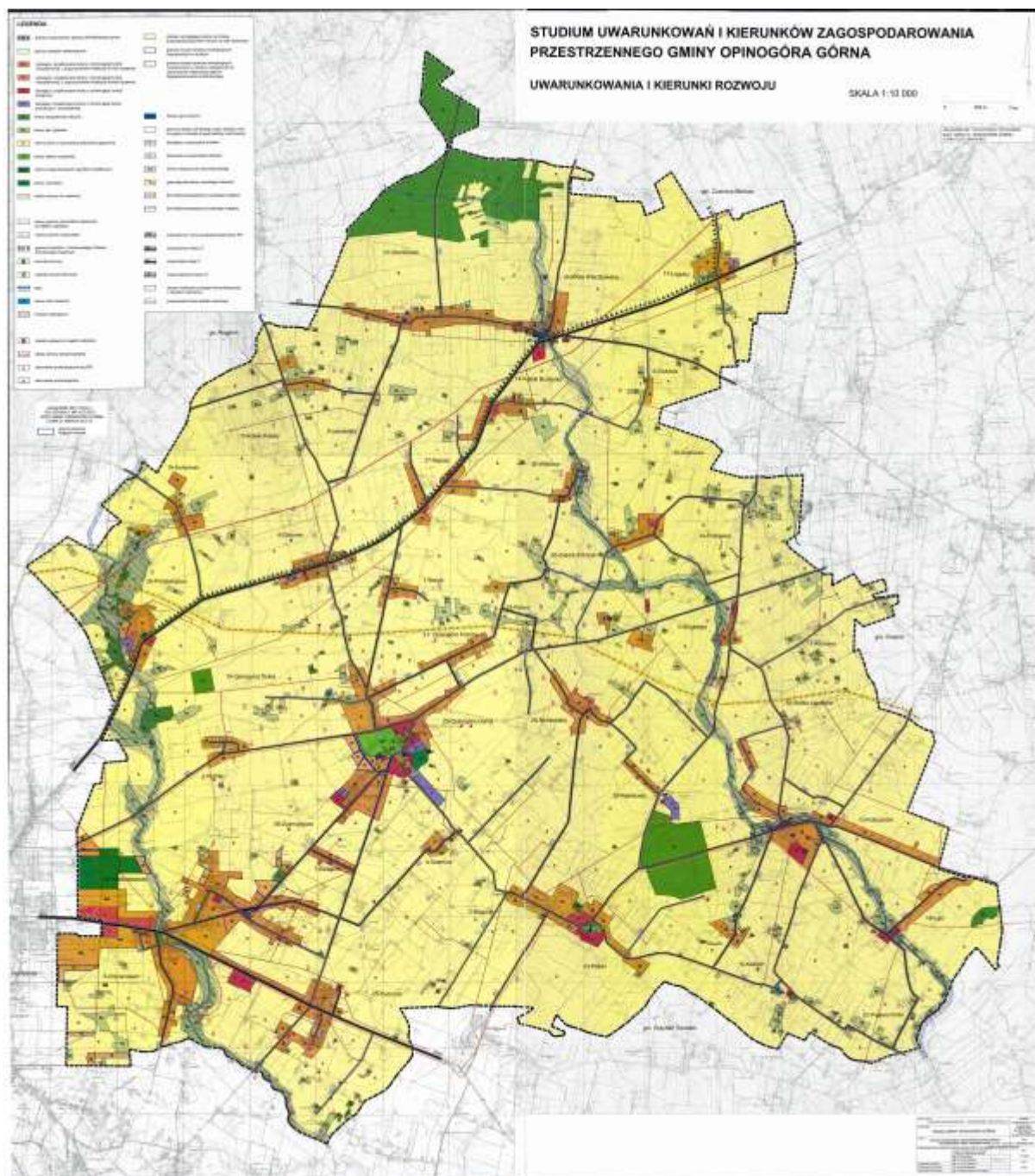
Na obszarze gminy nie ma zasobów (energia elektryczna, gaz) ani infrastruktury służącej zaspokajaniu podstawowych potrzeb bytowych i gospodarczych jej mieszkańców. Większość usług w tym zakresie świadczą przedsiębiorstwa zlokalizowane w Ciechanowie lub innych miejscowościach (Płock). Dotyczą one zarządzania siecią energetyczną, gazową (gaz przewodowy), częścią sieci wodociągowej oraz – w ograniczonym zakresie – siecią kanalizacyjną. Również usługi w zakresie transportu publicznego świadczone są przez firmy spoza gminy.

Obszary cenne przyrodniczo

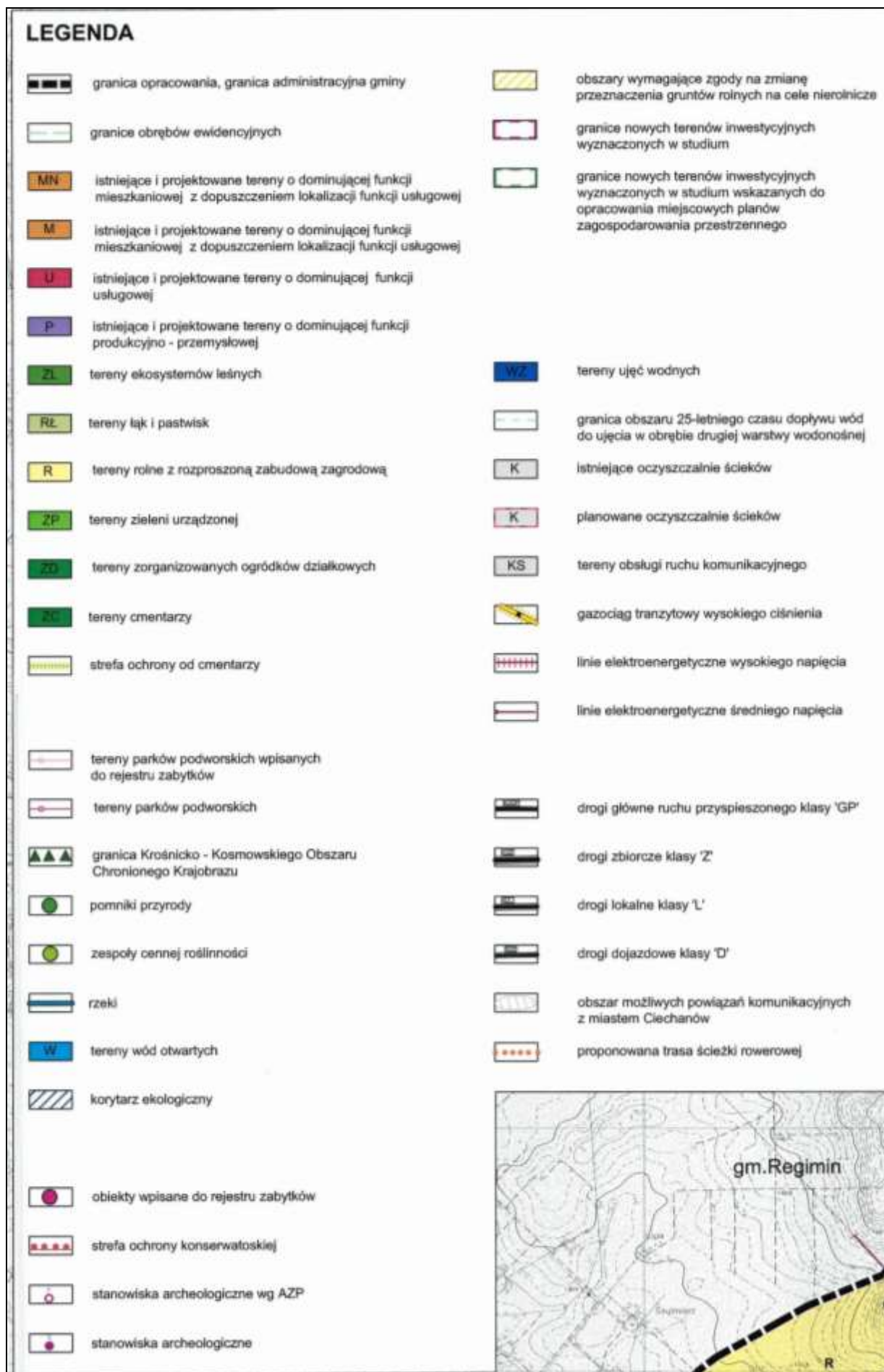
Na obszarze gminy nie ma obszarów zakwalifikowanych do sieci „Natura 2000”. Obszary chronione zajmują znaczny fragment gminy na północ od linii dróg Płońsk-Ciechanów-Przasnysz, wzdłuż tzw. Krawędzi Opinogórskiej. Jest to Krośnicko-Kosmowski Obszar Chronionego Krajobrazu o powierzchni 19,5 ha.

Gospodarka przestrzenna gminy

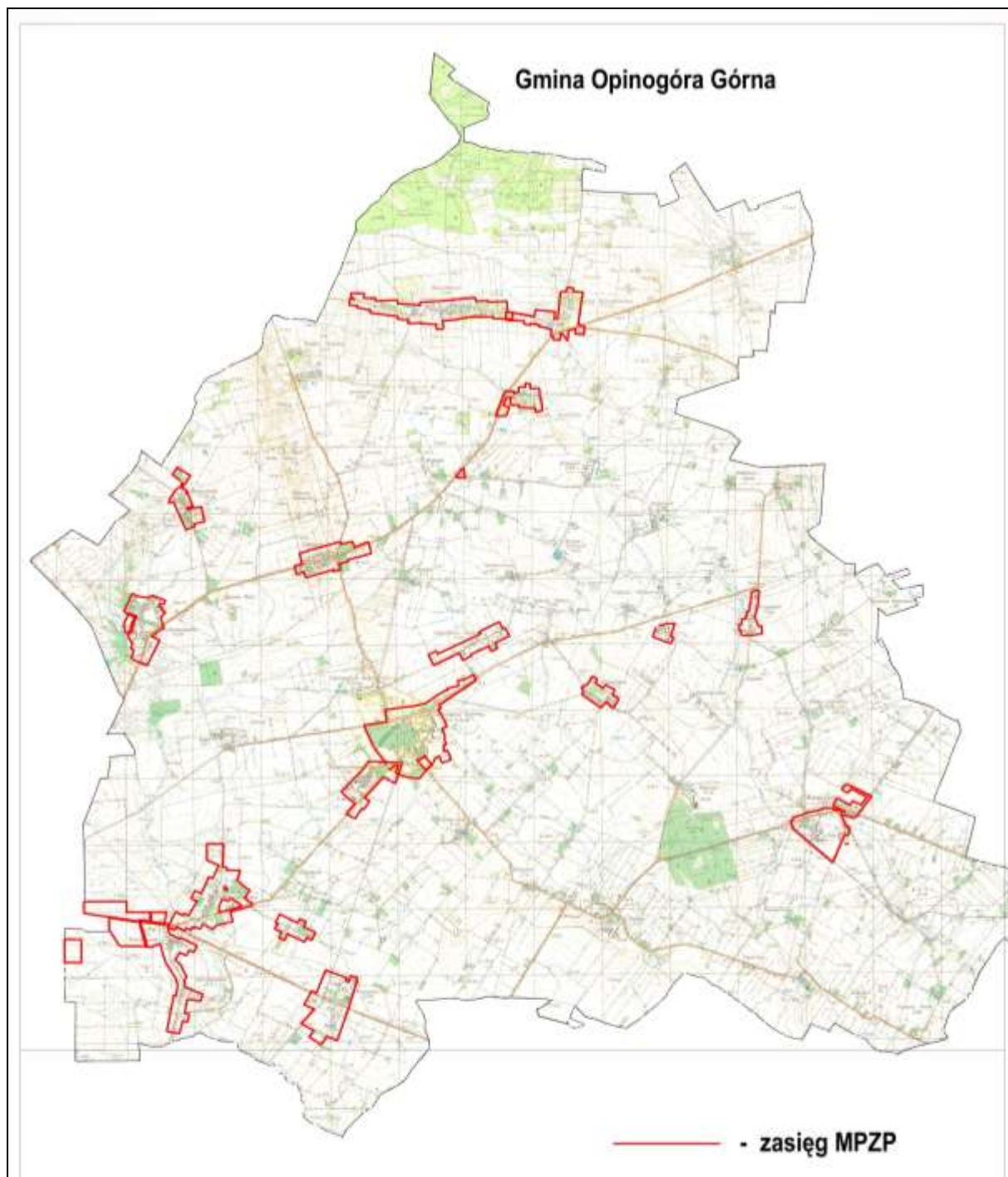
Dokumentem określającym gospodarkę przestrzenną gminy jest *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opinogóra Górna*, przyjęte przez Radę Gminy w marcu 2015 r. zwane dalej *Studium*. Zawiera ono szczegółowy opis uwarunkowań przestrzennych oraz wskazań, ograniczeń i rekomendacji dotyczących wykorzystywania przestrzeni gminy.

Ryc. Uwarunkowania i kierunki rozwoju gminy Opinogóra Górna. Źródło: Urząd Gminy.
Legenda do mapy na następnej stronie.

Należy podkreślić, że zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ustalenia *Studium* są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych. Dodać również należy, że w ramach polityki rozwoju gminy istnieje wymóg określenia lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego. Niewielki (około 4%) obszar gminy objęty jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Aktualny układ przestrzenny tych planów przedstawiony jest na mapie poniżej.

Ryc. Gmina Opinogóra Górna, obszary objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Źródło: Urząd Gminy w Opinogórze.

2. Bilans strategiczny gminy

Diagnoza obecnego stanu i uwarunkowań rozwoju gminy Opinogóra Górna oraz jej miejsca i pozycji w powiecie ciechanowskim oraz województwie mazowieckim, pozwala na dokonanie bilansu strategicznego gminy. Sporządzono go w oparciu o analizę SWOT, która polega na szczegółowym zestawieniu mocnych i słabych stron oraz określeniu szans i zagrożeń rozwoju. Bilans strategiczny gminy Opinogóra Górna, nawiązując do konstrukcji analiz wykonanych przez samorząd województwa mazowieckiego oraz przez ciechanowski samorząd powiatowy, został wykonany w odniesieniu do czterech obszarów problemowych: kapitał ludzki, terytorium, infrastruktura, gospodarka.

Szczegółowa analiza SWOT gminy Opinogóra Górna

Mocne strony gminy	Słabe strony gminy
Kapitał ludzki	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Relatywnie duże lokalne zasoby pracy o coraz wyższych kwalifikacjach; 2. Możliwość wykorzystania kapitału ludzkiego z pobliskiego Ciechanowa; 3. Wysoka jakość edukacji na poziomie podstawowym; 4. Rosnąca otwartość mieszkańców gminy na wykorzystywanie nowoczesnych instrumentów tworzenia społeczeństwa informacyjnego. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Odpływ części miejscowej ludności - zwłaszcza młodej; 2. Pogłębiający się proces starzenia się mieszkańców gminy; 3. Postępujące ubożenie mieszkańców, zwłaszcza na oddalonych od centrum gminy terenach wiejskich; 4. Nadumieralność mężczyzn.
Terytorium	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysoki poziom jakości gleb (gmina stanowi centrum obszaru żywicielskiego na Mazowszu); 2. Położenie gminy w korzystnej relacji przestrzennej do krajowego i regionalnego systemu komunikacji drogowej; 3. Niski stopień degradacji powierzchni ziemi, powietrza i wody; 4. Położenie gminy na obszarze Zielonych Płuc Polski; 5. Cenne zasoby przyrodnicze (Krośnicko-Kosmowski Obszar Chronionego Krajobrazu). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak lokalnych źródeł energii; 2. Brak większych lokalnych zasobów wody. 3. Niski stopień retencjonowania wód powierzchniowych.

Infrastruktura	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bardzo wysoki (100%) wskaźnik zwodociągowania gminy i dobra jakość wody pitnej ; 2. Wysoka jakość lokalnej infrastruktury społecznej (administracja publiczna, edukacja, kultura, ochrona zdrowia); 3. Dobre warunki do stałego osadnictwa (obszar funkcjonalny Ciechanowa); 4. Istnienie atrakcyjnych obiektów turystycznych o znaczeniu regionalnym i krajowym (Muzeum Romantyzmu); 5. Dobre powiązania komunikacyjne gminy, wewnętrzne oraz w układzie powiatowym, regionalnym i krajowym; 6. Bliskość specjalistycznej (o znaczeniu regionalnym) opieki zdrowotnej w Ciechanowie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dysproporcje pomiędzy istniejącymi a wymaganymi standardami technicznymi niektórych odcinków dróg gminnych; 2. Niski poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie infrastruktury kanalizacyjnej; 3. Brak uzbrojonych terenów pod nowe inwestycje, głównie w zakresie przechowalnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego; 4. Słabo rozwinięte zasoby niekonwencjonalnych źródeł energii; 5. Słabo rozwinięta lokalna baza dystrybucji i przechowalnictwa produktów rolnych;
Gospodarka	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawiająca się struktura obszarowa gospodarstw rolnych; 2. Wysoka renta położenia gminy; 3. Atrakcyjne tereny do lokalizacji inwestycji, głównie w zakresie gospodarki żywnościowej; 4. Rozwój usług produkcyjnych i bytowych; 5. Dobre warunki dla rozwoju gospodarki turystycznej; 6. Bliskość instytucji rynkowych w Ciechanowie; 7. Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza transportowych (przebudowa dróg lokalnych); 8. Gotowość samorządu gminy do wspierania przedsięwzięć inwestycyjnych; 9. Zmiana pokoleniowa w gospodarce. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słaby przepływ innowacji oraz efektów działalności naukowo-badawczej i rozwojowej do gospodarki. i 2. Wysoko zamortyzowana część produkcyjnego majątku trwałego, przy braku środków finansowych na jego modernizację techniczną; 3. Mało efektywna promocja możliwości gospodarczych gminy; 4. Słaba integracja producentów rolnych.

Szanse i zagrożenia rozwoju gminy

Szanse	Zagrożenia
Kapitał ludzki	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego i średniego na terenie miasta Ciechanów; 2. Możliwość wykorzystania potencjału osób wykształconych, powracających ze szkół a także z pracy za granicą, na lokalnym rynku pracy; 3. Możliwość wykorzystanie środków publicznych oraz unijnych w kierunku podniesienia poziomu wykształcenia społeczeństwa, podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych oraz przeciwdziałania bezrobociu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Migracje młodych, wykształconych mieszkańców gminy w celach zarobkowych i rozwojowych; 2. Wzrost barier w dostępie do specjalistycznej opieki medycznej i badań profilaktyczno-diagnostycznych oraz niedostatek systemu promocji zdrowia.
Terytorium	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykorzystanie przez samorząd województwa walorów gminy do rozwoju turystyki i rekreacji; 2. Wzrost zainteresowania społeczeństwa większych miast (głównie Ciechanowa) obszarami gminy pod osadnictwo; 3. Możliwość wykorzystanie zewnętrznych środków finansowych w kierunku modernizacji i rozwoju rolnictwa oraz obszarów wiejskich a także turystyki. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Możliwość wystąpienia zagrożeń środowiska w szerszej skali oraz coraz częstsze występowanie anomalii pogodowych; 2. Możliwość pojawienia się barier w dostępie do środków finansowych krajowych i zewnętrznych na aktywną ochronę środowiska.
Infrastruktura	
Gospodarka	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Proces decentralizacji państwa - wzrost uprawnień samorządów; 2. Przynależność Polski do Unii Europejskiej; 3. Włączenie Polski w system funduszy strukturalnych Unii Europejskiej; 4. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwie informacyjnym, przyczyniający się do wzrostu gospodarczego kraju; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysokie bariery w dostępie do kapitału przeznaczonego na tworzenie i rozwój przedsiębiorstw; 2. Wzrost kosztów produkcji prowadzący do osłabienia konkurencyjności cenowej polskich produktów; 3. Niedostateczna dywersyfikacja źródeł zaopatrzenia w energię elektryczną i gaz; 4. Utrzymywanie zcentralizowanego systemu finansów publicznych, uniemożliwiające zaspokajanie bieżących oraz perspekty-

<ul style="list-style-type: none">5. Szanse na zwiększenie napływu inwestycji zagranicznych oraz związanego z tym transferu nowoczesnych technologii i innowacji – szansą na modernizację sektora MSP;6. Korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa oraz przetwórstwa płodów rolnych - wynikające z dostępu do środków unijnych w ramach RPO WM 2021-2027;7. Wykorzystanie efektów globalizacji do rozwoju rynku usług, również turystycznych;8. Wzrost konkurencyjności polskich produktów żywnościowych w Unii Europejskiej.	<p>wicznych potrzeb społeczeństwa przez jednostki samorządu terytorialnego;</p> <ul style="list-style-type: none">5. Pogorszenie klimatu dla wymiany gospodarczej z zagranicą, w tym z sąsiadami wschodnimi.
--	--

Zawarta w powyższym bilansie strategicznym analiza istniejących i przewidywanych uwarunkowań rozwoju gminy Opinogóra Górna, które mogą mieć istotny, bezpośredni lub pośredni, wpływ na jej rozwój, pozwoliła na określenie misji, wizji i głównych kierunków jej rozwoju, celów strategicznych, operacyjnych oraz proponowanych działań priorytetowych a także jej modelu przestrzennego,

3. Cele rozwoju gminy

Przyjmując i stosując zasadę ciągłości planowania, w nowej „Strategii rozwoju gminy Opinogóra Górna do roku 2030” **wizję rozwoju zawiera hasło:**

„Gmina Opinogóra Górna to bezpieczna i dostatnia część ziemi ciechanowskiej, gdzie walory przyrodnicze, głównie wysoka jakość gleb, dziedzictwo kulturowe oraz współczesne wyzwania cywilizacyjne określają kierunki jej społeczno-gospodarczego rozwoju”.

Dlatego naczelną ideą tego dokumentu (**misją**) powinno być nadal **dążenie do osiągnięcia, odczuwalnej przez wszystkich mieszkańców gminy, poprawy jakości ich życia i pracy oraz do osiągnięcia coraz lepszego wizerunku i poprawy pozycji konkurencyjnej gminy na Mazowszu. Misja Strategii, jest celem nadrzędnym polityki rozwoju gminy.**

Wizja rozwoju gminy, określona została w 2007 roku i pozostaje nadal aktualna. Stanowi syntetyczny opis stanu gminy, jaki samorząd zamierza osiągnąć w wyniku prowadzenia przedstawionej w *Strategii polityki rozwoju*. Formuła ta ma istotne znaczenie dla umacniania lokalnych więzi łączących mieszkańców gminy Opinogóra Górna, a także dla ich utożsamiania się z polityką rozwoju prowadzoną przez samorząd gminy.

W *Strategii* określa się następujące **cele długookresowe (strategiczne)** gminy:

1. **poprawa warunków życia i pracy mieszkańców gminy;**
2. **dążenie do spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy oraz do jej zrównoważonego rozwoju;**
3. **tworzenie warunków do osiągnięcia wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy na Mazowszu;**
4. **ugruntowanie na Mazowszu wysokiej pozycji *Opinogórskiego obszaru żywicielskiego*.**

Urzeczywistnianie celów strategicznych następować powinno poprzez realizację następujących **celów operacyjnych**:

1. **rozwój i doskonalenie kapitału społecznego;**
2. **modernizację i rozwój infrastruktury technicznej;**
3. **rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego;**

- 4. wykorzystywanie zasobów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju gminy;**
- 5. tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy;**
- 6. doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne;**
- 7. kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy.**

Realizacja **celów operacyjnych** wymaga uzasadnienia i określenia ich przedmiotów oraz zakresów a także wskazania działań kierujących ich realizację.

Cel 1. Rozwój i doskonalenie kapitału społecznego

Tworzenie warunków do rozwoju cywilizacyjnego i postępu społecznego a także osiągnięcia i utrzymania wysokiego tempa rozwoju gospodarczego gminy wymaga przede wszystkim zdrowych i sprawnych kadr o wysokich kwalifikacjach, umiejętnościach i kompetencjach społecznych. Dlatego konieczny jest rozwój infrastruktury społecznej, umożliwiającej propagowanie zdrowego stylu życia, tworzenie efektywnej opieki zdrowotnej oraz stały wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców gminy. Konieczne jest również przeciwdziałanie marginalizacji grup społecznych i środowisk wiejskich.

Aby realizować ten cel podejmowane będą następujące działania:

- 1.1. promocja i ochrona zdrowia;
- 1.2. inwestowanie w doskonalenie i rozwój bazy oświatowej;
- 1.3. doskonalenie kadry pedagogicznej w szkołach;
- 1.4. wspieranie działalności instytucji kultury oraz stowarzyszeń, klubów i grup twórczych;
- 1.5. upowszechnianie znajomości języków obcych;
- 1.6. rozwój nowoczesnych form i metod edukacji permanentnej;
- 1.7. doskonalenie organizacji połączeń komunikacyjnych między środowiskami wiejskimi a placówkami oświatowymi, kulturalnymi i ochrony zdrowia;
- 1.8. wspieranie (rewitalizowanie) środowisk wiejskich zagrożonych marginalizacją.

Cel 2. Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej

Uzyskanie poprawy jakości i funkcjonalności infrastruktury technicznej, obejmującej systemy komunikacyjne (drogowe), pewność ciągłego zaopatrzenia w wodę i energię, efektywną gospodarkę wodną i wodno-ściekową, stanowić może istotny zespół czynników rozwoju, zarówno gospodarczego jak i społecznego. W wymiarze gospodarczym taki stan infrastruktury może sprzyjać zainteresowaniu inwestorów oraz procesom innowacyjnym. W szerszym wymiarze społecznym

może stać się istotnym źródłem postępu cywilizacyjnego a w wymiarze gminnym może sprzyjać skutecznej walce z bezrobociem, umożliwiając poprawę warunków życia ludności.

W celu osiągnięcia tych efektów podejmowane będą działania obejmujące:

- 2.1. modernizację dróg gminnych;
- 2.2. poprawę lokalnego systemu funkcjonalnych powiązań dróg gminnych z drogami wyższego rzędu;
- 2.3. tworzenie warunków do zapewniania bezpieczeństwa energetycznego mieszkańcom gminy i podmiotom gospodarczym;
- 2.4. promowanie i wspieranie wykorzystywania energii odnawialnej;
- 2.5. wspieranie modernizacji urządzeń melioracyjnych;
- 2.6. wspieranie nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych w zakresie gospodarki wodnej, wodno-ściekowej i gospodarki odpadami;

Cel 3. Rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego

Rozwój obszarów wiejskich oznacza takie tworzenie warunków życia i pracy na wsi, aby możliwe było stopniowe przechodzenie do stanu, gdy specjalizujące się gospodarstwa rodzinne osiągać będą wysoką wydajność i poziom dochodów, przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego.

Aby realizować ten cel podejmowane będą następujące działania:

- 3.1. rozwój infrastruktury technicznej służącej usprawnianiu lokalnych powiązań drogowych; rozbudowę wiejskich urządzeń kanalizacyjnych; budowę lokalnych i wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków a także budowy sieci gazowych;
- 3.2. tworzenie warunków do wzmacniania konkurencyjności gospodarstw rolnych, również gospodarstw agroturystycznych z terenu gminy;
- 3.3. wspieranie tworzenia na wsi nowych miejsc pracy (zwłaszcza samozatrudnienia) w zakresie działalności pozarolniczej (turystyka, obsługa rolnictwa, konserwacja przyrody, szeroka paleta usług bytowych, usług związanych z gospodarką odpadami oraz z utrzymywaniem infrastruktury technicznej);
- 3.4. wdrażanie programów rolno-środowiskowych oraz wspieranie zadrzewień śródpolnych (tzw. remizyjek) a także zalesień na terenach o niskiej bonitacji gleb;
- 3.5. tworzenie warunków do rozwoju specjalistycznego doradztwa oraz kształcenia ustawicznego w środowiskach wiejskich;
- 3.6. monitorowanie stanu środowiska (powietrza, wody, gleby) w gminie.

Cel 4. Wykorzystywanie zasobów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju gminy

Gmina Opinogóra Górna, oprócz swoich znakomitych gleb, może i powinna efektywnie wykorzystywać dla rozwoju swoje bogate zasoby przyrodnicze. Miejscowości z terenu gminy, charakteryzujące się najcenniejszymi walorami przyrodniczymi i ruralistycznymi, wartościami krajoobrazowymi, tradycją historyczną, kulturową i zabytkowymi obiektami, mogą kształtować swój rozwój wykorzystując te walory. Mogą one stanowić wartościowy produkt turystyczny i źródło rozwoju specjalistycznych usług.

Efektywnemu wykorzystywaniu tych walorów sprzyjać mają następujące działania:

- 4.1. pozyskiwanie, gromadzenie i upowszechnianie informacji dotyczących dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego gminy;
- 4.2. wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych, aktywności mieszkańców oraz rozwoju bazy służącej działalności kulturalnej;
- 4.3. wspieranie rozwoju zaplecza turystycznego a także sieci szlaków turystycznych w gminie;
- 4.4. usprawnienie powiązań komunikacyjnych w ramach pasm i szlaków turystycznych;
- 4.5. wspieranie w gminie zintegrowanego na obszarze Mazowsza systemu informacji i promocji turystycznej.

Cel 5. Tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy

Zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom jest podstawowym zadaniem władz publicznych. Polega ono na skutecznym zapobieganiu takim zagrożeniom jak: przestępczość, katastrofy i awarie, wypadki drogowe a także patologiom społecznym. A gdy się zdarzą, na efektywnym łagodzeniu ich skutków.

Na obszarze gminy podejmowane będą następujące działania służące zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli:

- 5.1. usprawnianie funkcjonowania systemów informacyjnych w gminie;
- 5.2. wspieranie i organizowanie kampanii i akcji prewencyjnych, których celem będzie informowanie i edukowanie społeczeństwa w sprawach dotyczących zagrożeń bezpieczeństwa;
- 5.3. wprowadzanie, w miarę możliwości, nowoczesnych form i metod monitoringu miejsc publicznych szczególnie zagrożonych przestępczością oraz wypadkowością;
- 5.4. poprawa organizacji ruchu drogowego oraz jakości dróg i urządzeń drogowych;

- 5.5. integrowanie i wspieranie działających na terenie gminy służb ratowniczych (policja, straż pożarna, służba zdrowia) oraz doskonalenie gminnego systemu reagowania kryzysowego;
- 5.6. objęcie programami profilaktyki, interwencji, terapii i poradnictwa osób lub rodzin z grupy wysokiego ryzyka, w sytuacji nasilających się zagrożeń;
- 5.7. współdziałanie z partnerami społecznymi na rzecz rozwiązywania problemów społecznych;

Cel 6. Doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne

Jednym z istotnych warunków efektywnego zarządzania gminą, organizowania życia mieszkańców oraz inicjowania i wdrażania procesów rozwojowych jest kompetentna i sprawna, dysponująca środkami materialnymi, kadra lokalnej administracji samorządowej oraz działających w gminie instytucji publicznych. Jest to szczególnie ważne dla programowania i realizacji konkretnych działań oraz pozyskiwania dla nich zewnętrznego wsparcia organizacyjnego i rzeczowo-finansowego.

Dla realizacji tego celu podejmowane będą następujące działania:

- 6.1. doskonalenie wiedzy i umiejętności pracowników samorządowych;
- 6.2. kształtowanie postaw prospołecznych i proinnowacyjnych;
- 6.3. zwiększanie skali i zakresu wykorzystywania technik informatycznych w administracji publicznej.

Cel 7. Kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy

Na rozwój gminy, oprócz korzystnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych, ogromny wpływ będzie miało również kształtowanie jej pozytywnego wizerunku wśród mieszkańców oraz w otoczeniu zewnętrznym. Będzie to sprzyjać tworzeniu dobrego klimatu zarówno dla inwestycji jak i dla rozwoju przedsiębiorczości w sferze produkcyjnej i w usługach, głównie turystycznych. W efekcie umożliwi to kształtowanie wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy w powiecie i regionie, w kraju i poza jego granicami.

W tym celu podejmowane będą następujące działania:

- 7.1. eksponowanie współczesnych walorów gminy oraz atrakcyjna i efektywna prezentacja jej osiągnięć i możliwości;
- 7.2. wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w promocji gminy;

- 7.3. efektywne wykorzystywanie dla celów informacyjno-edukacyjnych oraz promocyjnych gminy lokalnych i regionalnych mediów;
- 7.4. opracowanie elementów identyfikacji wizualnej w tym znaku graficznego (logo gminy);
- 7.5. aktywny udział samorządu gminy w działaniach z zakresu programowania rozwoju i promocji Mazowsza;
- 7.6. wspieranie inicjatyw służących kształtowaniu życzliwych swojej małej ojczyźnie postaw obywatelskich mieszkańców gminy;

Przedstawione wyżej cele operacyjne, oraz przewidziane w ich zakresach **działania**, realizowane będą sukcesywnie przez samorząd gminy oraz jednostki działające na jej terenie. Z uwagi na ograniczone - w stosunku do potrzeb - możliwości finansowe samorządu gminy, działania te będą przez Radę Gminy hierarchizowane, ze wskazaniem podejmowanych w poszczególnych latach **działań priorytetowych**.

4. Rekomendacje i propozycje samorządu gminy pod adresem partnerów samorządowych

Realizacja celów *Strategii* zależała będzie przede wszystkim od aktywności i skuteczności działania samorządu gminy Opinogóra Górna, on bowiem dysponował będzie głównymi instrumentami prawnymi, rzeczowymi i finansowymi. Ale zależały one będą również od innych podmiotów, których zadania zlokalizowane są na obszarze gminy, a których realizacja ma, lub może mieć istotny wpływ na jakość życia i pracy jej mieszkańców, podmiotów gospodarczych i organizacji. Dotyczy to np. sieci dróg publicznych zarządzanych przez różnych administratorów, spraw z zakresu ochrony środowiska, infrastruktury technicznej, gospodarki wodnej itp. Dlatego w *Strategii* umieszczone zostały rekomendacje lub propozycje podjęcia konkretnych działań przez sąsiednie samorządy lokalne oraz inne podmioty, których aktywność (np. inwestycyjna) może ułatwić lub wesprzeć realizację określonych w niej (*Strategii*) celów.

Rekomendacje i propozycje pod adresem samorządu powiatowego powiatu ciechanowskiego dotyczące przebudowy dróg powiatowych:

1. Rozważenie przebudowy drogi powiatowej nr 1236W Opinogóra Górna-Bogucin-Pałuki-Nieradowo. Odcinek ten przebiega przez atrakcyjny turystycznie rejon gminy (obiekty zabytkowe w Opinogórze i Pałukach). Jest to droga biegnąca przez zwartą zabudowę dużych miejscowości iG jest jedną z najważniejszych (najbardziej eksploatowanych) dróg powiatowych w gminie. Samorząd gminy deklaruje partnerskie włączenie się w realizację tego zadania (partnerstwo samorządów: powiatowego, gminy Opinogóra Górna a także być może gminy Gołymin);
2. Rozważenie przebudowy odcinka drogi powiatowej nr 3207W Wola Wierbowska-Szczepanki i dalej w kierunku gminy Czernice Borowe a także odcinków dróg powiatowych: 1207W Wróblewo – Helenów, 1210W Kołaczków – Barańce i 1222W Burkaty – Nasierowo – Pomorze.

Rekomendacje i propozycje kierowane do samorządu gminy miejskiej Ciechanów:

1. Podjęcie przez samorząd gminy miejskiej Ciechanów działań zmierzających do ograniczenia emisji uciążliwych substancji do atmosfery. Dominujące w tym rejonie południowo-zachodnie wiatry powodują przenoszenie zanieczyszczonego powietrza (głównie CO², PM10) z terenu miasta na obszar gminy Opinogóra Górna, która jest istotną częścią północno-mazowieckiego strategicznego obszaru życiowego na Mazowszu;
2. Podjęcie przez samorząd gminy miejskiej Ciechanów działań zmierzających do zwiększenia ilości połączeń autobusowych komunikacji miejskiej z Ciechanowa do Opinogóry oraz do innych miejscowości w gminie Opinogóra;

3. Podjęcie przez samorząd gminy miejskiej Ciechanów działań zmierzających do rozbudowy istniejących sieci wodno-kanalizacyjnych na bezpośrednio przyległych do miasta terenach gminy Opinogóra, gdzie te sieci już są (dla miejscowości Chrzanówek, Władysławowo, Przedwojewo i Kotermań), chodzi o ich uzupełnianie i rozbudowę wyłącznie do tworzących się osiedli mieszkaniowych.
4. Współpraca w poszukiwaniu i wprowadzaniu w życie nowych systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami.

Rekomendacje i propozycje kierowane do samorządu gminy wiejskiej Ciechanów:

1. Podejmowanie partnerskiego współdziałania w zakresie poprawy jakości odcinków dróg gminnych w ich ciągach zlokalizowanych na obszarach stykowych obu gmin.
2. Współpraca w poszukiwaniu i wprowadzaniu w życie nowych systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami.

Rekomendacje i propozycje kierowane do samorządu gminy Gołymin:

1. Podejmowanie partnerskiego współdziałania w zakresie poprawy jakości odcinków dróg gminnych w ich ciągach zlokalizowanych na obszarach stykowych obu gmin.
2. Współpraca w poszukiwaniu i wprowadzaniu w życie nowych systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami.

Rekomendacje i propozycje kierowane do samorządu gminy Regimin:

1. Podejmowanie partnerskiego współdziałania w zakresie poprawy jakości odcinków dróg gminnych w ich ciągach zlokalizowanych na obszarach stykowych obu gmin.
2. Współpraca w poszukiwaniu i wprowadzaniu w życie nowych systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki odpadami.

Rekomendacje i propozycje kierowane do samorządu gminy Czernice Borowe:

1. Podejmowanie partnerskiego współdziałania w zakresie poprawy jakości odcinków dróg gminnych w ich ciągach zlokalizowanych na obszarach stykowych obu gmin;
2. Kontynuacja i rozwój działalności w ramach LOT-u (Lokalnej Organizacji Turystycznej) do której obie gminy (Opinogóra Górna i Czernice Borowe) należą.

Rekomendacje i propozycje kierowane do samorządu gminy Krasne:

1. Podejmowanie partnerskiego współdziałania w zakresie poprawy jakości odcinków dróg gminnych w ich ciągach zlokalizowanych na obszarach stykowych obu gmin (m. in. przebudowa drogi gminnej Goździe-Kraski Ślesice-Sosnowo i dalej w kierunku gminy Krasne);
2. Kontynuacja i rozwój dalszej współpracy gminnych jednostek OSP między innymi w ramach gminnych zawodów strażackich (które mają już swoją wieloletnią tradycję).

5. Uwarunkowania prawne i organizacyjne oraz instrumenty finansowe realizacji *Strategii*

Regulacje prawne

Strategia rozwoju gminy Opinogóra Górna do roku 2030 realizowana będzie zgodnie z obowiązującym prawem krajowym i wspólnotowym. Do podstawowych krajowych aktów prawnych regulujących bezpośrednio lub wpływających pośrednio na działania samorządu gminy w tym zakresie należą:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminy;
- ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych i ustawy budżetowe;
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego;
- ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. prawo zamówień publicznych;
- ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym;

Akty wspólnotowe:

rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady wprowadzające przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności w nowej perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027 oraz na dalsze perspektywy.

Uwarunkowania (instrumenty) finansowe

Podstawę planowania finansów gminy w długim horyzoncie czasowym stanowi Wieloletnia Prognoza Finansowa. Rada Gminy corocznie uchwała budżet na kolejny rok, wskazując główne kierunki wydatkowania środków finansowych na zadania realizowane przez samorząd gminy w danym roku. Elementem realizacji *Strategii* jest także budżet obywatelski.

Istotne znaczenie dla realizacji działań i zadań określonych w *Strategii* będą miały możliwości finansowe (budżetowe) samorządu gminy Opinogóra Górna. Dotyczy to w szczególności możliwości wygenerowania przez gminę własnych środków finansowych na rozwój (inwestycje) w celu realizacji konkretnych projektów samodzielnie oraz przy zewnętrznym wsparciu finansowym. Dopuszcza się możliwość zaciągania kredytów na wkład własny w wysokości nie przekraczającej 1,5 mln. zł. rocznie. Zakłada się, że wielkość wydatków inwestycyjnych pokrywanych z dochodów własnych samorządu gminy, łącznie z wkładem własnym w przypadku uzyskania wsparcia zewnętrznego, w pierwszym okresie realizacji *Strategii* tj. w latach 2021-2027, wyniesie około 15 mln. złotych. Należy oczekiwać, że powstaną realne warunki do zaangażowania sektora prywatnego (partnerstwo publiczno-prywatne) w realizację projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

Zakłada się, że Samorząd Województwa Mazowieckiego, w ramach środków pochodzących z budżetu województwa, realizował będzie różnego rodzaju instrumenty wsparcia ukierunkowane na zrównoważony rozwój całego województwa.

Kluczowe znaczenie dla wspierania rozwoju gminy będą miały środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej. Wśród funduszy w ramach polityki spójności, istotną rolę odgrywał będzie regionalny program operacyjny zarządzany przez samorząd województwa. W perspektywie 2021-2027, część mazowiecka regionalna województwa objęta została po raz pierwszy w historii programem operacyjnym dedykowanym Polsce Wschodniej, ukierunkowanym na przyspieszenie rozwoju słabiej rozwiniętej wschodniej części kraju. Było to możliwe dzięki przyjęciu nowego podziału statystycznego województwa mazowieckiego na regiony NUTS 2 mazowiecki regionalny i warszawski stołeczny. Istotne znaczenie dla realizacji działań w ramach *Strategii* będą także miały inne krajowe programy operacyjne obejmujące m.in. infrastrukturę, środowisko, cyfryzację oraz rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.

Organizacja wdrażania Strategii

Efektywna realizacja działań określonych w *Strategii* wymaga współdziałania wszystkich jednostek organizacyjnych samorządu gminy, zarówno Rady Gminy, Urzędu Gminy, jak i pozostałych jednostek podporządkowanych samorządowi gminy. Rolę koordynatora całości realizacji tych działań pełni wójt gminy, współdziałający bezpośrednio z Radą Gminy. Ramowy podział działań pomiędzy poszczególne jednostki organizacyjne samorządu gminy przedstawia poniższa tabela.

Cele operacyjne <i>Strategii</i>	Jednostka wiodąca	Jednostka współpracująca
1. Rozwój i doskonalenie kapitału społecznego	Wójt Gminy	dyrektorzy szkół, oraz GOK i GBP
2. Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej	Wójt Gminy	właściwe jednostki organizacyjne gminy
3. Rozwój obszarów wiejskich przy zachowaniu i pielęgnowaniu walorów środowiska przyrodniczego	Wójt Gminy	MODR, ARiMR
4. Wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju gminy	Wójt Gminy	dyrektorzy szkół, GOK
5. Tworzenie warunków dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców, turystów oraz innych osób przebywających na terenie gminy	Wójt Gminy	Komenda Powiatowa Policji, ochotnicze straże pożarne
6. Doskonalenie funkcjonowania administracji samorządowej oraz innych instytucji świadczących w gminie usługi publiczne	Sekretarz Gminy	wszystkie jednostki organizacyjne gminy
7. Kształtowanie pozytywnego wizerunku i wysokiej pozycji konkurencyjnej gminy	Wójt Gminy	wszystkie jednostki organizacyjne gminy

6. Monitorowanie realizacji Strategii

Istotnym warunkiem efektywności realizacji *Strategii* jest opracowanie systemu jej monitorowania. W celu usprawnienia metodyczno-organizacyjnego funkcjonowania tego systemu, i nadania mu waloru spójności z podobnymi działaniami realizowanymi w powiecie i województwie, należy przyjąć następujące założenia:

- Proces monitorowania *Strategii* jest procesem ciągłym, składającym się z trzech faz: monitoringu stanu, działań i realizacji celów.
- Podstawą ewaluacji *Strategii* jest diagnoza stanu gminy (obejmująca sytuację społeczno-gospodarczą) oraz ocena stopnia realizacji celów *Strategii*;
- Analizy statystyczne gminy wykonywane będą w ujęciu statyczno-dynamicznym według opracowanego zestawu wskaźników, przyjmując za punkt odniesienia dane z końca 2021 roku;
- Zakłada się modyfikacje przyjętej listy wskaźników, w miarę możliwości pozyskiwania nowych informacji ze statystyki publicznej lub z innych źródeł;
- Efekty monitoringu w postaci o raportu z ewaluacji pośredniej *Strategii* co **dwa lata** przedkładane będą przez Wójta Gminy Radzie Gminy;
- Ocena realizacji celów strategicznych w tym samym trybie dokonywana będzie co **cztery** lata;
- Ocena realizacji celów strategicznych gminy powiązana będzie z monitorowaniem realizacji *Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku* w odniesieniu do problemów gminy.

Mierniki celów operacyjnych strategii

Postęp w realizacji działań i osiągnięcie celów operacyjnych *Strategii* będą analizowane za pomocą następujących mierników:

- zmiany jakościowe zasobów pracy;
- poziom i dynamika zatrudnienia;
- saldo migracji;
- ilość nowo utworzonych miejsc pracy;
- poziom modernizacji dróg i innych elementów infrastruktury technicznej;
- efektywność ochrony środowiska i gospodarki wodnej;
- poziom bezpieczeństwa obywateli;
- rozwój bazy przetwórczej;
- rozwój usług pozarolniczych;
- rozwój i aktywność instytucji kultury;
- rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej;
- efektywność pozyskiwania zewnętrznych środków pomocowych;
- efektywność współdziałania z partnerami samorządowymi oraz z innymi organizacjami i instytucjami.

Wskaźniki monitorowania

Lp.	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Przekrój terytorialny (NUTS)	Źródło
1	2	3	4	5
GOSPODARKA				
1.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w tym: - z udziałem kapitału zagranicznego - w sektorze prywatnym - liczba MSP	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, UG
2.	Pracujący (stan w dniu 31.XII): - ogółem - rok poprzedni=100 - pracujący w sektorze prywatnym: - razem - rok poprzedni=100 - pracujący w sektorze MSP: - na 10 tys. ludności - rok poprzedni=100 - pracujący według sektorów ekonomicznych - województwo =100 - rok poprzedni=100	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS
SPOŁECZEŃSTWO				
3.	Ludność - liczba ludności ogółem - liczba i udział ludności według płci i ekonomicznych grup wieku - przyrost naturalny - przyrost rzeczywisty ludności	liczby bezwzględne % %	województwo powiat gmina	GUS, UG
4.	Liczba i stopa bezrobocia rejestrowanego, w tym: - ogółem - na wsi	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	WUP

	- wg płci i wieku - poziomu wykształcenia	%		
5.	Udział w ogóle bezrobotnych: - bezrobotnych bez prawa do zasiłku - długotrwale bezrobotnych - bezrobotnych w wieku do 25 lat i powyżej 50 roku życia - osób w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki - osób niepełnosprawnych	%	województwo powiat gmina	WUP
6.	Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych (ceny bieżące) na 1 mieszkańca: - przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	zł	województwo powiat gmina	GUS
7.	Mieszkania - przeciętna wielkość mieszkania - liczba mieszkań ogółem i na 1000 ludności - liczba osób przypadająca na 1 mieszkania - powierzchnia użytkowa mieszkań /osobę - mieszkania oddane do użytkowania - mieszkania wyposażone w instalację wodociągową, sanitarną, gazową	liczby bezwzględne m ² %	województwo powiat gmina	GUS, UG
8.	Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym: - zamieszkałe na wsi	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS, UG
9.	Liczba szkół według poziomu kształcenia	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, UG
10.	Liczba uczniów: - ogółem - na 10000 mieszkańców	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, MEiN,
11.	Komputery, w tym z dostępem do internetu, w szkołach według poziomu kształcenia (szkoły podstawowe i gimnazja) Pracownie komputerowe	liczby bezwzględne % %	województwo powiat gmina	GUS, MEiN, Dep. Edukacji Publicznej i Sportu UM, Kuratorium

				Oświaty
12.	Wydatki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego (województw, powiatów, gmin): - na inwestycję w oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca - na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	zł	województwo powiat gmina	GUS
13.	Instytucje kultury: - biblioteki: - ogółem - liczba ludności przypadająca na 1 placówkę - muzea - ogółem - liczba zwiedzających - domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice - ogółem - liczba imprez, zespoły artystyczne	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS
14.	Wystawy, imprezy (międzynarodowe, regionalne, powiatowe, gminne) promujące region, powiat, gminę	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM, Związek Gmin i Powiatów
15.	W zakresie infrastruktury ochrony zdrowia: - liczba zakładów opieki zdrowotnej, zakładów opiekuńczo –lecniczych i hospicjów, w tym na 1000 mieszkańców zdrowotnej, w tym na 10 tys. ludności - liczba lekarzy (lekarzy stomatologów), pielęgniarek i położnych, w tym na 10 tys. ludności	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, Mazowieckie Centrum Zdrowia Publicznego, NFZ
16.	Wypadki drogowe i ofiary wypadków : - liczba wypadków drogowych - ofiary ranne	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS, Powiatowa Komenda Wojewódzka

	- ofiary śmiertelne			Policji
17.	Przestępstwa stwierdzone: - liczba przestępstw - struktura przestępstw stwierdzonych - wskaźnik wykrywalności i sprawców przestępstw	liczby bezwzględne %	województwo powiat gmina	GUS, Powiatowa Komenda Policji, Komenda Wojewódzka Policji
TERYTORIUM				
18.	Sieć osadnicza: - gęstość zaludnienia gmin, sołectw	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS
19.	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności na pobyt stały na 1000 ludności: - ogółem - na wsi	liczby bezwzględne	województwo powiat gmina	GUS
20.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni: - długość sieci drogowej, - gęstość dróg (na 100 km ²)	km km/ 100 km ²	województwo powiat gmina	GUS
21.	Całkowita emisja zanieczyszczenie powietrza , wód i gleby - pyłowych, - rok poprzedni =100 - dwutlenek siarki (bez CO ²) - rok poprzedni=100 - tlenków azotu - rok poprzedni =100	t / km ² t / km ² % t / km ² % t / km ² %	województwo powiat gmina	Min. Środowiska, Krajowe Centrum Inwentaryzacji Emisji GUS
22.	Ludność: - obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków - korzystająca z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej,	%	województwo powiat gmina	GUS
23.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	%	województwo powiat gmina	GUS
24.	Odpady komunalne - ogółem	liczby bezwzględne	województwo powiat	GUS

	<ul style="list-style-type: none"> - zebrane na 1 mieszkańca - udział odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej ilości odpadów - udział odpadów wyselekcjonowanych w ogólnej ilości odpadów komunalnych zebranych - stanowiska komunalne i kompostownie 	<p>tony</p> <p>kg</p> <p>%</p>	gmina	
25.	<p>Lesistość</p> <ul style="list-style-type: none"> - powierzchnia zasobów i gruntów leśnych - wskaźnik lesistości 	<p>ha</p> <p>%</p>	województwo powiat	GUS
26.	<p>Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona i pomniki przyrody ogółem</p> <ul style="list-style-type: none"> - według rodzajów (% pow. ogółem) 	<p>ha</p> <p>%</p>	województwo powiat gmina	GUS
27.	Powierzchnie poddane rekultywacji i melioracji	ha	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM
28.	Stopień pokrycia JST miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	%	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM
29.	Powierzchnia oferowanych terenów przeznaczonych i przygotowanych pod inwestycje	ha	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM
30.	<p>Liczba zawartych przez JST porozumień, stowarzyszeń i związków</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba zarejestrowanych porozumień o współpracy pomiędzy animatorami rozwoju regionalnego 	<p>liczby</p> <p>bezwzględne</p>	województwo powiat gmina	Urząd Marszałkowski WM, Związki Powiatów i Gmin

Spis rycin

Ryc. Gmina Opinogóra Górna w województwie mazowieckim	str. 12
Ryc. Podział statystyczny województwa mazowieckiego według klasyfikacji NUTS	str. 13
Ryc. Gmina Opinogóra Górna w powiecie ciechanowskim	str. 14
Ryc. Powiat ciechanowski, typy funkcjonalne gmin	str. 15
Ryc. Regionalizacja fizyczno-geograficzna województwa mazowieckiego	str. 16
Ryc. Obszar funkcjonalny <i>Zielone Płuca</i> Polski	str. 17
Ryc. Sieć głównych (krajowych, wojewódzkich i powiatowych) dróg publicznych w gminie Opinogóra Górna	str. 21
Ryc. Województwo mazowieckie. System gazowy wysokiego ciśnienia i system paliw płynnych	str. 24
Ryc. Przebieg dawnej linii wąskotorowej w rejonie Opinogóry	str. 36
Ryc. Warianty przebiegu południowej obwodnicy miasta Ciechanów	str. 47
Ryc. Sieć dróg na obszarze gminy Opinogóra	str. 47
Ryc. Plan gminy Opinogóra Górna ilustrujący sieć osadniczą	str. 48
Ryc. Struktura sołectw w gminie Opinogóra Górna	str. 49
Ryc. Uwarunkowania powiązań przestrzennych Mazowsza z Warszawą	str. 52
Ryc. Województwo mazowieckie, główne obszary żywicielskie	str. 53
Ryc. Ciechanów i jego obszar funkcjonalny, obejmujący również gminę Opinogóra Górna	str. 54
Ryc. Uwarunkowania i kierunki rozwoju gminy Opinogóra Górna	str. 56
Ryc. Gmina Opinogóra Górna, obszary objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	str. 58

Spis tabel

Tab. 1 Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Opinogóra Górna na tle powiatu ciechanowskiego (wskaźnik syntetyczny na skali 123-punktowej)	str. 19
Tab. 2 Drogi publiczne na terenie gminy Opinogóra Górna	str. 22
Tab. 3 Drogi publiczne w powiecie ciechanowskim (w km)	str. 23
Tab. 4 Ludność gminy Opinogóra Górna w latach 2000-2020	str. 25
Tab. 5 Powiat ciechanowski. Wieloletnia prognoza liczby ludności wg płci, miejsca zamieszkania oraz funkcjonalnych grup wieku w dniu 31. XII.	str. 26

Tab. 6	Dynamika liczby dzieci w szkołach publicznych na terenie gminy Opinogóra Górna w latach 2007-2021	str. 29
Tab. 7	Placówki oświatowe na terenie gminy Opinogóra Górna w roku szkolnym 2020/2021...	str. 30
Tab. 8	Nakłady na oświatę (budżet i subwencja oświatowa) w gminie Opinogóra Górna	str. 30
Tab. 9	Struktura dochodów i wydatków, w tym wydatków inwestycyjnych, gminy Opinogóra Górna w latach 2010-2021 (w zł.)	str. 37

Spis fotografii

Fot. 1	Zameczek Krasieńskich w Opinogórze	str. 31
Fot. 2	Kościół parafialny w Opinogórze Górnej.....	str. 32
Fot. 3	Groby Krasieńskich w podziemiach kościoła w Opinogórze Górnej	str. 32
Fot. 4	Budynek Oranżerii w kompleksie pałacowo-parkowym Muzeum Romantyzmu w Opinogórze Górnej	str. 35

Załączniki

Wykaz załączników:

1. Wykaz miejscowości na obszarze gminy
 2. Mapy problemowe – gmina Opinogóra Górna i powiat ciechanowski w województwie mazowieckim *
 1. Województwo mazowieckie. Koncepcja najwyższych form ochrony przyrody na tle ekologicznego systemu obszarów chronionych.
 2. Województwo mazowieckie. Lesistość gmin.
 3. Województwo mazowieckie. Jakość gleb.
 4. Województwo mazowieckie. Kształtowanie zasobów wodnych i poprawy jakości wód.
 5. Województwo mazowieckie. Potencjał odnawialnych źródeł energii.
 6. Województwo mazowieckie. Koncepcja „zielonych pierścieni” wokół miast – ośrodków regionalnych i subregionalnych.
 7. Województwo mazowieckie. Preferowane formy turystyki.
 8. Województwo mazowieckie. Dziedzictwo kulturowe.
- * Źródło – mapy wykonane przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, załączone za zgodą MBPR

Załącznik nr 1

Wykaz miejscowości (oraz ich części tzw. przysiółków)
na terenie gminy Opinogóra Górna

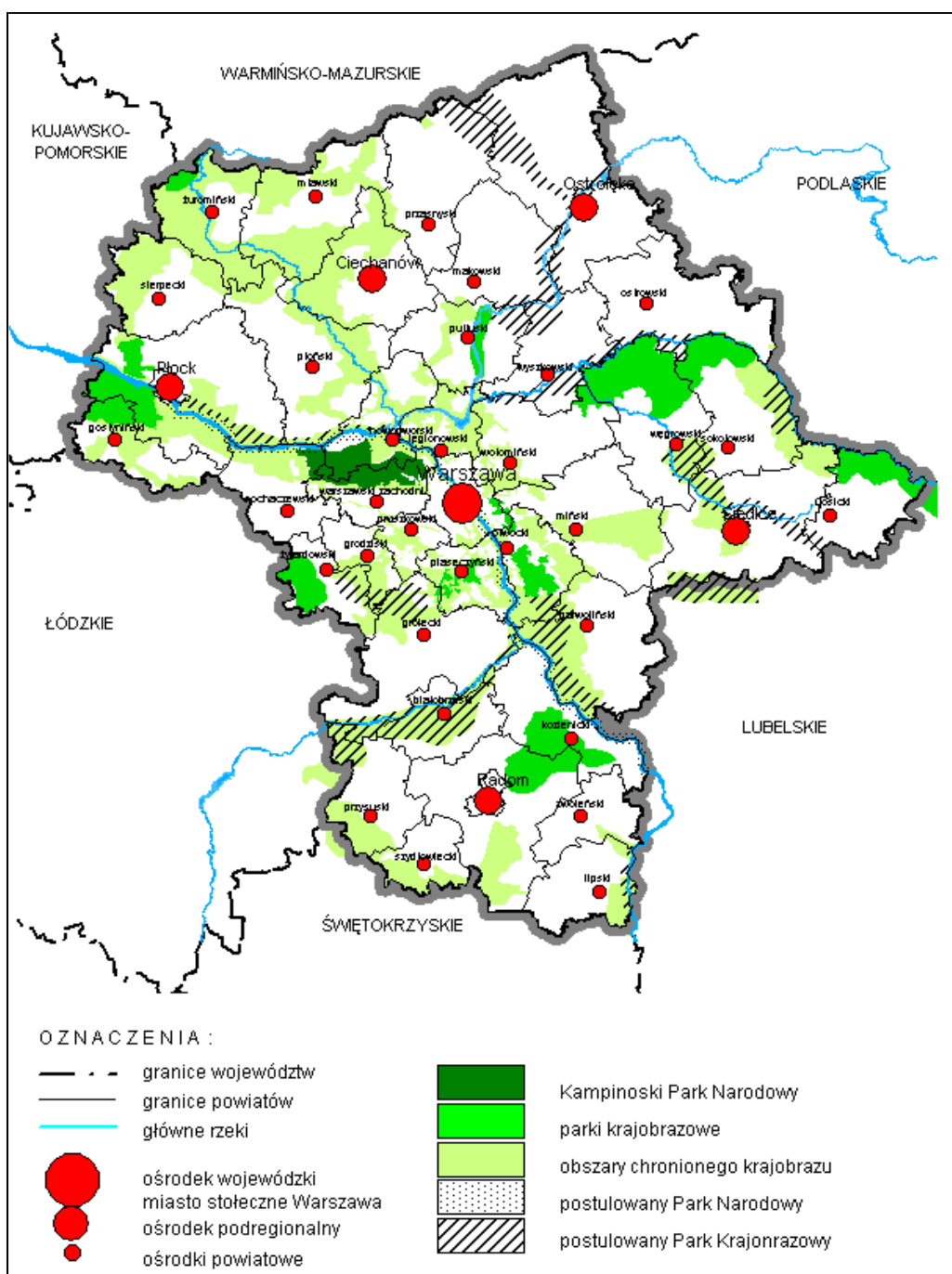
Lp.	Nazwa miejscowości	Rodzaj miejscowości	Uwagi
1.	Bacze	wieś	sołectwo
2.	Bogucin	wieś	sołectwo
3.	Chrzanowo	wieś	sołectwo
4.	Chrzanówek	wieś	sołectwo
5.	Czernice	wieś	sołectwo
6.	Długołęka	wieś	sołectwo
7.	Długołęka Wielka	część wsi Długołęka	część sołectwa Długołęka
8.	Długołęka- Mirosy	część wsi Długołęka	część sołectwa Długołęka
9.	Gębale	część wsi Długołęka	część sołectwa Długołęka
10.	Trętowo-Mazarnięta	część wsi Długołęka	część sołectwa Długołęka
11.	Dzbonie	wieś	sołectwo
12.	Elźbiecin	wieś	sołectwo
13.	Goździe	wieś	sołectwo
14.	Janowięta	wieś	sołectwo
15.	Kąty	wieś	sołectwo
16.	Klonowo	wieś	część sołectwa Długołęka
17.	Kobylin	wieś	sołectwo
18.	Ksawerów	część wsi Kobylin	część sołectwa Kobylin
19.	Paulinów	część wsi Kobylin	część sołectwa Kobylin
20.	Kołaczków	wieś	sołectwo
21.	Kołaki- Budzyno	wieś	sołectwo
22.	Kołaki- Morgi	część wsi Kołaki- Budzyno	część sołectwa Kołaki- Budzyno
23.	Kołaki- Kwasy	wieś	sołectwo
24.	Kotermań	wieś	sołectwo
25.	Łaguny	wieś	sołectwo
26.	Łęki	wieś	sołectwo
27.	Opinogóra Dolna	wieś	sołectwo
28.	Opinogóra Górna	wieś	sołectwo W miejscowości tej są ulice o nazwach podanych poniżej.
29.	Opinogóra- Kolonia	wieś	sołectwo
30.	Pajewo- Króle	wieś	sołectwo
31.	Pałuki	wieś	sołectwo
32.	Przytoka	wieś	sołectwo
33.	Zabrzezie	część wsi Pałuki	część sołectwa Pałuki
34.	Pokojewo	wieś	sołectwo
35.	Osyski	część wsi Pokojewo	część sołectwa Pokojewo
36.	Radzieje- Bedy	część wsi Pokojewo	część sołectwa Pokojewo
37.	Radzieje- Wity	część wsi Pokojewo	część sołectwa Pokojewo
38.	Pomorze	wieś	sołectwo

39.	Przedwojewo	wieś	sołectwo
40.	Jałowa Wieś	część wsi Przedwojewo	część sołectwa Przedwojewo
41.	Rąbież	wieś	sołectwo
42.	Rembowo	wieś	sołectwo
43.	Rembówko	wieś	sołectwo
44.	Sosnowo	wieś	sołectwo
45.	Chmielewo	część wsi Sosnowo	część sołectwa Sosnowo
46.	Wierzbowo	wieś	sołectwo
47.	Wilkowo	wieś	sołectwo
48.	Władysławowo	wieś	sołectwo W miejscowości tej są ulice o nazwach podanych poniżej.
49.	Wola Wierzbowska	wieś	sołectwo
50.	Wólka Łanięcka	wieś	sołectwo
51.	Załuże- Imbrzyki	wieś	sołectwo
52.	Niemierzyce	część wsi Załuże- Imbrzyki	część sołectwa Załuże- Imbrzyki
53.	Trętowo- Pełzy	część wsi Załuże- Imbrzyki	część sołectwa Załuże- Imbrzyki
54.	Patory	wieś	sołectwo (obręb geodezyjny Załuże – Patory)
55.	Zygmuntowo	wieś	sołectwo

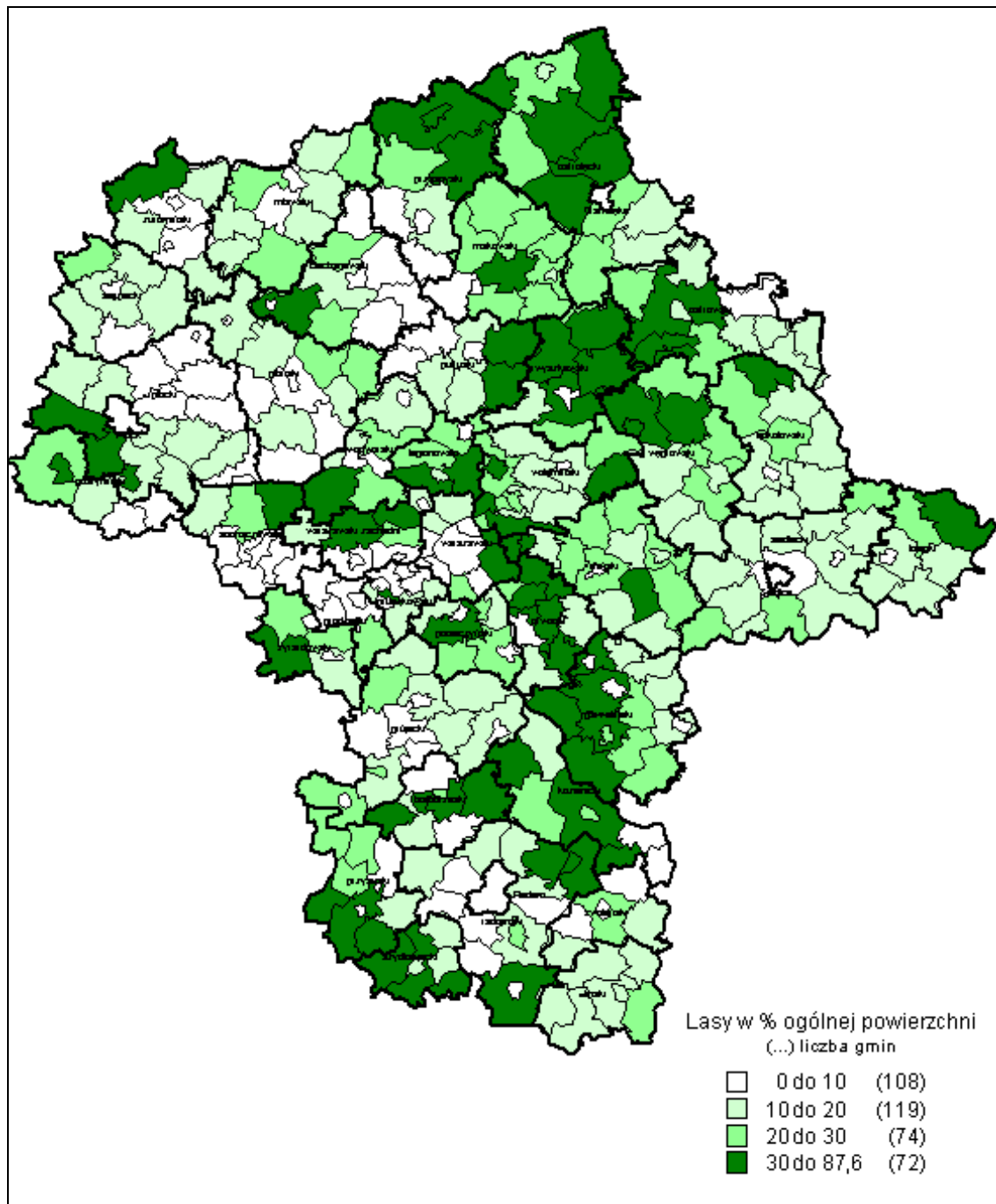
Załącznik nr 2

Mapy problemowe

Gmina Opinogóra Górna i powiat ciechanowski w województwie mazowieckim

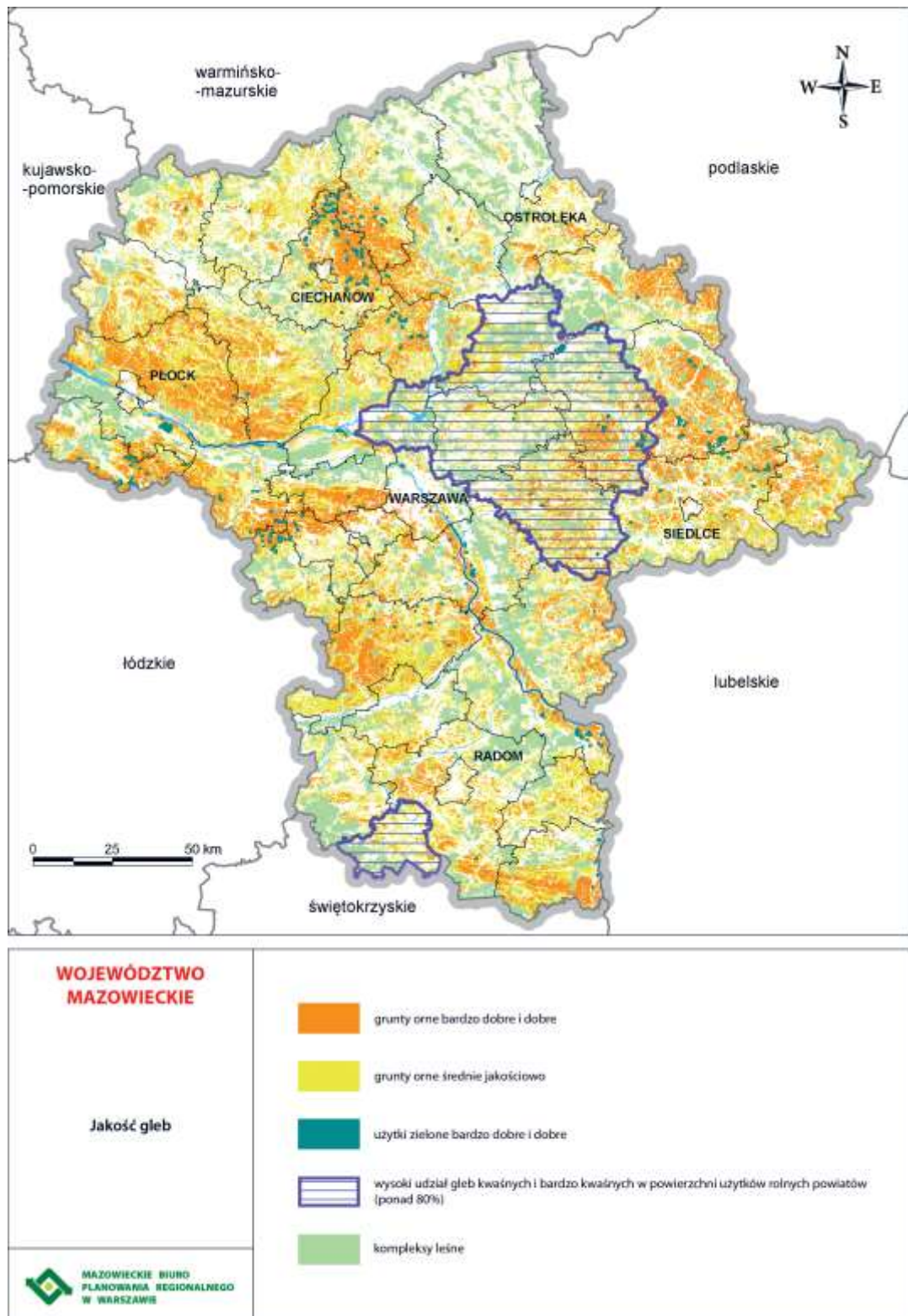

Mapa 1 Województwo mazowieckie. Koncepcja najwyższych form ochrony przyrody

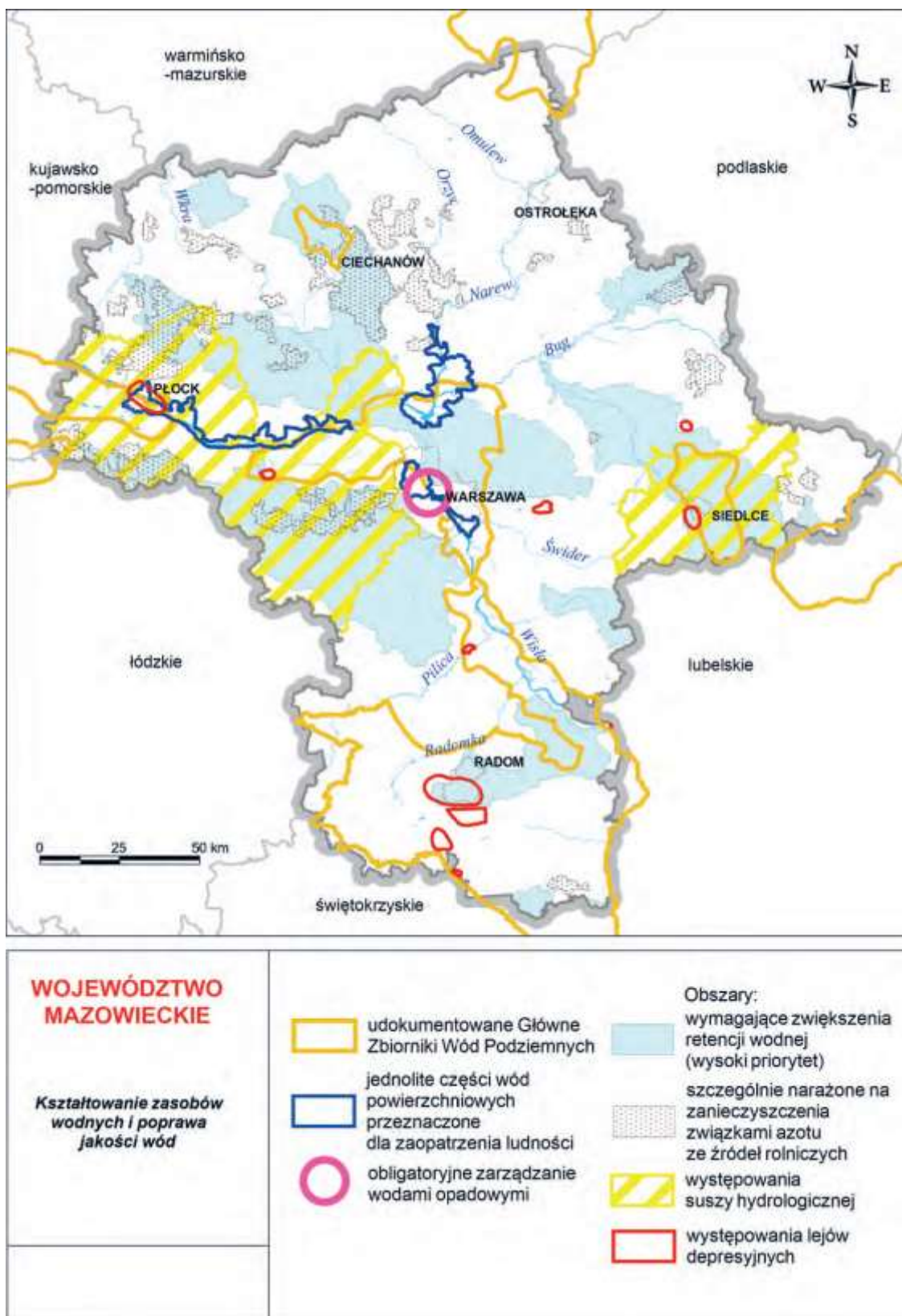

Mapa 2 Województwo mazowieckie. Lesistość gmin.

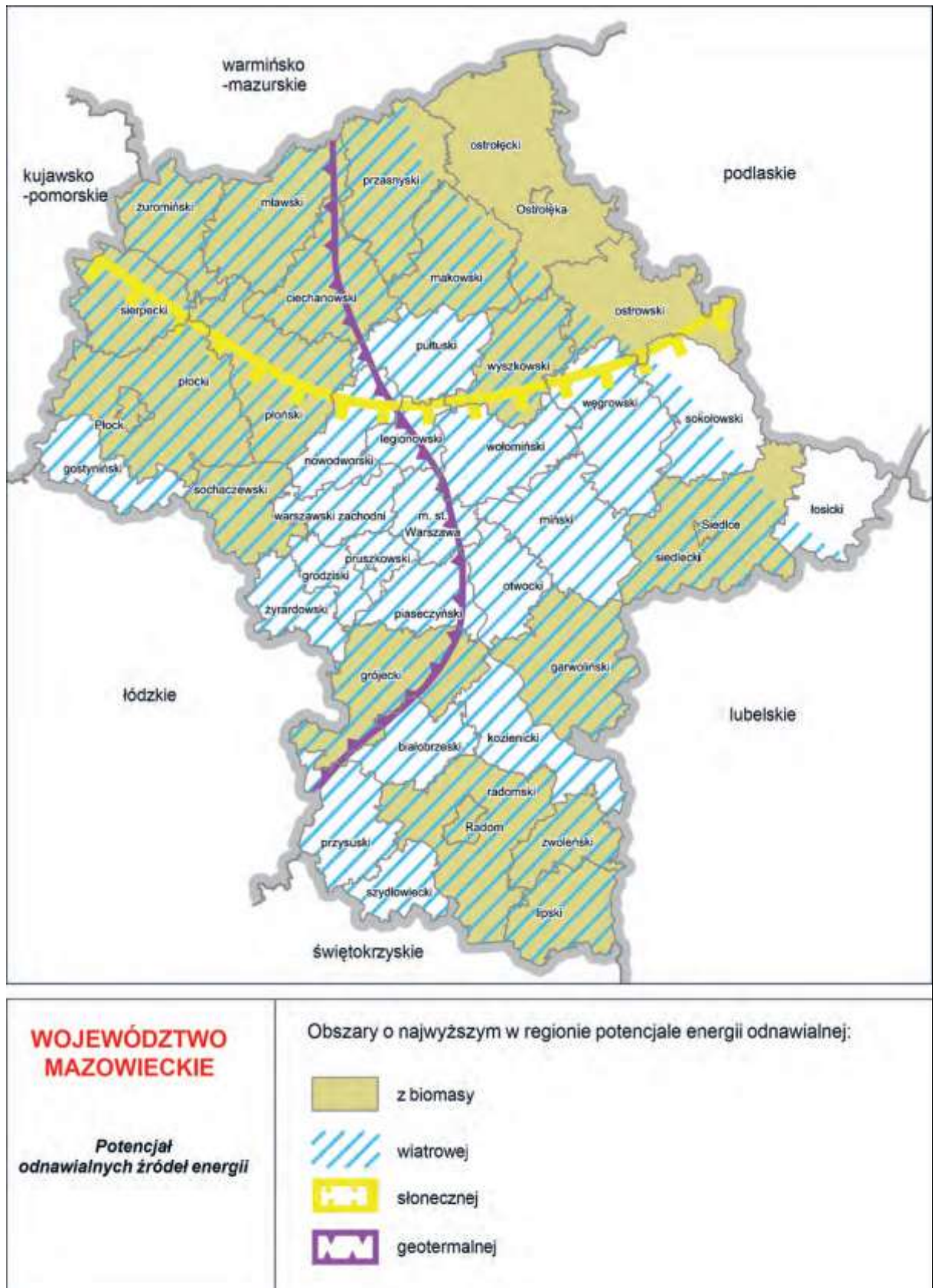
Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

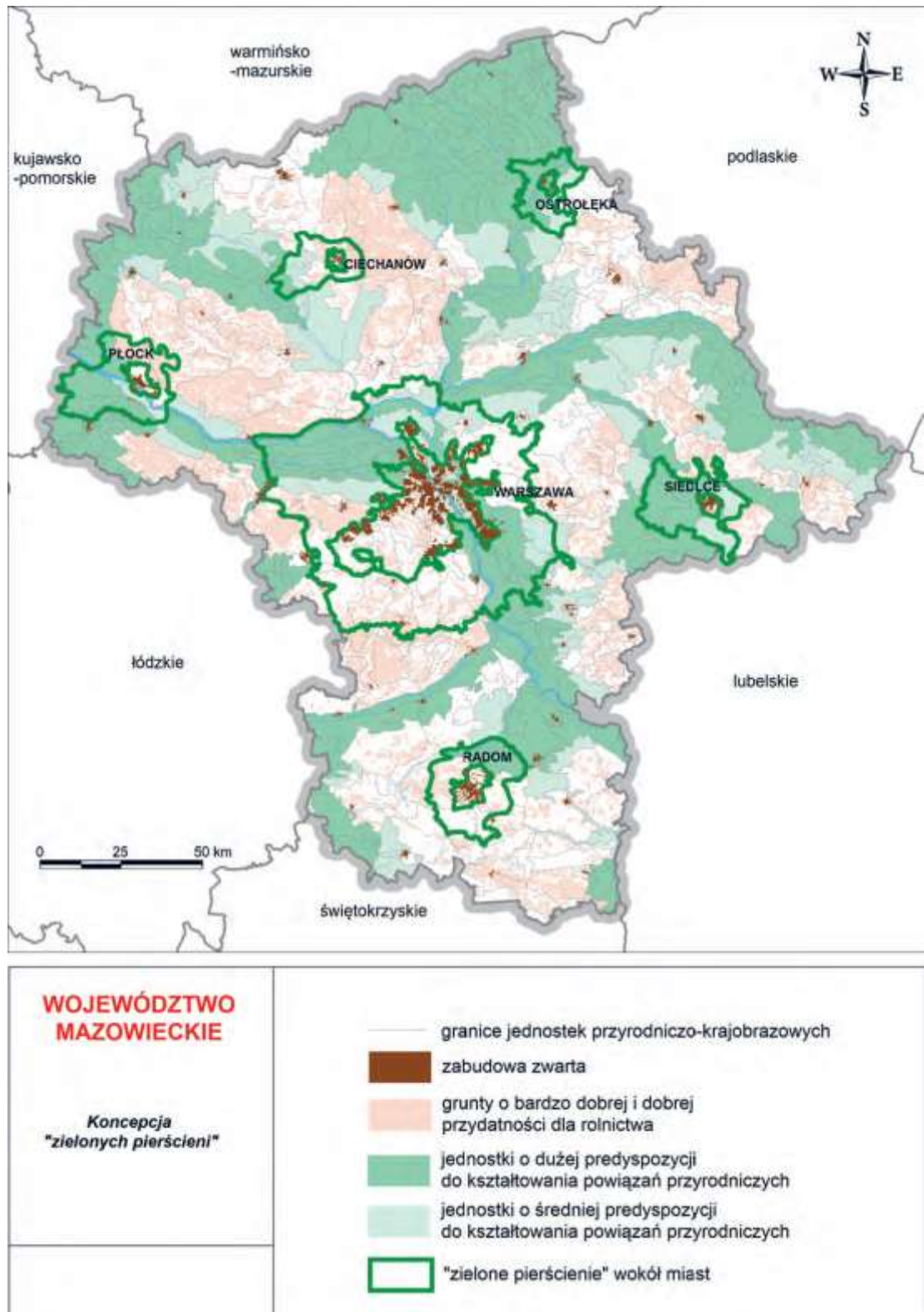
Mapa 3 Województwo mazowieckie. Jakość gleb.
 Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

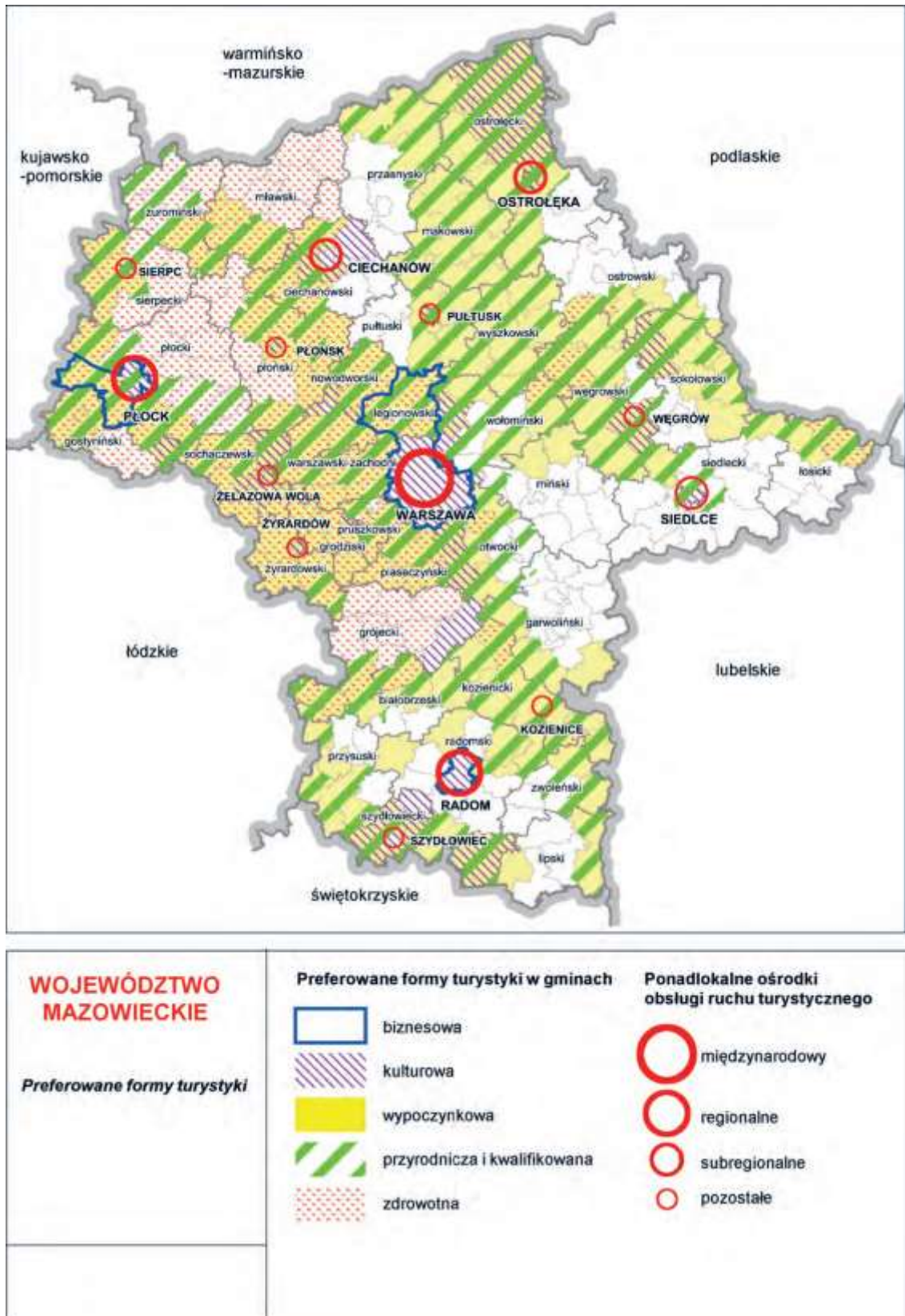
Mapa 4 Województwo mazowieckie. Kształtowanie zasobów wodnych i poprawy jakości wód
 Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

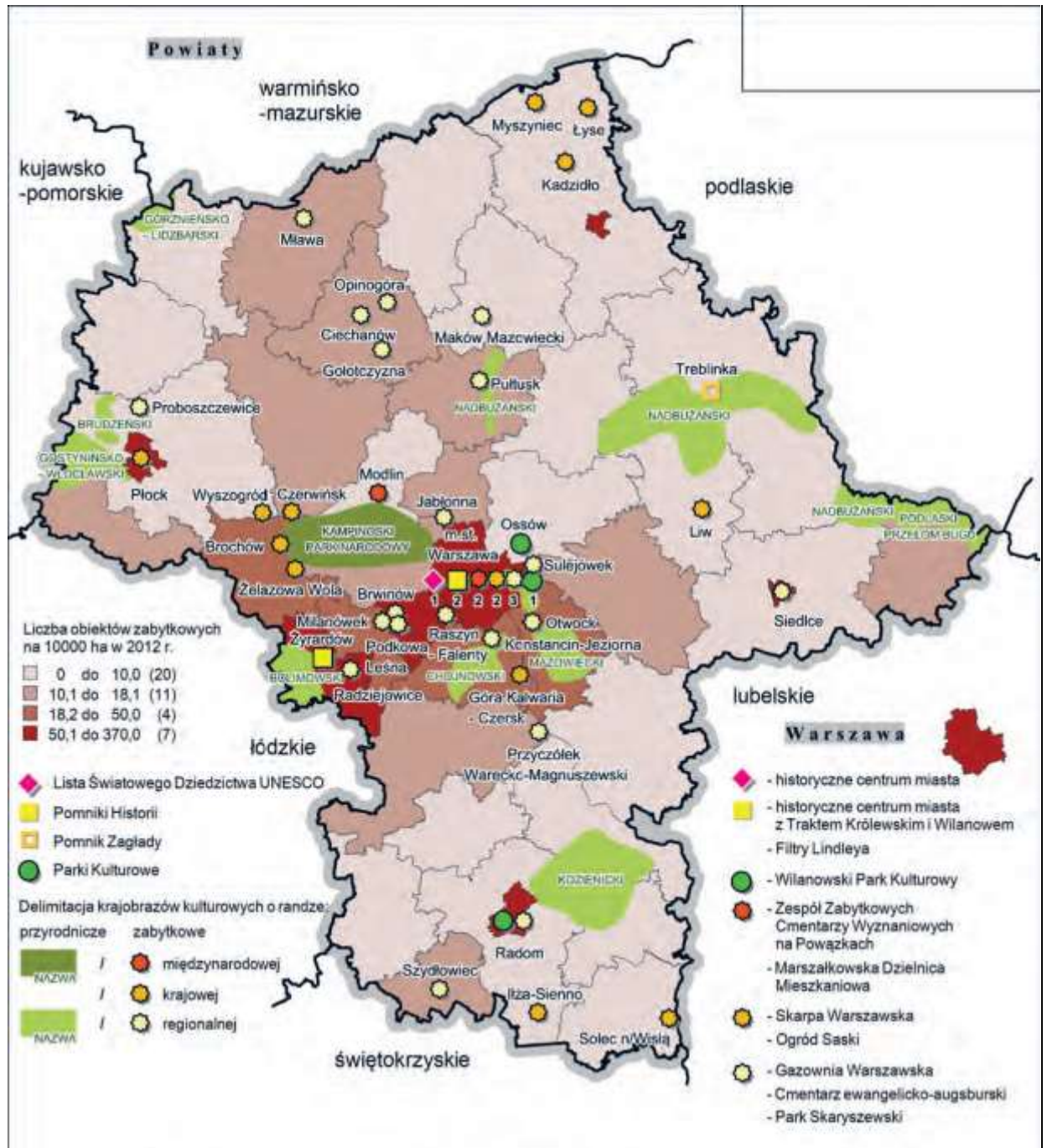
Mapa 5 Województwo mazowieckie. Potencjał odnawialnych źródeł energii
 Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

Mapa 6 Województwo mazowieckie. Koncepcja „zielonych pierścieni” wokół miast ośrodków regionalnych i subregionalnych
Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

Mapa 7 Województwo mazowieckie. Preferowane formy turystyki
 Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

Mapa 8 Województwo Mazowieckie. Dziedzictwo kulturowe
 Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

Notatki:

